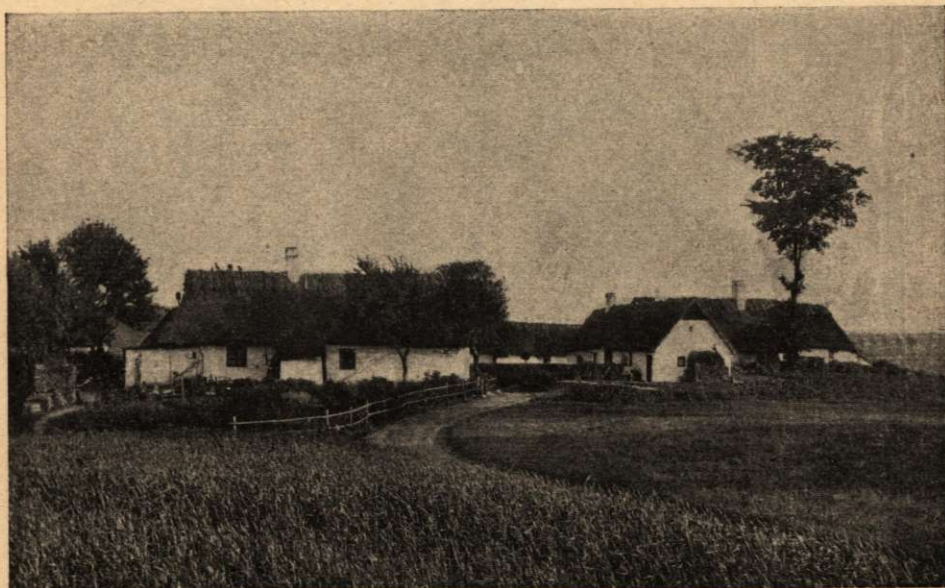

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. 15

I

1 9 3 4

INNEHÅLL: NILS A. BLANCK: Landsbygdens byggnadsproblem. EMANUEL BERGMAN: Svenska hembygdsföreningar i Chikago. *Samfundet för hembygdsvård*. Litteratur.

Endast det bästa är gott nog!
Jaga därför med

GYTTORPS
JAKTPATRONER

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härövan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en *särskild* rabatt av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt* slags lösegendom — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade- m. fl. försäkringar.*

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

Standardiserad äldre bebyggelse. Värby, Bara sn, Skåne.

bereda sig på en viss obenägenhet att anlita sakkunskap för samhällen och enskilda i glest bebyggda landsändar, ofta med små ekonomiska resurser och relativt dyrbara resor för de sakkunniga.

Man har också hittills gjort den erfarenheten, att de statliga myndigheterna i landsändar av nyssnämnda slag ofta förgäves vädjat till kommunerna i dylika angelägenheter, medan i rikare och mera tätbebyggda provinser kommuner och samhällen av eget initiativ vidtaga åtgärder för en lycklig lösning av byggnadsproblemen. I den mån det visar sig nödvändigt kan det ju tänkas att genom statliga åtgärder erforderlig sakkunskap anskaffas, där det visar sig oframkomligt att genom kommunernas bistånd åstadkomma sådan.

Man får hoppas att statsmakterna ägna just denna sida av problemet all den smidiga handläggning, som utan tvivel erfordras för att stöd skall kunna lämnas, där sådant av ekonomiska och naturförhållanden är nödvändigt och att man genom lättnader i kontrollhänseende uppmuntrar kommunalt initiativ att med egna krafter ordna dessa förhållanden. Det bör med andra ord finnas olika metoder för det tätbebyggda Skåne och för Norrbottens ödemarker, när det gäller den riktiga avvägningen mellan statlig och kommunal byggnadskontroll vid strävandena att åstadkomma en god byggnadskultur.

Standardiserad bebyggelse från 1700-talets slut.
Arbetersamhället vid Söderfors bruk, Uppland.

Byggnadsverksamheten på den egentliga landsbygden är av betydande ekonomisk storhetsgrad. Bara detta förhållande manar till att vidtaga åtgärder för ledande av produktionen i lämpliga fåror. Härtill kommer den stora vikten av att frambringa sunda och trivsamma bostäder både för människor och djur. Som bekant anslås stora summor till förbättrande av landsbefolkningens bostäder. Det gäller visserligen avhjälpandet av de största bristerna i mycket enkla bostäder, men icke desto mindre kräves sakkunskap för medlens rätta användande. Vissa åtgärder för beredande av sakkunskap i detta fall ha genom statsmakterna vidtagits, men knappast i tillräcklig omfattning, sakkunskapen representeras huvudsakligast av de lokala hälsovårdsnämnderna. Med statsbidrag har Svenska Arkitektföreningen nyligen utgivit en handledande skrift, som sprides i massupplaga, ett uppslag, som manar till fortsättning.

Hur skall man då tänka sig en framtida utveckling, när det gäller att förse landsbygden med sakkunskap för byggnadsverksamheten. Här nedan några reflektioner över ett betydelsefullt ämne, som ännu är föga bearbetat.

I den mån sakkunskapen sprides till medelstora och smärre samhällen kommer detta även angränsande landsbygd till godo, dels genom exemplrets makt dels genom lättare tillgång till fackmän. En anmärk-

SVENSKA HEMBYGDSFÖRENINGAR I CHIKAGO

Av Emanuel Bergman

I Samfundets för hembygdsvård årsskrift för 1934 kommer jag genom uppsatsen »Den svenska hembygdsrörelsen och svensketsrörelsen» att söka fästa uppmärksamheten på betydelsen av att vi i vår hembygdsrörelse söka få med även våra landsmän i förskingringen. Meningen med föreliggande artikel är att för svenska hembygdsmän presentera den svenska hembygdsrörelsen i Chikago. För att underlätta åstadkommandet av förbindelse med de svenska hembygdsföreningarna där meddelar jag namn och adress på lämplig person inom varje förening.

Egentligen borde redogörelsen gälla alla de svenska hembygdsföreningarna i Amerika, men dels tillåter ej utrymmet detta, dels har jag ej lyckats få tillfredsställande uppgifter om föreningarna i övriga delar av Amerika. Under mitt besök i Chikago i somras i samband med det allsvenska tinget därstädes, träffade jag samman med representanter för flera av denna stads svenska hembygdsföreningar. Dessutom utgavs till världsutställningen en av mig i det följande utnyttjad värdefull redogörelse för de svenska hembygdsföreningarna i Chikago, som borde få en god avsättning bland hembygdsintresserade här hemma. Dess namn är *Hembygden*, och redaktören heter E. Einar Andersson. Boken, som innehåller 107 textsidor, kan köpas för 30 cent på Hembygdens förlag, 2912 Mildred Avenue, *Chicago*, Ill., U.S.A. Sannolikt förmedlar Expeditionen för Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet (Avenyen 3, *Göteborg*) anskaffandet av boken.

Enligt sista folkräkningen (1930) finnas i Amerikas förenta stater 595,250 personer födda i Sverige, och om även svenskättlingarna räknas med uppgår antalet i U.S.A. bosatta svenskamerikaner till 1,562,703. I Chikago, som är den tredje i storleken vad beträffar antalet svenska invånare, funnos 1930 175,000 svenskar, medan antalet 10 år tidigare var 58,563.

I Chikago finnas för närvarande 26 svenska landskapsföreningar och 4 andra i hembygdssyfte arbetande föreningar. I det följande lämnas några kortfattade upplysningar om dessa, i den mån sådana kunnat erhållas. De ordnas i bokstavsordning efter landskapen.

BLEKINGE.

Blekinge gille bildades 27 dec. 1926 på initiativ av Sven Anderson från Hanö och Harold O. Windahl från Karlskrona. På sammanträde den

20 jan. 1927 valdes ordinarie styrelse, som utgjordes av John Synnerberg, ordf., Ivar Carlson, v. ordf., Harold O. Windahl, kassör, O. W. Lindberg, sekr., och Carl Comstedt, klubbmästare. Förtroendemän blevo Sven Anderson, Bertil Wiberg och Alfred Anderson. Under de första åren utgavs månadstidningen »Blekingen» med Harold O. Windahl som redaktör; 1928 inköptes ett gilletts standar. Gillet, som varje år anordnat en påskfest, en sommarutflykt och en jul- och nyårsfest, har liksom flera av de andra svenska föreningarna lidit mycket av depressionen men håller sig alltså vid liv.

Adress: John Synnerberg, 2450 Aubert Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

BOHUSLÄN.

Föreningen Bohus eller Bohus Society bildades 1904 men hade haft en föregångare i slutet på förra århundradet, vilken emellertid efter några år uppgick i den nybildade Vikingaorden. Initiativtagare till Föreningen Bohus' bildande voro Gust Johnson från Orust och Albert Anderson från Tjörn. Den var först ett slags begravningskassa och har i fortsättningen utövat livlig understödsverksamhet. Efter att hava legat nere 1918—1929 har föreningen varit livaktig de sista åren. Den har sammanträderna en gång i månaden, anordnar en större julfest närmaste söndagen före jul och en utflykt sommartid. Gillet har sista året anslutit sig till Bohusläns hembygds- och fornminnesförbund. Dess nuv. styrelse är: Charles Ralphson, ordf., Gust Peterson, v. ordf., Charles Lindholm, sekr., Donald Nooren, finanssekr., och Severin Johnson, kassör.

Adress: C. Ralphson, 7020 S. Claremont, *Chicago*, Ill., U. S. A.

DALARNÄ.

Dalaförbundet. Inga uppgifter om detta ha erhållits.

Adress: E. Clauson, 3241 Wilton Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

DALS LÄN D.

Dalslands Vänner bildades 19 nov. 1925 på initiativ av John Anderson från Ör. Denne, som redan 1922 gjorde ett startförsök, har hela tiden varit föreningens ordförande. Övriga stiftare äro brodern Gust Anderson från Ör, redaktören vid Svenska Amerikanaren Jakob Bonggren från Häbol, red. Otto Högfelt från Tisselskog, Andrew Johnson från Bäcke, Edward Edström (son till f. d. red. för Hemlandet Aron Edström från Ör, som var med 1922 men sedan avlidit), red. Waldemar Skoglund från Bergtsfors (nu bosatt i Bengtsfors som red. för Bengtsforstidningen Dalslänningen), Carl Swanson från Holm och C. H. Nelson från Ör. Första

styrelsen bestod av John Anderson, ordf., Waldemar Skoglund, sekr., C. H. Nelson, finanssekr., O. Högfelt, kassör. Liksom flera av de andra föreningarna har denna förening utövat en omfattande filantropisk verksamhet. Tillsammans ha 2,400 dollars utdelats, varav 800 sänts till Dal och resten fördelats bland landsmän, även icke-dalbor. Sammanlagda medlemsantalet är omkring 400, varav ungefär 2/3 ännu äro medlemmar. Nuvarande styrelsen är följande: John Anderson, ordf., Andrew Oberg, v. ordf., Adolph Johnson, protokollsekr., J. A. Nelson, v. sekr., Chr. Gunström, finanssekr., Gust Larson, kassör.

Adress: John Anderson, 1722 Wallen Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

G Ä S T R I K L A N D.

Sandviksklubben bildades 24 april 1927 och omfattar personer komna från Sandvikens bruk i Gästrikland. Den första ordinarie styrelsen valdes på konstituerande sammanträde 18 juni 1927 och bestod av: Richard Edwinston, ordf., Sigfrid Larson, v. ordf., Nels Dahlhjelm, protokollssekr., Carl Saunder, kassör, Henning Hanson, finanssekr. Klubben föregicks av de s. k. Sandvikshipborna, av vilka den första hölls 1 febr. 1920 med c:a 250 deltagare, bland dem Frank G. Westerlund, som kom till *Chikago* 1879 och var en av de första sandviksborna där. Han var en av stiftarna för sjukhjälpföreningen Nordstjärnan m. m. och dog efter ett verksamt liv 24 okt. 1929. Disponent K. F. Göranson med fru gästade klubben 17 nov. 1927. Femårsfest firades 20 mars 1932 med telegram från många personer i Sandviken. Klubben har nu c:a 135 medlemmar. Den har betalt 500—600 dollars till arbetslösa medlemmar. Nuv. styrelsen är: Paul Gafvert, ordf., Eric Saunder, v. ordf., Fred Moline, protokollssekr., Harry Dahl, finanssekr., M. Turnelius, kassör.

Adress: ?

H A L L A N D.

Hallandsförbundet i *Chicago* bildades i okt. 1929 på initiativ av Alfred J. Winden. Årligen anordnas årsfest, julfest, påsk- eller vårfest och en större sommarutflykt i det gröna. Sammanträde äger rum tredje lördagen i varje månad. Nuv. styrelsen är: Alfred J. Winden, ordf., C. P. Peterson, v. ordf., Otto Johnson, sekr., Eric Larson, finanssekr., Martin Bengtson, kassör, John Johnson, ordningsman.

Adress: Alfred Winden, 5309 Bernard st., *Chicago*, Ill., U. S. A.

H Ä L S I N G L A N D.

Föreningen Hälsingarna bildades 3 okt. 1926 på initiativ av tre hudiksvallsbor, Gerda Nilson, Melker Sund och Oscar Backman, vilken

senare var den egentlige organisatören. Den då tillsatta interimstyrelsen bestod av Oscar Backman, ordf., Swan Swanberg från Norrala, v. ordf., E. Einar Andersson från Sandarna, sekr., Gerda Nilson, korresponderande sekr., Melker Sund, kassör, Beda Erickson från Hudiksvall och Hanna Laurin från Söderhamn. Värddinna blev fru Karin Bäckman. Föreningen anslöt sig på årsmötet 1929 till det då nybildade Svensk-Amerikanska Hembygdsförbundet. Medlemsantalet är omkring 350. I febr. 1930 anordnade föreningen en »Hälsingefest» i radio, och i okt. 1931 firade den sin femårsfest, varvid invigdes ett standar skänkt av vänner i Hälsingland. Sedan 1930 hålles på initiativ av E. Einar Anderson årligen en »Hälsingestämman» i *Chikago*, där omkring 500 hälsingar antagas vara bosatta.

Adress: P. Oscar Blomquist, 947 N. Keystone Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

J Ä M T L A N D.

Jämtlands gille i *Chicago* bildades hösten 1923, varvid till interimstyrelse valdes Carl Festin från Hackås, ordf., kamrer Erickson från Lit, sekr., John A. Hedman, skattmästare. På Festins initiativ hade redan 1897 bildats »Norrlands gille», emedan antalet jämtar var för litet för ett jämtländskt gille. Denna förening, vars ordförande blev red. Anders Schön från Hälsingland, v. ordf. Carl Festin, sekr. Göran Hallström från Jämtland och skattmästare Gustaf Hallbom från Umeå, upphörde snart för att småningom efterträdas av Jämtlands gille, vars konstituerande sammanträde hölls den 10 maj 1924. Styrelsen består av 11 medlemmar. Ordinarie sammanträden hållas i januari månad och årsfesten på Adelsparredagen den 6 juli. Medlemsantalet är nu omkring 300. Nuvarande styrelsen har följande tjänstemän: Eric M. Larson, ordf., Carl Festin, v. ordf., Helmer Dederling, sekr., Emil Sandberg, skattmästare, och Fred Carlson, klubbmästare.

Adress: Carl Festin, 610 E. 75th. st., *Chicago*, Ill., U. S. A.

L A P P L A N D—V Ä S T E R B O T T E N.

Klubben Norrskenet bildades 7 okt. 1928 på initiativ av Åke Lundström och Bror Jacobson. I interimstyrelsen invaldes Åke Lundström, ordf., Joel Brant, sekr., och Carl Magnuson, kassör. På sammanträde 21 okt. antogs stadgar och tillsattes ordinarie styrelse jämte en »Nytta och nöjeskommitté». Klubben avser att samla personer komna från Lappland och Västerbotten. Den har 1929—31 årligen anordnat en »Norrlänningarnas dag», uppsatte 1929 en vandringspokal för fotboll och bildade 28 dec. 1929 amatörsällskapet »Myggan», som uppfört en rad lyc-

kade skådespel. Medlemsantalet gick 1930 upp till 165. Sedan 1932 ligger verksamheten nere på grund av depressionen.

Adress: Oscar Renman, 5919 Emerald Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

M E D E L P A D.

Sundsvallsklubben bildades 28 jan. 1925 och vänder sig till personer från Medelpad. Den sammanträder en gång i månaden utom om sommaren och har nu 125 medlemmar. Dess nuv. styrelse är: Pete Bostrom, ordf., John Näslund, v. ordf., P. Albin Landin, sekr., miss Margaret Sjödin, finanssekr., och Reinart Nordin, klubbmästare.

Adress: P. Bostrom, 3123 Foster Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

N O R R B O T T E N.

Piteåklubben bildades i febr. 1929, varvid till styrelse utsågos. Gustav Grahn, ordf., Bror Pettersson, v. ordf., Fred Wicklund, sekr., och Einar Wickman, kassör. En föregångare var sångarklubben »Norrlands Sångare», som bildades 1911 och bestod av piteåbor, men som upplöstes efter någon tid. Körledare var Elov Peterson. Piteåklubben anordnar årligen en sommarutflykt och en julfest. Nuvarande styrelsen består av fru Hedda Lövgren, ordf., Harold Quist, sekr., och Einar Nelson, kassör.

Adress: Harold Quist, 1615 N. Ashland Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

S M A L A N D.

Klubben Kalmar Unionen bildades 27 nov. 1915. Redan i juli 1915 hade några skolkamrater från Kalmar träffat samman och tagit initiativ till bildandet av klubben. Dessa voro Ernst Franzen, Gust Carlson, Carl Anderson, Oscar Anderson och Victor Rylander. Klubben har hållit ett sammanträde i månaden, varav ett sommar- och ett årsmöte, och anslöt sig 1929 till Svenskamerikanska Hembygdsförbundet. Den har haft rätt livlig förbindelse med hembygden, sänt hem pengar för välgörande ändamål och prenumererar på en kalmartidning. Den nuv. styrelsen utgöres av Ernst Franzen, ordf., Gust Carlson, v. ordf., Fred Carlson, sekr., och Nils Johanson, kassaförvaltare.

Adress: Ernst Franzen, 4455 N. Sawyer, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Smålandsförbundet bildades 28 febr. 1926 på initiativ av förordningsmannen Carl P. Johnson och omfattar personer komna från Småland. Det hade vid 1929 års slut icke mindre än 550 medlemmar. Den nuv. styrelsen utgöres av Carl P. Johnson, ordf., Hjalmar Johnson, ceremonimästare, John A. Ekblad, förtroendemännens ordf. Förbundet sammanträ-

der tredje söndagen i varje månad i Verdandi Hall, 5015 North Clark Street.

Adress: Carl P. Johnson, 1908 Summerdale Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Smålands Social Club bildades 7 dec. 1930 av smålänningar på Chikagos sydsida. Den är en av de mest populära nöjesklubbarna i staden. Ordförande var de 2 första åren Sevander Johnson och under det sista året Albert Nelson.

Adress: Folke Johnson, 6436 Yale Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

S T O C K H O L M.

Stockholmsklubben bildades i sept. 1915, då stadgar antogs och ordinarie styrelse valdes bestående av Chas Ringström, ordf., Rob. Thornell, v. ordf., Gustav Tenggren, sekr., P. F. Ekenberg, kassör, och Magnus Westman, klubbmästare. Klubben, som består av personer födda i Stockholm, sammanträder första och tredje fredagen varje månad i Vasa tempel, 2328 Foster Ave. Nuv. styrelsen utgöres av Carl Satterberg, ordf., Einar Anderson, v. ordf., Eric Linn, sekr., Carl Foyer, kassör och Ernst Nilsson, klubbmästare, med Axel Linn och Axel Sjögren såsom gode män.

Adress: Carl Satterberg, 5344 N. Paulina, *Chicago*, Ill., U. S. A.

S Ö D E R M A N L A N D.

Sörmlandsklubben bildades 29 febr. 1932 på initiativ av Nels E. Malm. Till styrelse valdes: Ernst Lundkvist, ordf., Martin Anderson, v. ordf., Othilia Peterson, sekr., Adolf Höglund, kassör, och Nils Wilking, ordningsman. Klubben önskar samla alla sörmlänningar i Chikago.

Adress: Nels Anell, 10818 Indiana Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

V Ä R M L A N D.

Värmlands Nation bildades den 5 nov. 1925 på initiativ av Pontus Moberg. På konstituerande sammanträde den 21 nov. 1925 antogs stadgar och utsågs följande styrelse: Doktor A. T. Paulson, ordf., A. P. Olson, v. ordf., Pontus Moberg, sekr., Henry A. Moberg, kassör, vidare doktor A. F. Benson, advokat Carl R. Wermine, parkkommissarie J. A. Torsenson och fröken Anna Zettervall. Sedan 1926 utges årsskriften »Värmland vår hembygd». Värmlands Nation i Chikago har även varit drivfjädern till bildandet av Minneapolis Värmlandsförbund, Minneapolis, Minn., och Nordvästra Värmlandsförbund, Barret, Minn., vilket senare varje sommar har ett massmöte för värmlänningar. Nuv. ordf. är advokat Carl Hjalmar Lundquist.

Adress: Carl Hjalmar Lundquist, 6330 N. Claremont Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Värmlandsklubben bildades 21 mars 1924 under namn av »Tingvallaklubben of Chicago», och dess första styrelse bestod av Fridolf Ekman, ordf., Axel Bloom, sekr., och Olov Johanson, kassör. Den omfattade först endast karlstadsbor men utvidgades den 14 nov. 1925 till att omfatta även andra värmlänningar, varvid namnet ändrades till Värmlandsklubben, Chicago. Programmen ha tillgodosett både de kulturella och nöjeskraven. År 1930 leddes programmen växelvis av grupper från olika delar av Värmland såsom Karlstad och Kristinehamn. Nuv. styrelsen består av: Pehr Johnson, ordf., Einar Carlson, v. ordf., Georg Carlson, protokollssekr., Fridolf Ekman, finanssekr., och Karl Strömberg, kassör.

Adress: Pehr Johnson, 3438 Foster Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Frykdalsföreningen bildades i febr. 1925 av fryksdalingar för att hjälpa sunneborna att få en barnkoloni. Ordförande blev pastor John Elmén, sekreterare A. Hult och kassör Gustaf Lindell. Elmén flyttade snart från orten och efterträddes då av L. M. Nelson, vilken jämte sin broder Oscar E. Nelson organiserade hjälpverksamheten. Resultatet blev 32,260 kronor, som sändes till styrelsen för Sunne barnkoloni för uppförande av eget hem. Detta invigdes den 12 aug. 1928. Därmed upphörde föreningen, som genom sin verksamhet gav ett vackert prov på minnesgod hembygds-kärlek, och därför omnämnes här bland de alltjämt verksamma hembygdsföreningarna.

V Ä S T E R G Ö T L A N D.

Westgöta Gille bildades den 3 jan. 1902 på initiativ av tidningsmannen doktor Joh. A. Enander. Liksom flera av de svenska landskapsföreningarna utbetalar den sjuk- och begravningshjälp till medlemmarna. Möten ha hållits en gång i månaden. Enander var gilletts ledare till sin död 1910 och vilar nu på Oakhills kyrkogård under en 1920 på gilletts initiativ rest stor gravsten av svensk granit. Gillet firar årliga Luciafester, av vilka 1906 års besöktes av över 8,000 personer. Medlemsantalet är nu omkring 250, och kassan uppgår till 14,000 dollars. Gillet köpte 1906 för 500 kr. Orunga gamla kyrka och skänkte den till Svältornas fornminnesförening.

Adress: Elmer Carlson, 2936 N. Racine Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Ladies of Westgöta Gille bildades 26 aug. 1903 av d:r Enander och är den enda kvinnliga svenska hembygdsförening i Chicago. Dess första ordförande var fru Elsa M. Hall, och den nuvarande är Signe Johnson. Medlemsantalet är nu 135, varav 10 stiftelsemedlemmar. Gillet, som samarbetar med Westgöta Gille, anordnar sedan 1903 den årligen återkommande uppskattade »Luciafesten», som spelas i 2 tablåer, den

förre visande Lucia med tärnor och bagare, den senare en dam representerande Västergötland.

Adress: Signe Johnson, 5406 North Paulina st., *Chicago*, Ill., U. S. A.

Ö L A N D.

Ölandsklubben bildades den 1 mars 1928. Den första styrelsen bestod av Ragnar Johnson från Torslunda, ordf., Helge Olson från Rätta, v. ordf., Georg Nelson, sekr., och Arthur Anderson från Norra Möckleby, kassör. Ett sammanträde hålles varje månad, och varje år anordnas på öländskt vis en majfest med midsommarbrud och majstång samt en årsfest, vanligen med en större bankett. De årliga kroppkakekalasen ha vunnit ryktbarhet. Nuv. styrelsen består av: Oscar Rättgust från Rätta, ordf., Emil Johnson från Torslunda, v. ordf., Almar Nelson från Norra Gärdslösa, sekr., Einar Olson från Gärdslösa, finanssekr., och John Jacobson, kassör.

Adress: Almar Nelson, 5148 N. Ashland Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Ö S T E R G Ö T L A N D.

Östgöta Nation bildades den 17 febr. 1927 på initiativ av Josef Blomgren, John Sjunneson, Ernest G. Stone, Sven Berglind, A. Ringman och Eric Lejon. På konstituerande sammanträde den 4 maj 1927 valdes följande styrelse: D:r Axel Hall, ordf., Allan Borgstedt, 1:ste v. ordf., Josef Blomgren, 2:dre v. ordf., John Sjunneson, sekr., John Nelson, v. sekr., Eric Lejon, kassör, och C. A. Bremer, finanssekr. Föreningen, som sammanträder en gång i månaden, har anordnat flera fester, av vilka den första årsfesten den 30 maj 1928 torde intaga främsta rummet, och utflykter, av vilka den säkerligen mest lyckade företogs till Forest Preserve den 31 juli 1927. Nuvarande medlemsantalet är 150, och styrelsen består av Ben Alfrid, ordf., Arvid Karlberg, v. ordf., Corine Berguson, sekr., J. G. Hultgren, kassör, och Mrs Alma Randall, finanssekr.

Adress: Ben Alfrid, 1708 Balmoral Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Beträffande 4 andra hembygdsbetonade men ej landskapsorienterade föreningar nämnas blott ålder, namn och adresser.

Folkdanslaget National, bildat 1923. Ordf. Sven Ramsey, 3206 Wilton Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Kristliga Föreningen Svensk Ungdom, bildad i febr. 1929. Läsrum och katé: 3237 N. Clark st., *Chicago*, Ill., U. S. A.

Svenska Bildningsförbundet, verksamt sedan 1926. Sekr. Gunnar Adolfson, 3206 Wilton Ave, *Chicago*, Ill., U. S. A.

Svenska Folkteatern, ett sällskap bildat den 6 okt. 1929. Ordf. Arvid Nelson, 916 Fletcher st., *Chicago*, Ill., U. S. A.

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

BYGGMÄSTARESKOLAN I AKARP. Attonde årskursen vid byggmästareskolan i Akarp avslutas den 7 april. Skolan har besökts av 18 elever. Fem elever ha erhållit stipendier à 100 kr. vardera. Räntefria studielån ha beviljats till fem elever.

LITTERATUR

Sörmlandsbygden. Södermanlands hembygdsförbunds årsbok 1933. Nyköping.

Ruben G:son Berg: Sjuttonhundranittion, Sam. Stadener: Biskopshuset i Strängnäs, Ernst Hermelin: Studieresor, ett led i hembygdsarbetet, Per Dohlwitz: Ungdomen och ungdomsrörelsen, Ivar Schnell: En vikingatidsby på Södertörn, Karl K:son Leijonhufvud: Malmköping genom tiderna, Thorborg Claesson: Skenäs, skaldernas och sångens hemvist, Elin Håkanson: Sidenhalsdukens bruk och tillverkning, Sigröd Leijonhufvud: När Tessin lät koppypa Akeröbarnen, Iwar Nilsson: Stiftelsen Emyhemmet i Över-Enhörna, Eva Fröberg: I Vårfruberga kloster; Södermanlands hembygdsförbund 1932.

Mäster Gudmunds Gilles årsbok 1933. Jönköping.

Erik Granlund: Vättern och landhöjningen, Einar Adell: Om Jönköpings kartor, Hjalmar Bjurulf: Mönsterträdgårdar i Jönköping, Lars Eric Lindqvist: Anteckningar till en Jönköpingsbibliografi.

ANSLAG UR LOTTERIMEDEL. Enligt Kungl. Maj:ts resolution av den 1 december 1933 har medgivits att Samfundet för hembygdsvård av lotterimedel erhåller 30.000 kr. för åren 1934—35—36 i och för främjandet av vårt lands byggnadskultur och andra liknande grenar av hembygdsvården.

Blekingeboken. Blekinge musei- och hembygdsförbunds årsbok 1934. Karlskrona.

August Hallenberg: Blekinge allmoges efter Roskilde fred. (Slutkap.), Ragnar Båge: Per Hasselberg, Nils Ödeen: Vägar och städer, bygder och gårdar i Blekinge, Nils Ludvig Rasmusson: Blekingska medaljer, Sven-Öjvind Swahn: Ur skogsbygdens och skärgårdens sagoskatt; Årsberättelse och räkenskaper.

Värmland förr och nu 1933. Meddelanden från Värmlands fornminnes- och museiförening. Karlstad.

H. Björkstam: Gösta Berlings saga och den värmländska traditionen, Helge Kjellin: Christian Erikssons liv och bildkonst. En återblick vid 75-årsdagen, C. V. Bromander: Västra Smedbyn i Kila socken. En värmlandsgårds historia, Edit Ahrenlöf: Julia Malmstedt. En livsbild och en tidsbild, Arne Modén: Orts- och personregister till Carl Axel Gottlunds dagboksanteckningar 1821 (införda i årg: a 1931 och 1932); Hembygdsvård och hembygdsföreningar i Värmland under år 1932.

AKTIEBOLAGET

SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET

LUND

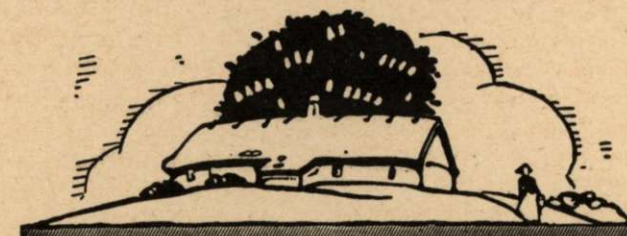
UTFÖR ALLA SLAGS

BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGDSVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSANSTALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421, 8280

MARDELL

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

M E D

ÅRSBOK FÖR HEMBYGDSVÅRD

UTGÖR

DET CENTRALA ORGANET FÖR DEN
SVENSKA HEMBYGDSRÖRELSEN

TIDSKRIFTEN

utkommer med 6 häften årligen, innehållande
aktuella problem med meddelanden om hem-
bygdsvårdsarbetet och litteraturöversikter.

ÅRSBOKEN

innehåller sammanfattande skildringar av
svensk hembygdsvårds olika sidor, rikt
illustrerade och skrivna av fackmän.

MEDLEMMARNA

i SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD
erhålla såväl tidskriften som årsboken gratis.

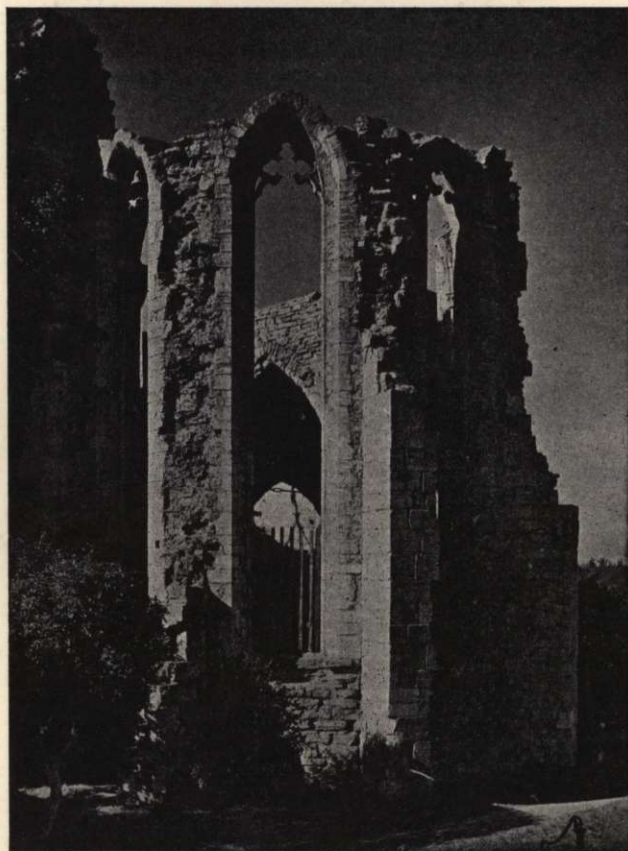
MEDL.-AVGIFTEN

är **ENDAST 5 KRONOR**

LUND 1934 / AKTIEBOLAGET SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET

Med detta nummer medföljer 1 avi och 1 postgiroblankett.

TIDSKRIFT
FÖR **HEMBYGD SVÅRD**

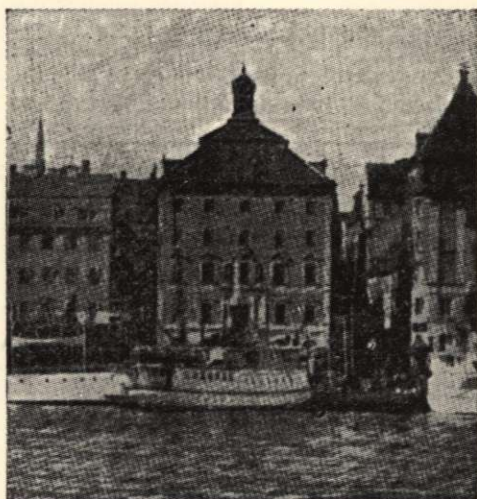
ÅRG. 15

2

1 9 3 4

INNEHÅLL: Årsbok för hembygdsvård 1934.

Andra häftet av Tidskrift för hembygdsvård.

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härövan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en särskild rabatt av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags löseegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade- m. fl. försäkringar*.

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XV, 1934

RED. F. HAZELIUS

HÄFTE II

RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Program för Samfundets för hembygdsvård årsmöte i Visby den
4—6 augusti 1934.

LÖRDAGEN DEN 4 AUGUSTI.

Kl. 9.00 Ombudsmöte i Läroverkets aula.
»Aktuella uppgifter för hembygdsrörelsen» (med film).

Diskussion med inledning av fil.
dr J. NIHLÉN. Årsmötets deltagare inbjudas att närvara vid diskussionen.

Förhandlingar.

Kl. 11.30 Årsmöte i Läroverkets aula.

Hälsningstal av landshövding A.
E. RODHE.

Föredrag av intendent TH. ER-
LANDSSON: *Gotländsk kultur-*
minnesvård.

Förhandlingar.

Paus för lunch.

Kl. 14.00 Demonstration av *Gotlands Forn-*
sal.

Den förhistoriska avdelningen demon-
streras av docent M. STEN-
BERGER och den medeltida av
professor J. ROOSVAL.

Gotlands fornsal. Museet grundlades av
den framstående Gotlandsforskaren P. A.
Säve 1874 och inflyttade i sina nuvarande
lokaler vid Strandgatan 1880. Fornsalen
upptager jämte Tyggården ett helt kvar-
ter mellan Strandgatan och Mellangatan.
Det första huset (före 1879 gevärsför-

råd), som vänder gaveln åt gatan, är
till sin kärna ett medeltidshus med en
ståtlig så kallad högkällare, i vilken mu-
seets förnämliga samling av medeltida
kyrklig konst är inrymd. Fornsalen in-
nehåller för övrigt en intressant förhis-
torisk avdelning, där särskilt järnålders-
fynden och bildstenarna äro värda upp-
märksamhet, en allmogeadelning och en
rik samling för de högre stånden. Dess-
utom har man att bjuda en välordnad
geologisk samling, ett särskilt rum för
Valdemarsgravens fynd, en avdelning för
modern konst samt ett myntkabinett m. m.
Kl. 15.30 *Rundtur* i buss och till fots ge-
nom Visby, vars sevärdheter be-
ses under sakkunnig ledning.
Samling vid Fornsalen.

För dem som önska närmare upplys-
ningar om staden och dess minnesmärken
hänvisas till Svenska Turistföreningens re-
sehandbok.

Kl. 19.00 Bussfärd till Snäckgårdsbaden,
där gemensam middag intages.
Samling vid Varmbadhuset.

Snäckgårdsbaden. Ahlsbergska hagen är
sedan gammalt bekant för sina folkfester
och lektillställningar. På en terrass med
vackra planteringar ligger nu norr om
hagen Snäckgårdsbadens restaurant och
hotell. De två Snäckgårdsvikarna, av vilka
den norra rymmer Snäckgårdets strandbad,
skiljas genom ett pittoreskt klippras med
den ovanför liggande bergklinten Korp-
klint, som bjuder en storslagen utsikt.

Omkring två kilometer norr om Snäckgärdet ligger en fornborg på en av de vackra klintarna ovanför Skälsö.

SÖNDAGEN DEN 5 AUGUSTI.

Kl. 9.00 *Utfärd i buss till södra Gotland.*

Samling vid Burmeisterska huset. *Visby—Västergarn—Hablingbo—Grötlingbo* (där Kattlundsgården demonstreras) —*Mästermyr—Hemse.*

Västergarn. Kyrkan består egentligen endast av koret (från 1200-talets mitt). Det stort anlagda templet hann aldrig fullbordas och man apterade därför den färdigbyggda delen till gudstjänstrum. Norr om kyrkan finnas grundmurar kvar efter en äldre absidkyrka. Runt om kyrkan kan man ännu iakttaga betydande rester efter en halvcirkelformig försvarsvall med kastal (öster om kyrkan), som en gång skyddade det viktiga samhället innanför Västergarns hamn, det gamla Garnahamn. Vid Paviken, som i äldre tider var en vik av havet, har troligen legat en viktig hamn under forntiden.

Hablingbo. Kyrkan ligger i en gammal och rik bygd och är ett av de mest monumentala proven på den gotländska kyrkobyggnadskonsten under medeltiden. Koret och långhuset uppfördes vid mitten av 1300-talet. Byggmästaren har på grund av sin nästan gammalegyptiska stil av professor Roosvall kallats Egyptikus. Sydportalen är ett av de vackraste skulpturarbeten, ön äger. Tornet stammar från 1100-talets mitt och tillhörde en äldre kyrka. Från denna stammar också den ålderdomliga nordportalen, som bl. a. visar förbindelser med Lunds domkyrka.

Kattlunds är den största och intressantaste medeltida gårdsanläggningen på ön. Delar av såväl det flisbetäckta boningshuset som de utmed vägen liggande uthusen äro medeltida, måhända anlagda redan under 1200-talet av någon sudergutnisk köpman och storbonde. Från medeltiden är också den del av ladugårds-

byggnaden, som ligger öster om inkörsporten. Man lägger här särskilt märke till de rundbågiga dörrarna och fragment av äldre ljusöppningar. Gården tillhör nu Gotlands Fornvänner, som också igångsatt de omfattande restaureringsarbetena.

Mästermyr utdikades under åren 1902—1910, med hjälp av statsmedel. Före utdikningen var arealen 2670 har, därav myrmark cirka 2000 har, träsk och punsar 320 har. Betydande odlingar ha gjorts ute på myren, men de omfatta dock endast omkring 3/5 av hela arealen. Under de senaste åren ha emellertid en del av kanalerna börjat grundas upp, och det ser ut som om myren vore på väg att återvinna en del av sina förlorade arealer. Statsanslag har beviljats för att återrensa upp kanalerna, vilket arbete slutligen utförts under år 1933. Före utdikningen var *Mästermyr* ett eldorado för naturvänner, jägare och fiskare. Sedan gammalt drevs storfiske om våren i de små fiskrika träskan och fågellivet var ovanligt rikt i den väldiga agdjungeln. Genom utdikningen har Gotland förlorat ett stycke vacker och för ön sär egen natur, som aldrig kan ersättas. Nu företer myrmarkerna en egenartad anblick med sina blekejordar och grässlätter, där man om hösten ännu kan få se vildsvanen slå ned under sina flyttningsfärder söderut.

Vägarna över myren byggdes omkring 1920 som nödhjälpsarbete för att göra det möjligt för de talrika strandbönder, som deltagit i den stora utdikningen, att kunna tillgodogöra sig de torrlagda markerna. Vagnätet, som har en längd av 22.5 km., betingade ett pris av en halv million kronor.

Hemse. Modernt municipalsamhälle och en viktig handelsplats med cirka 500 invånare.

Lunch å Hemse hotell.

Hemse—Stånga kyrka—Lojsta slott—Roma kloster—Föllingbo—Visby.

Stånga kyrka är ombyggd omkring 1340

av samme mästare, Egyptikus, som uppfört *Hablingbo*. Ett absidkor från omkring 1200 kvarstår från den äldre kyrkan. Den rikt smyckade sydportalen med sina mästerligt utförda skulpturer är av utomordentlig skönhet. I den pietetsfullt restaurerade kyrkan är av särskilt intresse en dopfont från 1100-talets början och ett triumfkrucifix från 1300-talets slut.

Lojsta slott. Här ligger inramad av några vackra småsjöar en medeltida befästning omgiven av en ovanligt tilldragande natur. Mellan »slottet» och vägen ligger den s. k. Lojsta hall, ett forntida bostadshus (från tiden närmast efter Kr. f.) som man sökt rekonstruera på de här bevarade grundmurarna. Tomtningar av detta slag finnas till ett antal av över ett tusen på Gotland.

Roma kloster är en av öns vackraste ruiner. Av klosteranläggningen kvarstår endast delar av kyrkan, som varit en treskeppig pelarbasilika med tvärskepp. Klosteranläggningen har legat på södra sidan. Ruinen äger en rytmisk skönhet och en stilrenhet av sällsynt stor verkan. Man kan ännu beundra stenhuggarnas mästerliga teknik, planläggningens homogenitet, de raffinerade valvkonsolerna i olika huggningar o. s. v.

Klostret anlades 1164 som ett dotterkloster till cisterciensernas första kloster i Sverige, nämligen det 1144 anlagda Nydala i Småland. Roma kloster blev liksom Nydala ett uttryck för fransk-svensk byggnadskonst.

Det var ingen tillfällighet, att Nydalamunkarna lade klostret på denna plats; här var gammal tingsplats — gutarnas stora allmänna ting. Gutnaltinet, hölls varje höst vid Roma. Klostrets ursprungliga namn var också Gutnalia, som användes till början av 1400-talet.

Kl. 18.00 (omkr.). Återkomst till Visby.

Kl. 21.00 Medeltida stämningssund i Helge And's kyrkoruin med sång av fru WALBORG BEER och violin-solo av FRIEDR. MEHLER.

MANDAGEN DEN 6 AUGUSTI.

Kl. 9.00 *Utfärd i buss till norra Gotland.*

Samling vid Burmeisterska huset. *Visby—Stenkyrka—Kappelshamn—Fleringe—Bunge* (friluftsmuseet demonstreras av intendent TH. ERLANDSSON)—*Färösund.*

Stenkyrka. Vacker kyrka från 1200-talets mitt med ovanligt ståtligt torn (färdigt i slutet av 1200-talet). Enligt gutasagan byggdes här (troligen redan på tusentalet) den äldsta kyrkan i norra tredingen av hövdingen Lickajr Snelle.

Om tiden tillåter besök vid hembygdsföreningen (skolan) och det stora vikingatidsgravfältet vid L. Bjers, ett av öns största förhistoriska gravfält.

Kappelshamn. I inre delen av den vackra Kappelshamnsviken, en mindre hamnplats med några äldre trähus ännu bevarade. I närheten ligga kalkugnarna vid Storugns och Bläse.

Fleringe. En socken, som både i fråga om arkitektur och seder bevarat många ålderdomliga drag. Omkring kyrkan ligga en klunga äldre bondgårdar med enkel och förnäm arkitektur.

Kulturhistoriska muséet i Bunge, som är ett verk av Th. Erlandsson, ligger i en vacker gotländsk löväng och ger en mångsidig och intressant bild av öns allmogekultur. Av särskilt intresse här är Gammelgården, där de flesta husen härstamma från Biskops gård i Bunge, uppförd vid 1600-talets början av bonden Rasmus Biskops.

Färösund. Ett idylliskt, livligt samhälle vid det breda sundet mellan Gotland och Färö, en betydande hamnplats vid vilken också en av flottans flygstationer är förlagd.

Lunch å Färösunds hotell.

Kylle—Tingstäde—Bro kyrka—Stora Hästnäs—Visby.

Kylle. En ålderdomlig hamnplats med utomordentligt vackert läge i närheten av den stora samling raukar, som observerades och avritades redan av Linné på hans

Gotländska resa 1741. Alldeles i grannskapet av dessa ligger den s. k. Strandridaregården, uppförd 1730 av den beryktade kalkpatronen Johan Ahlbom. Gården är numera inköpt av Hellvi hembygdsförening.

Tingstade. Mitt ute i Tingstade träsk ligger resterna av ett forntida befästningsverk av trä, vars utforskande för närvarande pågår. En modell av denna säregna fornborg jämte fynd och fotografier från undersökningen finnes i det av major A. Zetterling upprättade muséet i Furubjersgård.

Bro kyrka är en s. k. offerkyrka av stort intresse, vilken troligen övertagit den kult, som under hednatiden varit knuten till en här befintlig offerkälla. Tornet är uppfört i slutet av 1100-talet. Koret är från 1200-talets äldre del under det att långhuset stammar från 1300-talets början. Huvudportalen har en storartad utsmyckning. Talrika fornlämningar finnas i kyrkans närhet.

Stora Hästnäs. Här ligger ett av de vackraste medeltida stormanshus, av vilka ett stort antal funnos på den gotländska landsbygden. Det har varit en befäst gård i tre våningar uppförd under 1200-talet. Kl. 18.00 (omkr.). Återkomst till Visby. Kl. 19.00 Gemensam middag å Stadshotellet. Mötets avslutning.

KOSTNADER.

Lördagen den 4 augusti:

Rundtur i Visby pris kr. 3:50.
Middag å Snäckgårdsbaden inkl. bussresor pris kr. 5:65.

Söndagen den 5 augusti:

Busstur å södra Gotland inkl. lunch pris kr. 10:—.

Måndagen den 6 augusti:

Busstur å norra Gotland inkl. lunch pris kr. 9:50.

Middag å Visby Stadshotell pris kr. 5:25.

Genom tillmötesgående av Angfartygsaktiebolaget Gotland, Visby, har beviljats

en reduktion av biljettpriserna för återresan från Gotland till fastlandet. Hyttplatser för såväl bort- som hemresan beställas hos *Ångbåtsbolaget i Visby, där även samtliga biljetter för hemresan oavkortligen skola lösas*. Biljetten för *bortresan* köpes däremot i vanlig ordning hos Ångbåtsbolagets kommissionärer å fastlandet eller ombord. Genomgående biljetter kunna erhållas vid resp. järnvägsstationer.

Biljettpriser:

		Bortresa	Hemresa
Nynäshamn—Visby	I. klass:	kr. 16:—	kr. 10:—
	II. »	» 12:20	» 7:50
Stockholm—Visby	I. »	» 21:55	» 14:—
	II. »	» 16:30	» 10:—
Kalmar—Visby	I. »	» 20:—	» 13:—
	nattbåt II. »	» 15:—	» 10:—
Norrköping—Visby	I. »	» 20:—	» 13:—
	dagbåt II. »	» 15:—	» 10:—

Angående båttider se Sveriges Kommunikationer.

Ingen begränsning av tiden för återresan.

Beställningar av hyttplatser skola vara Angf. A/B Gotland, Visby, tillhanda senast den 25 juni.

Medlemmars gäster äga deltaga i mötet.

Rumsbeställningar göras direkt hos hotell eller pensionat samt betr. privatrums hos *Gotlands Turistförenings Bostadsbyrå, Visby, tel. 22.*

Hotell i Visby:

Visby Stadshotell pris per bädd min. kr. 4:—

Hotell & Rest. Snäckgårdsbaden min. 4:—

Hotell Visby Börs min. 3:—

Pensionat Solhem, 2 nätter, samt de måltider, som ej ingå i mötesprogrammet (1 morgonkaffe samt 4 måltider). 14:30.

Anmälan om deltagande i gemensamma måltider, utfärder m. m. insändes till Gotlands Turistförening, Visby, före den 20 juli 1934.

Biljetter till måltider och utfärder lösas hos Gotlands Turistförenings Byrå i Burmeisterska huset.

M E D D E L A N D E N

UTREDNING RÖRANDE NATURSKYDD. Kungl. Maj:t har bemyndigat ekle-siastikministern att tillkalla en sakkun-nig för utredning av vissa frågor, som stå i samband med naturskyddsärendenas behandling. Meningen är att företaga en ingående utredning och prövning av frå-gan om den lämpligaste och mest effektiva anordningen av det statliga naturskyd-det, då det svenska naturskyddet sedan 1909 års naturskyddslagstiftning genom-gått en avsevärd utveckling.

Stockholm

ANDREEMUSEUM I STOCKHOLM. Geo-grafiska sällskapet har planer på att in-rymma det länge omtalade Andréemuseet i den ena av observatoriebyggnadens båda flyglar efter det att Stockholms stad beslutat ställa denna byggnad till hög-skolans disposition. Museet kommer att rymma ett urval av det stora antalet föremål från Andréexpeditionen.

SAMFUNDET S:T ERIK planerar för den innevarande sommaren en del exkursioner, vid vilka stockholmarna själva skola bli i tillfälle att grundligt lära känna sin egen stad. En karta över Stockholmstrak-ten kommer att utgivas, upptagande kul-turminnen, förhistoriska minnesmärken och särskilt sevärda naturområden.

Stockholms län

NYA HEMBYGDSFÖRENINGAR. *Sollen-tuna Hembygdsförening* bildades den 4 mars, varvid stadgar antogs och styrelse valdes. Ordförande blev grosshandlare Le-vin Östring och sekreterare folkskollärare Nils Göransson båda i Tureberg. *Sund-bybergs hembygdsförening* bildades den 17 mars. Föreningen har redan början till ett kulturhistoriskt bildarkiv över Sundbyberg.

Ordförande blev hr. Henning Österberg och sekreterare hr. U. Rejle, Sundbyberg.

SOLNA HEMBYGDSFÖRENING har för-hyrt tomt invid Solna kyrka för att där med det snaraste uppföra ett eget hem-bygdsmuseum.

Uppsala län

NYA HEMBYGDSGÅRDAR. Huvudbygg-naden till *Akerby gård*, byggd på 1600-talet är inköpt av *Västlands J.U.F.-avdel-ning*, som under den innevarande somma-ren ämnar restaurera byggnaden och göra den till en hembygds gård. *Sala fornmin-nesförening* har hemställt till Kungl. Maje-stät att få förvärva *Väsby kungsgård* för att använda den till museum för för-eningens samlingar.

KVEKGÅRDEN i Fröslunda socken, som iordningställt och restaurerats av Syd-västra Uplands hembygds gille, invigdes av landshövding Linnér vid en anslående fest-lighet den 27 maj. Gården ger i sin nu-varande gestaltning en levande bild av en uppländsk småbondes liv i äldre tid.

Jämte de övriga byggnaderna tillkommer en gammal loge från Biskopskulla socken, som inköpts av Nordiska museet och skall flyttas till Kvek.

EN STÖRRE SKEPPSSÄTTNING på 19 × 6 meter har nyligen upptäckts i Ullstäm-ma by, Litslena socken.

Södermanlands län

SÖDERMANLANDSHEMBYGDSFÖRBUND höll årsmöte den 29 april å Nyköpings-hus under landshövding G. Sederholms ord-förandeskap. Intendent Bertil Waldén höll därvid ett givande föredrag om »Hem-bygdsrörelsens självprövning». Man beslöt att förlägga årets stora sommarfest till Djulö vid Katrineholm söndagen den 15

juli. Ett anslag anvisades till anordnande av en byggmästarekurs under året i samarbete med Samfundet för hembygdsvärd.

SÖDERMANLANDS HEMBYGDSFÖRBUNDS FORNMINNESNÄMND har igångsatt en *inventering* av de mera bemärkta fornminnena i länet för att därefter kunna uppsätta anslag vid närmaste vägar med uppgift om fornminnenas karaktär och belägenhet. Atgärderna äro förestavade av en önskan att göra länets fornminnen lättare tillgängliga för turister.

STRÄNGNÄS MUSEIFRÅGA. I samband med att läroverket i Strängnäs snart flyttar in i sin nya byggnad har av biskop Aulén framlagts förslaget, att den hittillsvarande gymnasiebyggnaden, en gång biskop Kort Rogges fasta borg och byggd i slutet av 1400-talet, skulle kunna restaureras och bli museum, varvid även den stora rikssalen i övre våningen, där enligt traditionen Gustaf Vasa utropades till Sveriges konung, skulle återställas i ursprungligt och värdigt skick.

EN NY HEMBYGDSFÖRENING bildades den 1 februari för *Katrineholmsorten*, då styrelse valdes och stadgar antogs. Föreningens arbetsområde är Katrineholm, Stora Malm, Östra Vingåker och angränsande socknar. Sedan bildandet har det framkommit bestämda planer på en hembygdsgård.

NY HEMBYGDSGÅRD. *Björkviks hembygdsförening* har som gåva från godsägare Birger Schenström, Valla gård, fått mottaga det markområde, där föreningens hembygdsgård den senaste tiden hållit på att uppföras. Gården är en timrad parstuga och insamlingen av inventarier till densamma är redan igångsatt. Hembygdsgården kommer att invigas midsommarafton.

UTGRÄVNINGARNA PÅ KUNGSUDDEN I KUNGSÖR ha av hembygdsföreningen

föreslagits bli utförda som statskommunalt reservarbete. Kommunalnämnden i Kungsör har för sin del tillstyrkt förslaget. Man räknar med arbetenas igångsättande redan innevarande år.

Östgöta län

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM firar innevarande år sitt *femtioårsjubileum* samtidigt som dess bakgrund, *Östergötlands fornminnesförening* blir *sjuttio år*. Fornminnesföreningen och museet ha sedan 1913 varit förenade i den nuvarande Östergötlands fornminnes- och museiförening. Museet och föreningen ha alltid varit den centrala platsen för landskapets kulturminnesvård med anor ända från 1800-talets goticism och med män sådana som Rääf, Wallman, Wide och Ridderstad. Museets nuvarande intendent är fil. lic. Bengt Cnattingius.

JOHANNISBORGS SLOTT utanför Norrköping, uppfört i början av 1600-talet, undergår för närvarande omfattande konserveringsarbeten, utförda av riksantikvarieämbetet i samarbete med Norrköpings stad. Av anläggningen finnes endast portornet och grundmurarna till ena flygeln kvar. Konserveringen av tornet beräknas bli klar till sommaren.

TAKERNS STRANDÄGARE dryfta för närvarande frågan om en permanent fördämning till sjön för att förhindra sjöns uttorkande och det förr så rika fågellivets fullständiga utdöende. Innan en fördämning kan komma till stånd, måste emellertid en utredning göras och man vill hoppas att denna snarast skall komma till stånd.

HEMBYGDSSTÄMMA PÅ ADELSNÄS. *Östergötlands-Holavedens hembygdsförening* ämnar innevarande sommar förläggas sin vanliga hembygdsstämma till *Adelsnäs park, Atvidaberg*, den 1 juli. Till

konsulent för hembygdsvårdsärenden under 1934 har föreningen liksom förra året utsett intendent Bengt Cnattingius.

Jönköpings län

NYA HEMBYGDSFÖRENINGAR. Vid möte med intresserade beslöts den 10 mars att bilda en hembygdsförening i *Ås i Västbo hd.* med främsta uppgift att söka bevara socknens enda kvarvarande ryggåsstuga. Socknen har redan överlätit äganderätten till den äsyftade stugan på föreningen. *Tofteryds sockens hembygdsförening* bildades den 5 maj vid möte i Skillingaryd. Man har framkastat som en av föreningens uppgifter att bevara minnena av den gamla järn- och smideshanteringen i orten.

NY HEMBYGDSGÅRD. Den nyligen bildade *Mo härads hembygdsförening* har redan skaffat sig sin egen hembygdsgård. Den består av ett äldre soldattorp, skänkt av hemmansägare Erik Svensson, Sparafors, och flyttad jämte tillhörande bod. En hel del äldre kulturföremål har redan lämnats som gåvor av intresserade ortsbor.

HULTABY SLOTTSRUIN. Riksantikvarens ombud i Östra härad, kamrer Th. Fogelberg har uppgjort förslag för undersökning och konservering av Hultaby slottsruin. *Fornminnesföreningen Njudung* i Hvetlanda har godkänt förslaget och tillsatt en kommitté för att undersöka möjligheterna för arbetets utförande. Kostnaderna beräknas till c:a 12,000.

Kronobergs län

MARKARYDS HEMBYGDSFÖRENING har vid årsmötet beslutat att igångsätta uppteckningar av traktens *folkminnen*.

EN NY HEMBYGDSFÖRENING har nyligen bildats i Bolmen. Den har fått namnet *Bolmens hembygdsförening*.

Kalmar län

KALMAR LÄNS FORNMINNESFÖRENING har i Kalmartidningen *Barometern* utlyst en pristävlan om det forna soldatlivet i krig och fred. Indelningsverket har i många avseenden spelat en stor roll i svensk kulturhistoria och det är säkerligen av största vikt att få denna i möjligaste mån klarlagd.

S:T ERIKS SKANS I KALMAR, en resterande del av de befästningar Johan den III lät uppföra kring staden, har nu framgrävt genom *Christoffersgillets* försorg och under ledning av Stadsingenjör Eiler T. Schiöler. Gillet har även i samarbete med Nordiska museet och staden utfört *arkitekturhistoriska undersökningar* inom Kvarnholmen.

STRANDA HARADS HEMBYGDSFÖRENING har ingått till Kungl. Maj:t med förnyad framställning om anslag ur lotterimedel på 35,000 kronor för föreningens museiarbete.

SEVEDEBYGDENS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRENINGs friluftsmuseum i Vimmerby har under sistlidna år utvidgats. Ett par loftbodar har inköpts från *Rumskulla* socken och flyttats till museet. En mindre torpstuga har flyttats från *Pelarnas* socken och en del smärre arbeten utförts. Föreningen använder för ändamålet ett under fjolåret beviljat anslag ur lotterimedel på 20,000 kronor.

EN NY HEMBYGDSFÖRENING bildades den 5 maj i *Mörlunda*, då av interimstyrelsen utarbetat förslag till stadgar slutgiltigt antogs.

ÖLANDS VÄDERKVARNAR. Man konstaterar lätt, hur allt fler och fler av de pittoreska väderkvarnarna på Öland försvinna. Genom kulturminnesvårdens representanter såväl på ön som fastlandet har nu tillsatts en kommitté att i möjligaste

mån verka för skyddet av de få kvarnar som alltså ge det öländska landskapet dess säregna karaktär.

Gotlands län

FÖRENINGEN GOTLANDS FORNVÄNER anholder hos Kungl. Maj:t om ett anslag ur lotterimedel på 200,000 kronor. Räntheavkastningarna äro avsedda att användas till avlönande av tjänstemän m. m. med uppgift att sköta föreningens museisamlingar och utöva kulturminnesvårdande arbete på Gotland. Föreningen har tidigare i två omgångar erhållit sammanlagt 100,000 kronor.

RINGMUREN OCH KYRKORUINERNA I VISBY upptagas i främsta rummet på den plan för kulturminnesvårdande reservarbeten, som framlagts av riksantikvarieämbetet. Vissa nödvändiga stödkonstruktioner i ringmurens södra sträckning har Visby stad anhallit få utföra som statskommunalt reservarbete. Arbetena på ringmuren beräknas draga en kostnad av 60,000 kr. Av kyrkoruinerna är det framförallt S:t Karin, som är i behov av mera omfattande konservering. Vissa arbeten måste dock utföras även vid S:t Nicolai och S:t Lars ruiner. Sammanlagda kostnaderna för kyrkoruinernas konservering beräknas till 20,000 kr.

Blekinge län

BLEKINGE LÄNS HEMBYGDSFÖRBUND planerar för den kommande sommaren omfattande inventeringar av fornminnen, allmogekultur, herrgårdskultur och rent andliga folkminnen. Man tänker även syssla med uppteckning av folklig musik. Nu i juni anordnas en pristävlan om den vackraste blekingedräkten i samband med blekingedagen, som hålles i Ronneby den 10 juni.

Skåne

LANDSKRONA MUSEUM har nyligen invigt sina nya lokaler i Adolf Fredriks

kasern. Genom att den övre våningen i denna upplåtits åt samlingarna ha dessa kunnat erhålla en ändamålsenlig och tilltalande uppställning.

UTGRÄVNINGARNA VID FALSTERBOHUS äro påbörjade sedan en tid tillbaka. De utföras av samvetsömma värnpliktiga under ledning av en verkställare. Den vetenskapliga inspektionen handhaves närmast av Dr. Ragnar Blomqvist i Lund.

MANSTORPS GAVLAR kommer även den innevarande sommaren att vara föremål för kulturminnesvårdande myndigheters omtanke. Utgrävningarna komma att fortsättas, varvid ett antal samvetsömma värnpliktiga överföras från de pågående arbetena i Falsterbo.

LINDHOLMENS SLOTTSRUIN kommer under sommarens lopp att delvis utgrävas. Även här utföres arbetet med hjälp av samvetsömma värnpliktiga.

RESTAURERINGSARBETEN pågå för närvarande vid S:t Gertruds ruin i Vä och vid Västerstads ödekyrka. Kostnaderna täckas dels genom enskilda donationer dels genom anslag från Gustaf Adolfsfonden vad den senare ruinen beträffar.

NATURSKYDD SOM RESERVARBETE. Blockmoränen utanför Eslövs stad håller på att iordningställas som statskommunalt reservarbete.

Hallands län

HALLANDS HEMBYGDSFÖRBUND har hos regeringen anhallit om ett anslag ur lotterimedel på 150,000 kronor att tillsammans med tidigare erhållna 50,000 kronor bilda en lönefond för en tjänsteman.

SÖDRA HALLANDS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING har hos regeringen anhallit om ett anslag ur lotterimedel på 6,000 kronor. Detta anslag skulle

göra det möjligt för föreningen att inköpa ett större markområde kring den tidigare förvärvade gamla gården Bollaltebygget samt helt iordningställa gården.

Göteborgs och Bohus län

KULTURMINNESOMRADET I GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN har beslutat lägga 60,000 kr. till en fond, genom vilken man med tiden skall kunna avlöna en fackman att handhava kulturminnesvården i länet. Samtidigt ha följande anslag beviljats av rådet: Museiföreningen för Strömstad och norra Bohuslän 1,250 kr., Sotenäsgillet, Hunnebostrand, 3,300 kr., Vikarvet, Lysekil, 2,850 kr., Skaftö hembygdsförening 1,000 kr., Uddevalla museiförening 2,000 kr., Marstrands fornminnes- och hembygdsförening 1,250 kr., Kungälvshembygdsförening 1,250 kr. Slutligen ha 2,100 kr. reserverats för kommande behov.

BOHUS FÄSTNING, där årliga konserveringsarbeten pågått sedan 1921, kommer att den närmaste tiden bli föremål för en synnerligen omfattande konservering, utförd som statligt reservarbete. Regeringen har nämligen anvisat 280,000 kr. för ändamålet innevarande år.

KONSERVERING AV FYRTORN. Ett par gamla fyrtorn på en av Kosteröarna utanför Strömstad torde snart bli föremål för konservering för att sedan få stå som minnesmärken från en nu passerad utvecklingsperiod för vår sjöfart. Riksantikvarieämbetet har undersökt möjligheterna för en konservering och ett starkt intresse för saken finnes hos ortsbefolkningen.

Älvsborgs län

DALSLANDS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRBUND har hos regeringen anhallit om ett anslag ur lotterimedel på 200,000 kr., varav 100,000 kronor äro av-

sedda att tillföras redan förefintliga fonder och resterande 100,000 att avsättas till en fond för skapande av ett dalsländskt centralmuseum.

Skaraborgs län

EN NY HEMBYGDSGÅRD har invigts i Skänings Asaka av socknens hembygdsförening. Gården är en knuttimrad ryggåsstuga med storstuga, klädkammare, bod och förstuga. En mängd föremål har skänkts till hembygdsgården av intresserade ortabor.

Värmlands län

JÄRNSKOGS HEMBYGDSFÖRENING har nyligen firat sin 10-åriga tillvaro. Föreningen har sin egen hembygdsgård med en mängd värdefulla inventarier. 10-årsminnet har firats bl. a. genom utgivandet av en årsskrift.

NYA HEMBYGDSFÖRENINGAR. En hembygdsförening har nyligen bildats i Högerud. I Grums har en interimstyrelse tillsatts för en blivande hembygdsförening.

NYA HEMBYGDSGÅRDAR. Vitsand-Ny-skoga hembygdsförening har nyligen invigt sin under förra sommaren uppförda s. k. »svenskstuga». Stugan blir föreningens hembygdsgård. Gillberga hembygdsförening har under den sista tiden arbetat på uppförandet av sin hembygdsgård. En äldre envånings mangårdsbyggnad kommer att rymma föreningens samlingar. Därjämte har man på samma plats uppfört en stolpbod och en kölna.

Örebro län

NÄRKESARKIV, EN GAVA AV SAXON. Redaktör J. L. Saxon har på sin 75-årsdag donerat sina stora samlingar av Närkesarkivalier åt sin hembygd. En särskild stiftelse har fått till uppgift att förvalta samlingarna och Saxon har överlämnat 200,000 kronor att avsättas till

en fond för samlingarnas vård och fortsätta utveckling. Exemplet manar till efterföljd. Varje landskap i Sverige skulle säkerligen behöva sin egen Saxon.

UTGRAVNING AV KÄGLEHOLMS SLOTTSRUIN. I samband med ett ungdomsarbetslöshetssläger å Käggleholms gods kommer den gamla slottsruinen att utgrävas enligt direktiv från riksantikvarieämbetet.

KUNGSGARDEN I AGGERUD kommer att bli hembygdsgård för *Karlskoga bergslags hembygdsförening*. A. B. Bofors har nämligen överlämnat en gåva på 12,000 kr. för gårdens förvärv under den förutsättningen att Karlskoga kommun iklädde sig kostnaderna för gårdens restaurering. Härtill har kommunen förklarat sig villig och därigenom har hembygdsföreningen fått en ståtlig hembygdsgård, värdig den gamla bergsmansbygden.

NATURPARK I HALLSBERGS SOCKEN. Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté har tillstyrkt en av Örebro läns naturskyddsförening inlämnad ansökan att få *Herrfallsäng* i Hallsbergs socken upplåten som naturskyddsområde.

NYA HEMBYGDSGARDAR. *Viby hembygdsförening* har av lantbrukare T. Bergsten, Odensvi, som gåva fått mottaga en äldre byggnad, avsedd att flyttas och få användning som hembygdsgård. *Lerbäcks hembygdsförening* håller på att uppföra sin hembygdsgård. Föreningen har tidigare på sitt markområde uppfört en loftbod och en gammal spiksmedja.

Kopparbergs län.

VÄGBYGGENA OCH FORNLÄMNING-ARNA. Riksantikvarieämbetet har i skrivelse till länsstyrelsen i Kopparbergs län framfört det önskvärda i att ämbetet får yttra sig över på länsstyrelsens prövning ankommande förslag till nya vägar, in-

nan dessa fastställas. Därigenom skulle möjligheterna bli större att tillvarata eller skydda fornminnen, som nu ofta förstöras genom de omfattande vägarbetena.

DALARNAS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRBUND har igångsatt en insamling av uppgifter om olika *folktyper* i landskapet genom att skicka ut frågor till bygdens eget folk. Undersökningsresultaten skola sedan ligga till grund för en vetenskaplig undersökning av folktyperna i Dalarna, utförd av fil. kand. Bertil Lundman.

RÄTTVIKS HEMBYGDSFÖRENING har gjort en framställning till Gustav Adolfsfonden om ett anslag på 1,000 kronor för att därigenom kunna för framtiden bevara de säregna kyrkstallarna i Rättvik.

Gävleborgs län

GESTRIKLANDS KULTURHISTORISKA FÖRENING höll sitt årsmöte den 16 mars under ordförandeskap av landshövding Sven Lübeck. Därvid lämnade rektor Karl Hedlund posterna som sekreterare i föreningen och redaktör för årsskriften. Fil. kand. Boo von Malmberg avgick likaledes som intendent för museet. I stället utsågs länsintendenten dr. Ph. Humbla till sekreterare i föreningen, intendent för museet och redaktör för föreningens årsskrift. Föreningens ombudsman dr. Percy Elfstrand, Stockholm, avgick likaledes och man beslöt att tills vidare låta posten som ombudsman vara vakant.

GÄSTRIKE-HÄLSINGE nation i Uppsala anordnar under tiden 20—25 juni en *hålsingestämman* i Ljusdal. Den sista stämman hölls i Arbrå 1927. Själva stämman föregås av en hembygdskurs med föreläsningar om Hälsinglands natur- och kulturhistoria.

NYA HEMBYGDSGARDAR. *Gnarps hembygds- och fornminnesförening* höll sitt

årsmöte den 11 mars, varvid föreningen beslöt inköpa den s. k. Danielsgården i Frästa att flyttas och få användning som föreningens hembygdsgård. En del av den äldre ursprungliga inredningen medföljer gården. *Färila hembygdsförening* har inköpt tomt för att där uppföra den tidigare förvärvade gammalgården i Föne jämte ett knektboställe från Mon och en tröskloge.

Jämtlands län.

DRAKTINVENTERING. Heimbygdas slöjd-nämnd har genomfört en inventering av det äldre dräktskicket i länets olika socknar, vilken resulterat i att icke mindre än 2000 dräktdelar insamlats till Jämtlands museum. Slöjdnämnden kommer nu

L I T T E R A T U R

Sigurd Erixon och Sigurd Wallin: Svenska Kulturbilder XI—XII. A. B. Skoglunds bokförlag.

Med föreliggande delar ha utgivarna avslutat denna serie »bilder», som sökt ge några väsentliga drag av svensk kulturhistoria. Dessa ha getts utan invecklad apparat eller tyngande systematik. Vi måste säga, att utgivarna lyckats utomordentligt väl i sin föresats.

De nu utkomna delarna innehålla följande bidrag. Sigurd Wallin skriver om »Skottsbergsgården», ett köpmanshem från 1700-talet i Karlshamn. Sigurd Erixon behandlar i uppsatsen »Eldhus» ett av vår kulturhistorias intressantaste problem: frågan om vårt bostadshus utveckling från de mest primitiva former fram till vår tids bostäder. I fäbodarna — särskilt de i övre Dalarna — har man i det s. k. »eldhuset» funnit rester av det mycket primitiva hus med eldhärd

att med ledning av det insamlade materialet tillverka nya dräkter av riktig typ för dem, som önska skaffa sig byggedräkter.

Västernorrlands län

FÖRENINGEN FÖR NORRLÄNSK HEMBYGDSFORSKNING har hos regeringen anhängit om anslag ur lotterimedel för fullständig inredning av *Avikegården* till museum.

NYA HEMBYGDSFÖRENINGAR. *Torsåkersbygdens hembygdsförening* bildades den 22 april, varvid en interimstyrelse tillsattes för att närmare utforma föreningens program. Även i *Gudmundrå* är en hembygdsförening under bildande.

mitt på jordgolvet, rökglugg utan skorsten samt vindöga eller titthål i väggen, som var vanligt här under medeltiden och har uråldriga anor. Från byn fick detta hus vika först till »hemfäbodarna» för att slutligen finna ett sista tillhåll bland »långfäbodarnas» primitiva bostadsförhållanden. Erixons andra bidrag »Byar» är icke mindre intressant. Georg Svenssons uppsats »Oscar I:s götiska rum på Stockholms slott och den romantiska ådran i nyklassicismens konst», utgör en ganska ingående studie i en viss periods byggnads- och möbelstil, liksom Kurt Antells »Finländsk herrgårdsstil vid svenska tidens slut».

Till livsbilder och miljöskildringar hör »Villa Malta och den svenska konstnärskolonien i Rom för hundra år sedan» av Thure Nyma, och till samma grupp kan också »Munkbroteatern, en folkteater i Stockholm på 1700-talet» av Agne Beijer räknas, liksom Georg Fleet-

woods uppsats »Min svenska stamfader och hans kvarlåtenskap.»

Av folkloristisk art är Louise Hagbergs bidrag »Den nyfödde världsmedborgaren» liksom också C. W. von Sydows »Något om träden i folkets tro och sed.» Gösta Berg för oss i uppsatsen »Rökt skinka, torkade gäddor och surströmming» in i matlagningens hemligheter. Må det tillåtas en läsare en undran inför påståendet om »den djupt rotade, nästan instinktiva motvilja mot färskt vilt och färsk fisk, man ända in i våra dagar mött hos lantbefolkningen också i vårt land.» Undertecknad har en alldeles motsatt erfarenhet. Var det inte så, att man konserverade av nödtvång men med glädje åt färskt, när man kom över det, d. v. s. huvudsakligen vid jul? Och det allra finaste, man kunde bjuda en främmande på, var ju »färskt.»

Till avdelningen »samfundsväsen» hör bidraget »Kvarnrotar och såglag i Svensk-Österbotten» av Gabriel Nikander. K. B. Wiklund skriver »Om lapparnas mössor», ett litet bidrag, som är värdigt denna framstående forskare och väl värt en recension ensamt för sig. Verket avslutas med Sigurd Wallins mycket underhållande och instruktiva uppsats »Lägerliv på arméns mötesplatser».

Samtliga uppsatser äro ypperligt illustrerade. Delen är även försedd med en systematisk innehållsöversikt, en författareförteckning och ett register till samtliga delarna, författat av John Granlund.

Denna korta anmälan har på intet vis kunnat göra rättvisa åt denna rad av gedigna uppsatser, som här omnämnts. Verket tillhör dem, som man önskar all framgång och som förtjänar att läsas av alla, som intressera sig för vårt folks kulturhistoria. JOHAN GÖTLIND.

Vår bygd. Hallands hembygdsförbunds årsskrift 1934. Halmstad 1934.

Erik Salvén: Hallands museum i nytt

hus, Harald Nilsson: S:ta Katarina kloster i Halmstad, Albert A:son Sandklef och Ragnar Sandegren: Ett kanotfynd i Yassjön, Rolfstorps socken, Ivar Johansson: Halländska släktgårdar, Harry Hedin: Vrenninge gravfält, Hallandslitteratur, Hembygdsvärden i Halland 1933, Från de halländska museerna.

Värnamo hembygdsförenings årsskrift 1933. Utgiven av Värnamo Hembygdsförening. Värnamo.

Bengt Cnattingius: Kring en liten Hörbergsmålning, Axel Eile: Östbo härads råmärken år 1665, Gösta Berg: Hjortfällan från Maramö, Erik Hård af Segerstad: Då Lagans vatten hotade Värnamo kyrka och prästgårdsvägen, Axel Eile: Drakar, solhjul, fotsulor och älvkvarnar i ortnamn, Kåve: Bland milor och kolarfolk; Årsredogörelse.

Falbygden 2. Utgiven av Falbygdens Hembygds- och Fornminnesförening genom Johan Götling. Falköping 1933.

Einar Magnusson: Fornborgen på Möseberg, Johan Götling: Västergötlands hjärta, K. E. Sahlström: Falbygden, slätten och Guldkroken, Hilding Svensson: Några glömda offerkällor i Vilske härad, Hugo Jungner: I vilket syfte byggde man domareringar?, Reinhold Odencrants: Ekornavallen och Lincornawallum, Johan Götling: Namnen Falan, Falköping och Falun, Assar Blomberg: Medeltida gravstenar i Falköpingstrakten, Einar Magnusson och John Liedholm: Från Falbygdens Museum; Gamla Västgötaord, frågelista hopställd av Johan Götling.

Fryksände förr och nu. III. Skriftserie utgiven av Fryksände hembygdsförening. Göteborg 1933.

Albert Palmqvist: Övre Fryksdalens finnar under 1600-talet, Ernst Lampén: Värmlandsfinnarnas släktnamn, C. V. Broman-

der: Släkten Sahlström, Adolf Frykholm: Torsby donationsskola. Ett hundraårsminne, Gust. Hult: Linberedningen i Fryksände, David Arill: Trankvällen, C. W. von Sydow: Trollbröllopet i säterstugan, Valfrid Larsson-Näs: Folkmusik från Fryksände, R. M. Lunell: Om floran i Fryksände, F. Källmark: Kollsberg i helg och söcken.

Dalarnas hembygdsbok 1933. Dalarnas fornminnes och hembygdsförbunds årsskrift. Falun.

K. A. Gustafsson: Stora Tuna sockens fornlämningar, Karl-Erik Forsslund: Ferdinand Bobergs dala- och bergslagsbilder till Dala Fornsal, Bror Lindén: Djurnamnen i Dalarna, Emil Herlenius: Religiösa rörelser i Älvdalen 1840—1870, Bertil J. Lundman: Folktypsundersökningar i Övre Dalarna, Bror Lindén: Soll eller Sollerön, E. H. Nord: Storsvedsbästa, R. Norberg: Valvmålningarna i Stora Skedevi kyrka, Vilhelm Johansson: Den försvunna silvergruvan, Johan Svensson: Det gamla båtbyggeriet på Sollerö, H. Sjöberg: Hur det av ålder ringes i Boda kyrka, Lars Levander: Dalmålsordboken 1932; Släktgårdsinventeringen, Dalarnas Fornminnes- och Hembygdsförbunds årsberättelse för år 1932.

Från By sockengille VIII. Hedemora 1934.

Utgiven med anledning av sockengillet 10-årsjubileum. Aldermansemetet ger en skildring av den 10-åriga verksamheten. Skommargårds Aug. Johansson bidrar med »Några anteckningar om bergsbruket i By socken». Det lilla häftet innehåller dessutom ett par skildringar ur folklivet, några uppteckningar av gammal folkstro samt Bygillet årsberättelse 1933.

Gammal Hälsingekultur. Meddelanden från Hälsinglands fornminnessällskap. Hudiksvall 1933.

Skatteboken av Hälsingland för år 1542,

Anna Lindegren: Albert Blombergsson. En hälsingemålare i förra århundradet, Arne Lindgren: En historia på gnarpsmål, Georg von Post: Hudiksvalls Museum 1931—1933.

Norrbotten. Norrbottens läns hembygdsförenings årsbok 1932—1933. Stockholm.

A. B. Gärde: Sammanhållningens idé och dess betydelse för Norrbotten, David Hansén: Fädernearvet och dess förvaltande, Hugo Lindgren: Gustafs kyrka i Luleå, Gösta Berg: Rävtaan, Harald Grundström: Sägner och folkstro bland lappar och nybyggare i Jokkmokk, Agnes Geijer: Tre märkliga tennbroderier, Rune Norberg: Den medeltida silverskatten från Töre, Albert Nordberg: Andreas Canuti Gevaliensis, Holger Arbman: Jävretyndet, Fritz Swedberg: Något om Norrbottens folkmusik, Gunnar Ullenius: Ekstock eller båtflotte?; Norrbottens läns hembygdsförenings årsberättelse för år 1931.

INSÄND LITTERATUR

Ariel. Tidskrift för folkligt studie- och bildningsarbete. Red. Justus Elgeskog. 12 årg. Stockholm 1933.

Arkitekten. Meddelelser fra Akademisk Arkitektforening. Tidskrift for Arkitektur og dekorativ Kunst. Maanedshæft. Red. Sten Eiler Rasmussen, Willy Hansen. København 1933.

Arkitekten. Meddelelser fra Akademisk Arkitektforening. Tidskrift for Arkitektur og dekorativ Kunst. Ugehæft. Bind XXXIV. 1933. Red. Sten Eiler Rasmussen, Willy Hansen.

Der Bauberater. Werkblatt des bayrischen Landesvereins für Heimatschutz. 3 Jahrg. München 1933.

Budkavlen. Organ för Brages sektion för folklivsforskning och Institutet för Nordisk Etnologi vid Abo Akademi. Red.: Gabriel Nikander. 11 årg. Abo 1933.

Byggmästaren. Tidskrift för arkitektur och Byggnadsteknik. Arkitektupplagan. Red. Uno Ahren. Sthlm. 1933.

Byggmästaren. Tidskrift för arkitektur och byggnadsskick. Allm. uppl. Red. Moje Bergström. Sthlm. 1933.

Byggnadsvärlden. Tidskrift för allsidig byggnadskonst. Utg. civilingenjör H. Bönnisch. Sthlm 1933.

Fornvännen. Meddelanden från K. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien. Red. Sigurd Curman. Sthlm. 1933.

Form. Svenska slöjdföreningens tidskrift. Arg. XXVIII. Sthlm. 1933.

Havekunst. Ud. for Norden af Dansk Anlægsgartner- og Havearkitektforening. Red. Anka Rasmussen. 13. Aarg. Kbnv. 1933.

Hembygden. Utgiven av svenska ungdomsringen för bygdekultur. Stockholm 1933.

Heemschut. Maandblad van den Bond Heemschut. Red. A. A. Kok. 6 Jaarg. Amsterdam 1933.

Heimat. Voralberger Monatshefte herausg. von Voralberger Landesmuseum in Bregenz. 13 Jahrg. Innsbruck. 1933.

Heimatschutz. Zeitschrift der schweizer Vereinigung für Heimatschutz. Revue de la Ligue pour la Conservation de la Suisse pittoresque. Red. Albert Baur. Jahrg. XXVII. Basel 1933.

J. U. F. Bladet. Organ för Jordbrukarungdomens förbund. Red. Sigurd Svensson. 12 årg. Sthlm. 1933.

Lustgården. Årsskrift för föreningen för dendrologi och parkvård. Arg. 13. 1933.

Old-time New England. The bulletin of The Society for the preservation of New England Antiquaries. Boston 1933.

Skansens Nyheter. Skansenföreningens meddelanden. Sthlm. 1933.

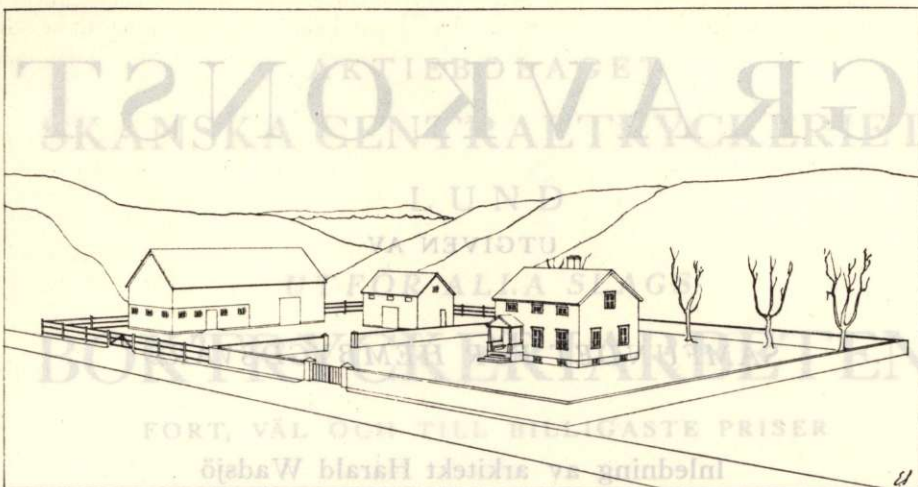
Svenska stadsförbundets tidskrift. Organ för Sveriges städer, köpingar & municipalsamhällen. Red. Henning Karlsson. Sthlm. 1933.

Svensk turisttidning. Organ för turist-, hotell- och restaurantvärlden. Stockholm 1933.

Svenskt Turistväsen. Meddelanden från Svenska Turistföreningens arbetsfält. 9 årg. Sthlm 1933.

Tidskrift för föreläsningssamheten. Eksjö 1933.

Vart skall jag resa? Organ för A.-B. Nordisk resebyrå. Stockholm 1933.

RITNINGAR TILL LANTMANNABYGGNADER

UTGIVEN AV
SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Innehåller fullständiga ritningar, planer, genomskärningar
och fasader till 16 gårdar för olika trakter av Sverige.

Pris kronor 12: —

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisi-
tion hos Samfundets expedition kronor 9: —.

AB MALMÖ LITTRYCKSÅLST

GRAVKONST

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Inledning av arkitekt Harald Wadsjö

Innehåller ett 100-tal avbildningar efter nykomponerade gravvårdar och 8 typalfabet med siffror samt dessutom över 150 avbildningar efter gamla gravvårdar, belysande traditionen på detta område. I en särskild avhandling, försedd med över 90 illustrationer, behandlar professor Helge Kjellin symboler och emblem å gamla gravvårdar.

Pris kr. 8: 50

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 5: 50.

A.-B. SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET, LUND 1934

AKTIEBOLAGET
SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET
LUND

UTFÖR ALLA SLAGS
BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGD SVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSÄNSTALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421, 8280

MARZELL

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

M E D

ÅRSBOK FÖR HEMBYGDSVÅRD

UTGÖR

DET CENTRALA ORGANET FÖR DEN
SVENSKA HEMBYGDSRÖRELSEN

TIDSKRIFTEN

utkommer med 6 häften årligen, innehållande
aktuella problem med meddelanden om hem-
bygdsvårdsarbetet och litteraturöversikter.

Å R S B O K E N

innehåller sammanfattande skildringar av
svensk hembygdsvårds olika sidor, rikt
illustrerade och skrivna av fackmän.

MEDLEMMARNA

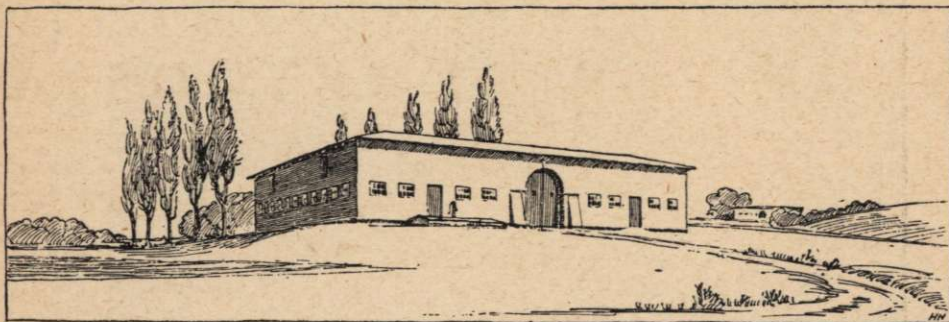
i SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD
erhålla såväl tidskriften som årsboken gratis.

ÅRSAVGIFTEN

är **ENDAST 5 KRONOR**

ÅRSAVGIFTEN

kan insändas under adress Samfundet
för hembygdsvård, Bantorget, 3, Lund.
Postgirokonto n:r 8136.

ÅRSMÖTET I VISBY

Genom tillmötesgående av Ångfartygs A.-B. Gotland, Visby, kan beställning av hyttplatser äga rum **även senare än den 25. juni, dock senast den 20. juli.**

Se för övrigt programmet!

Endast det bästa är gott nog!
Jaga därför med

GYTTORPS
JAKTPATRONER

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas, Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härövan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en särskild rabatt av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags lösegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade- m. fl. försäkringar.*

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

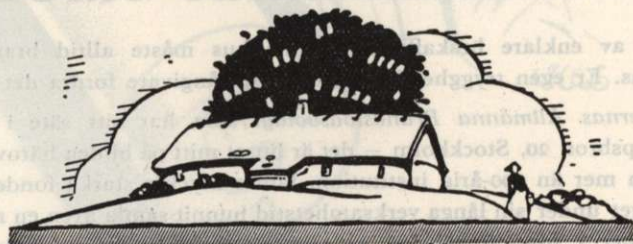
AKTIEBOLAGET
SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET
LUND

UTFÖR ALLA SLAGS
BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGDSVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSANSTALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421. 8280

MARDELL

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XV, 1934

RED. F. HAZELIUS
RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

HÄFTE III

BYGGNADSKONSTEN PÅ LANDET

Av Arkitekt Gottfried Beijer

INTRESSET att tillvarataga vår kulturs nationella särdrag spred sig efter Artur Hazelius' storverk till nästan alla kretsar av vårt folk och behärskade i början av detta århundrade helt den unga arkitektgenerationen. Detta intresse hade särskilt vid slutet av det första årtiondet vuxit sig starkt, något som bl. a. visade sig i olika publikationer och sammanslutningar. Sålunda bildade de unga arkitekterna vid Konsthögskolan 1908 Arkitekturminnesföreningen, vars syfte var att anordna studieresor i Sverige för att mäta upp, beskriva och fotografera äldre svenska byggnader och sedan delgiva resultaten i den årligen utkommande publikationen »Svensk Arkitektur». Samma år beslöt Avdelningen för husbyggnadskonst inom Teknologföreningen att utge ett stort verk, »Gamla svenska städer», och något år senare påbörjades jätteföretaget »Sveriges kyrkor», allt i syfte att ge arkitekterna en fast nationell grund att bygga vidare på. Det förtjänar måhända påpekas, att även Samfundet för hembygdsvård senare tillkom på initiativ av arkitekterna.

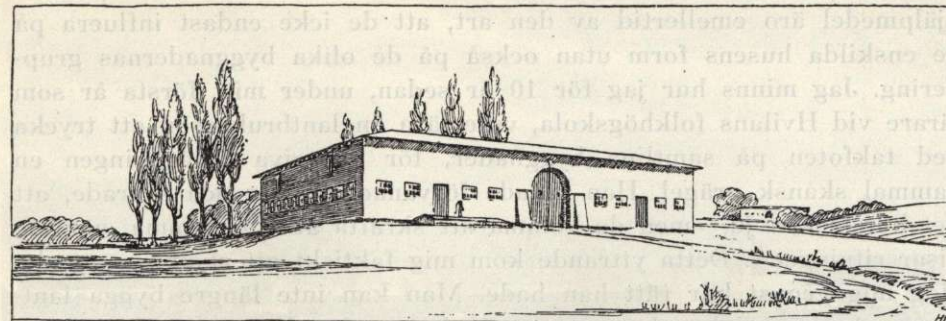
Helt i tidens anda handlade därför Gustaf Carlsson, när han vid samma tid ivrade för att också allmogens byggnader skulle uppföras efter hävdvunna förebilder. Man förstår också, att han lätt fick hän-givna medarbetare i de unga arkitekterna, då han beslöt att utge en publikation med förslag till landskapsbetonade förebilder till sådana byggnader. Denna bok, »Svenska Allmogehem», utkom i ett flertal upplagor åren 1909—1912 och enbart av första upplagan, som trycktes i 65000 exemplar, utdelades 60000 gratis som skolpremier eller på annat sätt. År 1912 utgav vidare samme man »Gamla svenska allmogehem» för att visa exempel på den äldre lantbyggnadskonsten i landets olika delar.

Gammal gård i Vemmenhögs härad i Skåne.

Att dessa arbeten burit spår märker man utan svårighet. Särskilt i folkhögskolorna anammades de nationella idéerna med entusiasm, och det är nog i hög grad dessa skolors förtjänst, att städernas villaarkitektur aldrig kommit att dominera över den rena lantbyggnadskonsten. Det finns röster i våra dagar, som beklaga den sålunda åstadkomna reaktionen. De framhålla att även villastilen var en länk i utvecklingen, som visserligen i likhet med alla nyskapelser led av åtskilliga barnsjukdomar, men dock icke enbart bestod av schablonmässig grannlåt och strävan efter originalitet. Dess stora fönster och glasverandor voro dock ett målmedvetet försök att göra bostäderna mera hygieniska genom att släppa in rikligt med sol och ljus. De stora våningshöjderna kunde också lätt försvaras, ty det är först senare det blivit allmänt känt att riktigt verkande ventilationsanordningar äro av större betydelse för hälsan än stora luftkuber. Slutligen visade sådana sanitära förbättringar som invändiga vatten- och avloppsledningar även i enklare bostäder samt W. C. och badrum m. m. att utvecklingen i många fall gick i rätt riktning.

Dessa hygieniska krav, som nu förefalla oss så självklara, förenades

Redan 1920 gjordes i Danmark av arkitekt Harald Nielsen ett försök att skapa en modern lantgård utan om alla danska lokala traditioner.

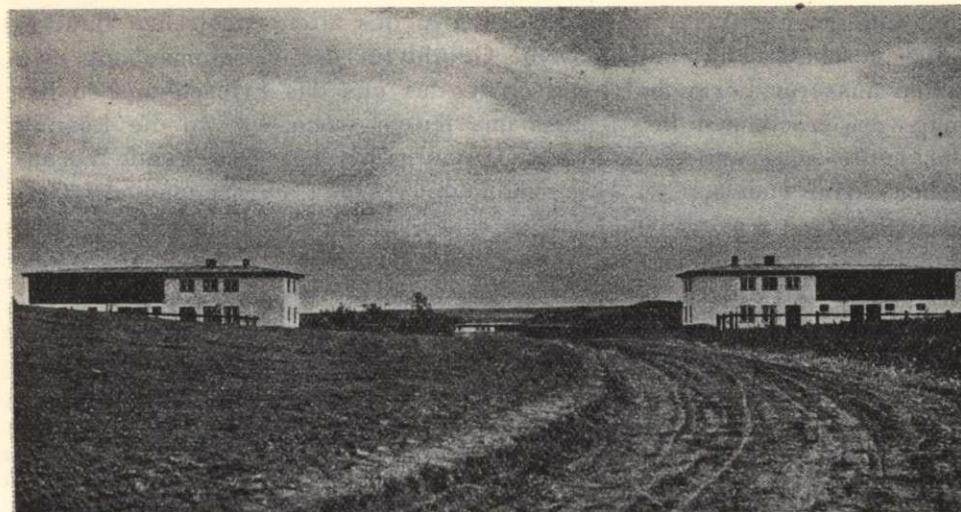
Ur Harald Nielsen, Danske Landbrugsbygninger.

dock tyvärr inte med lika goda idéer, när det gällde byggnadernas utformande. T. o. m. de bästa arkitekternas villaskapelser fingo lätt något trasgrant över sig, och hur farlig stilen var, se vi bäst i de oskolade efterföljarnas arbeten, vilka ofta verka rena karikatyrer. Skulle denna stil fått utveckla sig fritt, är det visserligen troligt att den så småningom kommit in i lugnare banor, men man tänker med en rysning på hur landsbygden sett ut innan dess. Genom reaktionen har utvecklingen kunnat ske lugnt och utan att allt för mycket förvilla de byggmästare, som haft hand om allmogens byggnader. Vi få också vara tack samma, att det var våra främsta arkitekter, som stodo i spetsen för den nationella rörelsen, vilken huvudsakligen var reaktionär, när det gällde husens yttre utformande. Dessa arkitekter voro dock fullt på det klara med, att den äldre lantbyggnadskonsten ur hygienisk synpunkt var allt annat än förebildlig, och sökte också med alla medel förbättra denna, dock med villkor att det inte alltför mycket fick synas utanpå fasaderna. Detta gick naturligtvis relativt lätt, när det gällde boningshusen, men blev betydligt svårare för ekonomibyggnadernas del, och för dem blev resultatet ofta en rätt olycklig kompromiss.

Det är intressant att följa utvecklingen under de 25 år som gått, sedan »Svenska Allmogehem» först kom ut. Det har visat sig allt svårare att strikt följa de anvisningar, som gavs den gången, ty även de allvarligaste hembygdsvänner ha kommit underfund med, att en lantgård inte endast är en idyll, som skall göra sig bra i landskapet. Den är en arbetsplats och måste liksom en verkstad eller en fabrik följa med utvecklingen och skaffa sig alla nödvändiga hjälpmedel, för att ägaren skall kunna bestå i den ekonomiska konkurrensen. Dessa

hjälpmedel äro emellertid av den art, att de icke endast influera på de enskilda husens form utan också på de olika byggnadernas gruppering. Jag minns hur jag för 10 år sedan, under mitt första år som lärare vid Hvilans folkhögskola, ville lära en lantbrukarson att trycka ned takfoten på samtliga byggnader, för att giva anläggningen en gammal skånsk prägel. Han tittade förvånad på mig och svarade, att det kunde han ju, »men de komma att skratta åt mig hemma, när jag visar ritningen». Detta yttrande kom mig faktiskt att skämmas, ty det slog mig genast hur rätt han hade. Man kan inte längre bygga lantgårdar bara med kunskap om gamla byggnadsseder, utan man måste, som vid alla byggnadsprojekt för övrigt, först sätta sig in i hur arbetet bäst skall kunna utföras i byggnaderna. Ett är också säkert, vill man efter sådana studier hålla fast vid den hävdvunna byggnadsformen, måste det ske i kompromissens tecken. Det är också detta som gör, att man så sällan blir tillfredsställd, när man ser nyare lantgårdar. Det märks så lätt, hur lantbyggmästarna slitits mellan en önskan att giva byggnaderna en hävdvunnen form och att rätta sig efter byggherrens praktiska önskemål. Man måste sålunda i Skåne ofta fråga sig, vad som egentligen återstår av den gamla skånska kringbyggda gårdstypen med sina karaktäristiska halmtak, sedan väggarna skjutits i höjden för att giva ordentlig plats på skullen eller för att kunna anbringa moderna hissar samtidigt som taken belagts med eternit och husen spritts från varandra.

Det är därför inte underligt, om framsynta arkitekter redan tidigt började reagera mot ett alltför slaviskt utnyttjande av gamla förebilder. Särskilt är det intressant att följa utvecklingen i Danmark, som i många fall gått parallellt med vår egen, men där arkitekterna i större utsträckning än hos oss blivit anlitade för allmogens byggnader. Ungefär samtidigt som Samfundet för hembygdsvård bildades i Sverige grundades där »Landsforeningen Bedre Byggeskik». Denna förening »har til Formaal at skabe en ny Byggeskik. De ny Huse skal være enkle, hjemlige og smukke, som de gamle var: De skal passe til den Plads, de skal have, være praktiske og tidssvarende». Med dessa ord har föreningens samtliga årsberättelser börjat, och de täcka också bra Samfundets uppfattning. Denna förening publicerade 1920 en bok, »Danske Landbrugsbygninger», i vilken arkitekt Harald Nielsen vid sidan av åtskilliga förslag, som anslöto sig till det gamla byggnadsskicket på Jylland och öarna, även visade några intressanta projekt, som helt skiljde sig från det hävdvunna byggnadssättet. De voro dock i så måtto samma andas barn, som huvudvikten var lagd vid att skapa

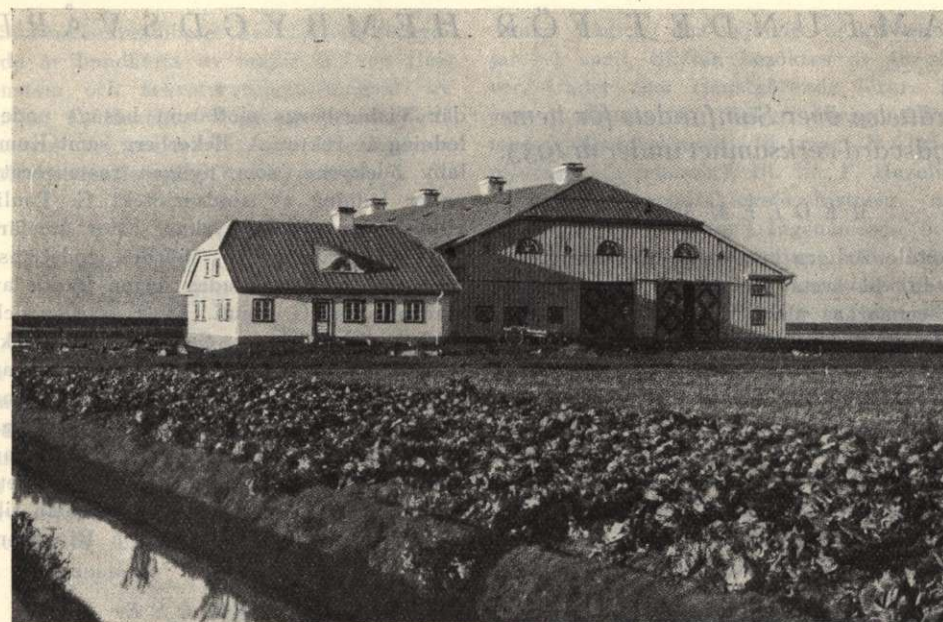
Nybyggnader i Ostpreussen. Hur väl en modern byggnadskropp låter inpassa sig i landskapet ser man vid flera tyska »Siedlungen».

lugna, vackra byggnadskroppar, som dock av praktiska skäl skiljde sig från de hävdvunna. I Danmark liksom i Skåne har det visat sig svårt att erhålla ett ändamålsenligt foderrum över stallen med bibehållandet av den gamla byggnadsformens låga ytterväggar. Den olyckliga blandning av gammalt och nytt, som så ofta blir resultatet, sökte Harald Nielsen undvika genom att taga steget fullt ut och göra en hel övervåning med lågt tak. Tyvärr har dock denna typ, som estetiskt sett står på ett mycket högt plan, aldrig blivit använd i Danmark, trots dess allmänt erkända förtjänster. För den konservativa lantbefolkningen har den tydligen betytt en allt för stor revolution mot invanda begrepp. Det är emellertid intressant att se, hur tyskarne under de senare åren vid sina omfattande »Siedlungsbauten» i rätt stor utsträckning använt sig av en liknande byggnadstyp. Även Tyskland har genomgått i stort sett samma utveckling som Sverige. Schultze-Naumburgs »Kulturarbeiten» liksom Mebes »Um 1800» tillhörde för 20 år sedan varje arkitekts handbibliotek och betydde ofantligt mycket för förståelsen av den äldre byggnadskonsten i Tyskland. När därför den ovan nämnda byggnadsformen i stor utsträckning lancerades vid den stora »Bauausstellung» i Berlin 1930, ledsagades den av arkitekt Bruno Ahrends, som var ledare för specialutställningen »Der Ländliche Siedlungsbau» med bl. a. följande ord. »Derselbe Geist der Zweckmässig-

keit und Sachlichkeit, der z. B. den Typ des alten friesischen Bauernhofes geschaffen hat und dasselbe Gefühl für den Zusammenhang zwischen äusserer Form und Landschaft, das uns das Friesenhaus so liebenswert erscheinen lässt, muss uns leiten, wenn wir an die Lösung der heute ganz anders gearteten Bauaufgaben auf dem Lande herangehen». Har man sett en sådan anläggning som t. ex. Neuendorf i Ostpreussen, så märker man också hur väl denna byggnadstyp kan inpassas i landskapet. Den verkar i hög grad lugn och saklig samt även estetiskt tilltalande.

Många andra försök äro också gjorda, att med full förståelse för landskapets krav grundligt reformera allmogens byggnader. Påfallande ofta är det danskarna med deras praktiska sinne och pietetskänsla, som gått i spetsen. Jag tänker närmast på deras talrika svinstall med låga takfall och välordnade belysningsförhållanden, som så utmärkt låta inordna sig i gårdar med för övrigt traditionellt uppförda hus. I trakten av Vejle är ett stort projekt utarbetat för ett flertal gårdar, där arkitekten vill tillämpa denna princip på alla ekonomibyggnaderna. Samtliga stall äro försedda med överljus och låg takresning varför alla skullar bortfalla. Därför har problemet med fodertransporter ingående måst studeras och efter vad det förefaller också lösts på ett mycket tillfredsställande och rationellt sätt.

Det skulle givetvis vara farligt och oriktigt att kritiklöst och utan ingående studier tillämpa sådana byggnadssätt som dessa i vårt land. Så är t. ex. ett hjälpmedel som sädeshissen, åtminstone vid mindre gårdar, mycket vanligare hos oss än i Danmark och i Tyskland betraktas den närmast som en lyx. Att logen måste få en helt annan form om man arbetar med en hiss än om man t. ex. använder sig av en elevator är en given sak. Olika länder använda också i viss utsträckning olika byggnadsmaterial, och för större delen av vårt land kommer givetvis alltid träet att i någon mån bestämma husens utseende. En synpunkt, som emellertid i alla länder är viktig men tyvärr allt för litet beaktad, är motståndsförmågan mot brand. Enbart i Sverige förloras årligen genom eldsvådor i ladugårdar mellan 6 och 8 millioner kronor och omkring 1000 djur innebrännas. Detta är siffror som tala! I viss utsträckning har ju risken för eldsvådor redan satt sin prägel på byggnaderna i det halmtaken mer och mer försvinna, men frågan är om inte samma orsak kommer att bringa fram en ny gruppering av byggnaderna. Visserligen kunna brandmurar uppföras, men dessa verka nog ofta mera hindrande för arbetet än om byggnaderna placeras på något avstånd från varandra. På så vis kan t. ex. lätt den sista

Ett nytt material som man såväl i Tyskland som i Danmark ofta ser använt är den s. k. pannplåten. I föreliggande exempel från Holstein är denna pannplåt använd för såväl väggar som tak.

Ur Stav-Wölfe: Neues Bauen auf dem Lande.

resten av den kringbyggda skånska gården tvingas att försvinna. Det vore emellertid synnerligen meningslöst att sörja över utvecklingens gång, svårigheten ligger snarare däri, att ett så stort flertal av allmogens byggnader uppföras och projekteras av oskolade byggmästare, som lätt stå handfallna, när problemen tillspetsas. Ett krav, som därför alltmera tvingar sig fram, är att byggmästarna genom undervisning i lämpliga skolor göras mera ägnade för sitt värv. Samfundet för hembygdsvård har genom Byggmästareskolan på Hvilan liksom genom sina kortare byggmästarekurser visat sig förstå detta. Att byggmästare själva göra detsamma, märks på tillströmningen till skolan. Den dag kanske kommer, då lantbrukarna själva lära sig förstå värdet av att vända sig till en kunnig fackman, men i alltför många fall anses detta ännu som en onödig lyx.

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Berättelse över Samfundets för hembygdsvård verksamhet under år 1933.

M E D L E M M A R.

Antalet årligen betalande medlemmar utgjorde vid årets slut 4.020. De ständiga medlemmarnas antal var 22 och de stödjande medlemmarnas 20. Under 1933 har en ny korporativ medlem tillkommit, nämligen Jönköpings läns hembygdsförbund. De korporativa medlemmarnas antal utgjorde under 1933 38 st.

A R S M Ö T E.

Samfundets årsmöte, det adertonde i ordningen, avhölls i Jönköping under tiden 30 juni—2 juli. Första dagen hölls ombudsmöte. Till att leda förhandlingarna utsågs Samfundets ordförande, direktör O. Lindeberg. Sedan val till styrelseledamöter företagits höll tillsyningslärare A. Forsmark föredrag över ämnet »Hembygdsvårdens organisation», varefter följde diskussion. Årsmötet hölls under ordförandeskap av landshövding C. Malmroth. Sedan stadgenliga ärenden föredragits och val till styrelse företagits höll borgmästare O. Dahlbeck föredrag om Viktor Rydberg. Deltagarna voro därefter inbjudna till lunch av Jönköpings stad. Sedan samlades man till en rundvandring i Jönköpings friluftsmuseum, under ledning av major S. E. Engdahl. Dagen avslutades med gemensam middag. Under lördagen besågs Norra Smålands fornminnesförenings museum ävenledes under ledning av major S. E. Engdahl och en bilfärd företogs till Rumlaborg, Norrahammars kyrka, Taberg, Bottnaryd och Habo, vilka demonstrerades av major S. E. Engdahl, kapten O. Kugelberg och folkskollärare G. Sahlström, m. fl. På söndagen avgick båt med deltagarna ombord till Visingsö,

där Visingsborgs slottsruin besågs under ledning av rektor A. Eckerberg samt Kumlaby ödekyrka, som nyligen restaurerats under ledning av stadsarkitekt G. Pauli, vilken även visade kyrkan. Efter återfärden till Brahekyrkan åhördes gudstjänsten och därefter visades denna kyrka av stadsarkitekt G. Pauli. Efter lunchen gick färden till Gränna. Sedan man besökt Andréemuseet, som demonstrerades av fabrikör A. E. Bolling, voro deltagarna inbjudna till Gränna hembygdsförenings sommarfest, där riksantikvarie S. Curman höll föredrag om »Artur Hazelius, ett 100-årsminne». Till slut samlades man till en gemensam avskedsmiddag å Ribbagården.

S T Y R E L S E.

Styrelsen har under året haft följande sammansättning: direktör O. Lindeberg, ordförande, rådmän K. Trotzig, v. ordförande, fil. dr. C. J. Anrick, länsantikvarie E. Festin, rektor K. Hedlund, museintendent S. T. Kjellberg, fröken A. Lindhagen, arkitekt E. Sundahl, förste amanuens S. Svensson, stadsarkitekt S. Westholm, arkitekt J. Akerlund, major H. von Heidenstam och fil. lic. F. Hazelius.

Vid ombudsmötet omvaldes i tur avgående styrelseledamöter, länsantikvarie E. Festin och rektor K. Hedlund. Vid årsmötet omvaldes direktör O. Lindeberg såsom ordförande och de i tur avgående styrelseledamöterna, fröken A. Lindhagen och stadsarkitekt S. Westholm. Riksantikvarieämbetet och Nordiska museet hade utsett såsom sin representant i styrelsen, förste amanuensen Sigfrid Svensson och styrelsen för Svenska arkitektföreningen arkitekt Eskil Sundahl.

De förutvarande revisorerna och revisorssuppleanten, direktör Sven Nissvandt och intendent Torsten Althin samt kansliråd Henrik Nissen omvaldes.

Skattmästareämbetet har liksom föregående år handhåfts av major H. von Heidenstam och sekreterarebefattningen av fil. lic. F. Hazelius. I egenskap av skattmästare är major H. von Heidenstam självskriven ledamot av styrelsen.

A R S B O K E N O C H T I D - S K R I F T E N.

Arsbok för hembygdsvård och Tidskrift för hembygdsvård, vilka redigeras av Samfundets sekreterare, ha under året utgått i en upplaga av 6.000 ex., och tillställts Samfundets samtliga medlemmar, varjämte ett flertal gratisexemplar överlämnats till läroanstalter, bibliotek m. m. Liksom föregående år ha årspublikationerna åtnjutit statsanslag.

P U B L I K A T I O N E R.

De under föregående år av arkitekt Rolf Bolin påbörjade mönsterritningarna till egna hem ha på grund av hans död fördröjts, men väntar styrelsen att de kunna föreligga publicerade under innevarande år.

Y R K E S U T B I L D N I N G S - V E R K S A M H E T E N.

Föreståndare för Samfundets yrkesutbildningsverksamhet har varit fil. lic. F. Hazelius. Under året har en byggmästarekurs avhållits, nämligen på Tenhults lantmannaskola utanför Jönköping. Kursen pågick under tiden 19—28 april och besöktes av 10 elever. Såsom lärare tjänstgjorde arkitekt G. Beijer och ingenjör G. Nordstrand.

Av Kungl. Skolöverstyrelsen utsedd inspektör var föreståndaren för lantmannaskolan K. O. Runefors.

Vid Samfundets byggmästareskola i

Åkarp pågick den sjunde årskursen 9 jan.—1 april. Skolan besöktes av 18 elever. Under året tjänstgörande lärare ha varit: arkitekt G. Beijer (byggnadslära med byggnadsritning), fil. mag. E. Christoffersson (gymnastik), fil. lic. F. Hazelius (svenska byggnadsskickets historia och hembygdsvård), lektor I. Ingemansson (bokförläggning och yrkeslagstiftning), fil. känd. O. Levander (svenska språket med affärs-skrivning), arkitekt Th. Roos (byggnadsritning), fil. dr. G. Sjöström (matematik och fysik).

Ett stipendium å 100 kr. har utdelats av Cimbrishamns Tegelbruks A.-B. och 7 st. elever ha erhållit stipendier å 100 kr. vardera av Samfundet. Räntefria studielån om belopp växlande mellan 200 och 250 kr. ha utdelats till 4 st. elever.

Inspektör för byggmästareskolan har varit rektor E. Ingers.

I likhet med föregående år har Samfundet för sin yrkesutbildningsverksamhet uppburit statsanslag. Av Skolöverstyrelsen förordnad inspektör för dess ekonomiska förvaltning har varit kommerserådet Axel F. Enström.

Samfundet har i samarbete med Kronobergs läns hushållningssällskap anordnat en byggnadskurs i Växjö under dagarna 10—12 april. Kursen besöktes av 12 elever.

B Y G G N A D S B Y R Ä N

Vid årets början förestods byrån av arkitekt Rolf Bolin och efter hans död från den 1 april har arkitekt Robert Berghagen varit föreståndare.

Under året hava handlagts sammanlagt 56 ärenden. Av dessa har ett uppdrag varit av större omfattning gällande ombyggnad av en folkhögskola, vilket arbete fortgår även under 1934. Flertalet ärenden hava självfallet gällt ritningar till egna hem och nedanstående tabell utvisar fördelningen på olika storleksgrupper:

Ritningar till enfamiljshus	31 st.
» » tvåfamiljshus	6 »
» » sportstugor	10 »
» » ombyggnader	4 »
» » byggnader av annat slag	4 »

Summa 55 »

Den byggnadskonflikt, som under hela året har rätt har menligt inverkat på byggnadsbyråns verksamhet. Den påräknade inflyttningen i nya lokaler i Centrum har till följd av konflikten ej kunnat äga rum utan har byrån förhyrt provisoriska lokaler i Kungsgatan 8 tillsammans med Byggnadsmaterialutställningen. Detta provisorium, för vilken reklam ej kunnat drivas, har också bidragit till det stillestånd som för närvarande råder i byråns verksamhet.

BYGGNADSTEKNISKA MATERIALUTSTÄLLNINGEN.

Utställningen, som under år 1933 föreståts av ingenjör Gösta Nordstrand har under denna tid fortgått enligt fastställd plan och omfattat samma antal utställare som förut. Liksom tidigare har utställningen varit flitigt besökt och kostnadsfria föreläsningar ha hållits för allmänheten. Dessutom har utställningens föreståndare haft demonstrationer för olika tekniska skolor samt för andra organisationer.

Samtidigt med att kontraktet med husägaren till Kungsgatan 35 utgick den 1 oktober beslöts utställningens överflyttande till Kungsgatan 8 varvid kontrakt om den nya lokalen tecknades med A.-B. Huvudstaden av ordföranden och stadsarkitekt Westholm. Styrelsen uttalade såsom den lämpligaste åtgärden att utställningen med de risker som vore med den förenade övertoges av ett för ändamålet bildat bolag, inom vilket Samfundet finge det inflytande, som kunde anses behörigt i samband med byggnadsbyrån. Sedermera

har styrelsen överlätit byggnadsmaterialutställningen som en löpande rörelse med tillgångar och skulder till ordföranden och stadsarkitekt Westholm, som välvilligt åtagit sig att driva utställningen intill dess det beramade nya bolaget hinner bildas och vid överlåtelsen till detsamma på bästa sätt bevaka Samfundets intressen gentemot detta bolag.

E K O N O M I.

Den ekonomiska ställningen vid 1933 års slut framgår av nedanstående tabell.

Vinst- och Förlusträkning.

Inkomster	
Medlemsavgifter	22,163:—
Yrkesutbildningsverksamheten:	
Statsanslag	4,300:—
Övriga inkomster	5,471:56
	9,771:56
Årsboken och Tidskriften:	
Statsanslag	1,000:—
Annonser m. m.	1,677:50
	2,677:50
Övriga publikationer	479:75
Byggnadstekniska materialutställningen	21,823:91
Byggnadsbyrån	5,017:67
Lotterimedel	10,000:—
Räntor	130:63
Summa kronor	72,061:02

Utgifter.

Yrkesutbildningsverksamheten	13,931:60
Årsboken och Tidskriften	14,000:05
Övriga publikationer	2,693:39
Byggnadstekniska materialutställningen	19,451:83
Byggnadsbyrån	5,462:67
Allmänna omkostnader; (avlöningar, propaganda, hyror, resor, porton m. m.)	13,577:38
Avskrivit å diverse debitorer	58:90
Kapital-Konto, överskott	2,885:20
Summa kronor	72,061:02

Ingående Balansräkning.

Tillgångar.	
Innestående å bank	14,478:09
Studielånens-Konto	1,537:50
Förskottregleringskonto	6,510:55
Yrkesutbildningsverksamheten, inventarietkonto	1:—
Publikationer	452:—
Sekretariatet, inventarietkonto	1:—
Byggnadstekniska materialutställningen, inventarietkonto	1,600:—
Diverse debitorer	2,462:35
Summa kronor	27,042:49

Skulder.

Byggnadstekniska materialutställningen	6,768:45
Diverse kreditorer:	5,137:42
Kapitalbehållning	
Lotterimedel	10,000:—
Starbäcksfonden	2,854:42
Medaljfonden	653:77
Övrig behållning	1,628:43
	15,136:62
Summa kronor	27,042:49

Utgående Balansräkning.

Tillgångar.	
Innestående å bank	5,705:69
Studielånens-Konto	1,810:—
Förskottregleringskonto	732:09
Yrkesutbildningsverksamheten, inventarietkonto	1:—
Övriga publikationer	302:—
Sekretariatet, inventarietkonto	1:—
Diverse debitorer	1,040:—
Summa kronor	9,591:78

Skulder.

Diverse kreditorer	1,472:06
Kapitalbehållning:	
Starbäcksfonden	2,934:09
Medaljfonden	672:—
Övrig behållning	4,513:63
	8,119:72
Summa kronor	9,591:78

Stockholm i februari 1934.

För Samfundet för hembygdsvärd

OTTO LINDEBERG

/ F. Hazelius.

REVISIONSBERÄTTELSE

Undertecknade, som å årsmöte med Samfundet för Hembygdsvärd den 30 Juni 1933 i Jönköping blivit utsedda till revisorer för granskning av Samfundets räkenskaper och förvaltning under år 1933, hava nu verkställt sådan granskning och få över den samma avgiva följande berättelse.

Vi hava genomgått Samfundets räkenskaper med därtill hörande handlingar, tagit del av dess protokoll samt inventerat värdehandlingarna och avstämt bankräkningarna, varvid vi funnit allt i god ordning. Räkenskaperna hava genom undertecknad, Nissvands, försorg blivit undertecknade fullständig sifferrevision, vilken icke givit anledning till någon erinran.

I den avgivna redogörelsen för Samfundets verksamhet under det gångna året meddelas Vinst- och Förlusträkningen samt Balansräkningen och äro desamma rätt återgivna ur räkenskaperna.

Då vår granskning icke föranlett till någon erinran, få vi tillstyrka, att Styrelsen beviljas ansvarsfrihet för 1933 års förvaltning.

Stockholm den 20 mars 1934.

Torsten Althin. Sven Nissvandt.

M E D D E L A N D E N

Södermanlands län

SÖDERMANLANDS HEMBYGDSFÖRBUND. Fornminnes- och museinämnden inom Södermanlands hembygdsförbund har bl. a. beslutat att för en tid av tre månader innevarande sommar anställa fil. lic. I. Schnell, Stockholm, att handhava förbundets museala och fornminnesvårdande verksamhet. Arbetet kommer att huvudsakligen förläggas till Nyköping och trakten där omkring.

Nämnden beslöt vidare att lördagen den 1 sept. anordna en instruktionskurs för riksantikvariens ombud inom förbundets verksamhetsområde. Kursen förlägges till Råbystugan på Torekällberget i Södertälje.

Blekinge län

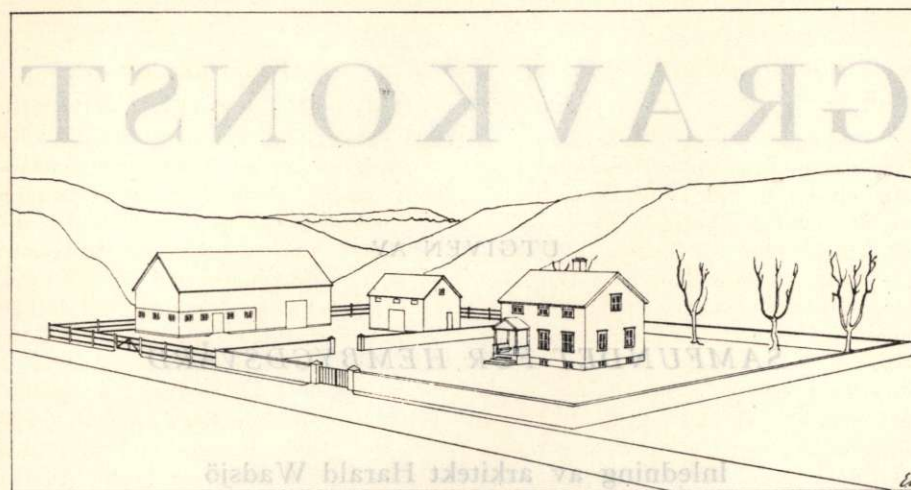
BLEKINGE MUSEI- OCH HEMBYGDSFÖRBUNDS årsmöte avhölls den 10 juni i Ronneby under ordförandeskap av greve Axel Wachtmeister. Innan föredragningslistan genomgicks meddelade ordföranden att förbundet låtit kalla landshövding Sven Hagströmer till sin hedersledamot. Av styrelseberättelsen framgick bl. a. att i styrelsen invalts för 1934 såsom nya medlemmar direktör Albin Nilsson, kapten Gunnar Hainer och folkskollärare Sven-Öjvind Swahn, samtliga från Karlskrona. Under året har kapten Sigfrid Leander tagit tjänsten såsom intendent. Av landstinget och stadsfullmäktige i Karlskrona har förbundet erhållit ett sammanlagt anslag av kr. 5.500, varjämte man genom ett anordnat lotteri erhållit ett netto av 1.000 kr. För att upprätthålla verksamheten nödgas man även i fortsättningen vända sig till anslagsbeviljande myndigheter, till bankinrättningar, industrier liksom till privatpersoner med anhållan om understöd. Atskilliga nyförvärv ha under året tillförts museets samlingar eller icke mindre än 730 nummer.

Hallands län

LAGAHOLMS FRUSTUGA SOM MUSEUM. Under de numera slutförda konserveringsarbetena på Lagaholms renässansslott invid Laholm har vid friläggningen av borgområdets inre framgått, att åtskilligt mera finns i behåll av byggnaderna än man ursprungligen med ledning av provgrävningen kunnat förmoda. Till följd härav har det ifrågasatts att bibehålla synliga ovan jord de på ändamålsenligt sätt konserverade byggnadsresterna istället för att, såsom ursprungligen avsetts, maskera och med jord täcka över dem, meddelar riksantikvarien till regeringen. Den förnämsta byggnaden, frustugelängan, är dessutom i sådant skick, att den vore värd att intäckas och användas som museilokal för de mycket intressanta grävningsfynden från Lagaholmsundersökningarna. Ett på detta sätt företaget fullföljande av arbetena skulle kosta 12.500 kr. Detta belopp hemställer riksantikvarien att regeringen anvisar för arbetets utförande som beredskapsarbete. Till de nu slutförda arbetena anvisades på sin tid 25.000 kr.

Gävleborgs län

SEGERSTA HEMBYGDSFÖRENING konstituerades vid sammanträde den 15 juni. Den i föl tillsatta interimskommittén hade utarbetat stadgar, vilka föredrogos och antogos efter några smärre ändringar. Föreningen beslöt att ansluta sig till Gästrike-Hälsinge hembygdsförbund och till medlemmar i styrelsen valdes: hrr Svante Hansson, Akre, Olof Larsson, Gäverstabodarna, Gustaf Andersson, Gäversta, Olof Persson, Djupa, komminister E. Forsell samt fruarna Karin Norlander, Byn och Sofia Eriksson, Hullsta.

RITNINGAR TILL LANTMANNABYGGNADER

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Innehåller fullständiga ritningar, planer, genomskärningar och fasader till 16 gårdar för olika trakter av Sverige.

Pris kronor 12: —

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 9: —.

GRAVKONST

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Inledning av arkitekt Harald Wadsjö

Innehåller ett 100-tal avbildningar efter nykomponerade gravvårdar och 8 typalfabet med siffror samt dessutom över 150 avbildningar efter gamla gravvårdar, belysande traditionen på detta område. I en särskild avhandling, försedd med över 90 illustrationer, behandlar professor Helge Kjellin symboler och emblem å gamla gravvårdar.

Pris kr. 8: 50

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 5: 50.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

M E D

ÅRSBOK FÖR HEMBYGDSVÅRD

UTGÖR

DET CENTRALA ORGANET FÖR DEN
SVENSKA HEMBYGDSRÖRELSEN

TIDSKRIFTEN

utkommer med 6 häften årligen, innehållande
aktuella problem med meddelanden om hem-
bygdsvårdsarbetet och litteraturöversikter.

ÅRSBOKEN

innehåller sammanfattande skildringar av
svensk hembygdsvårds olika sidor, rikt
illustrerade och skrivna av fackmän.

MEDLEMMARNA

i SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD
erhålla såväl tidskriften som årsboken gratis.

ÅRSAVGIFTEN **5** KRONOR

kan insändas under adress Samfundet
för hembygdsvård, Bantorget, 3, Lund.
Postgirokonto n:r 8136.

TIDSKRIFT
FÖR

HEMBYGDSVÅRD

I S V E R I G E
F I N N A S
Ö V E R 400
H E M B Y G D S -
F Ö R E N I N G A R
O C H
L I K N A N D E
S A M M A N -
S L U T N I N G A R

ÅRG. 15

4

1 9 3 4

INNEHÅLL: BERTIL WALDÉN: Sverige på Amsterdamutställningen 1934.
Meddelanden. Litteratur.

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härövan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en *särskild rabatt* av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags lösegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade- m. fl. försäkringar*.

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XV, 1934

RED. F. HAZELIUS

HÄFTE IV

RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

SVERIGE PÅ AMSTERDAMUTSTÄLLNINGEN 1934

Av Landsantikvarien Bertil Waldén

REDAN sommaren 1932 hade planen på en internationell hembygds-
vårdsutställning preliminärt dryftats vid konferenser mellan å ena
sidan en av de ledande männen i det nederländska »Bond Heem-
schut», trädgårdsarkitekten J. R. Koning, och å den andra repre-
sentanter för hembygdsvården i tvenne skandinaviska länder, dr. phil.
Vilh. Lorenzen i Köpenhamn och fil. lic. Fritjof Hazelius i Akarp. Ett år
senare hade denna plan tagit så fast form, att Samfundet för hembygds-
vård kunde mottaga en officiell inbjudan att företräda Sverige genom att
vid den till våren 1934 utsatta, till Kolonialmuseet i Amsterdam för-
lagda utställningen medverka med en demonstration, huvudsakligen i bild,
av svensk kulturminnes- och hembygdsvård.

Samfundets sekreterare lät vidarebefordra denna inbjudan till en del
andra institutioner och sammanslutningar i vårt land, vilka kunde förväntas
vilja lämna sitt bistånd i syfte att få vår svenska exposition så fyllig
och instruktiv som möjligt. Sålunda anmodades i första hand Riksanti-
kvarieämbetet, Nordiska museet och Skansen samt Svenska naturskydds-
föreningen att biträda vid detta värv. Efter åtskilliga förhandlingar stan-
nade man vid, att det svenska deltagandet skulle organiseras i samarbete
mellan Samfundet för hembygdsvård, Riksantikvarieämbetet, Nordiska mu-
seet och Skansen samt Samfundet S:t Erik och Skönhetsrådet i Stock-
holm. Så skedde ock, varjämte värdefulla bidrag lämnades även av Sven-
ska turistföreningen och Svenska trafikförbundet. Samfundets avdelning
iordningställdes genom sekreteraren, Nordiska museets genom musei-
lektor Ernst Klein och S:t Eriks genom intendenten Gösta Selling. Un-
dertecknad, som erhållit uppdraget att iordningställa Riksantikvarieäm-
betets avdelning, bereddes sedermera — ej minst tack vare välvilligt till-

mötesgående från A.-B. Aerotransport — tillfälle att såsom kommissarie resa till Amsterdam och å samtliga svenska deltagares vägnar ombesörja materialets montering m. m.

Att döma av den livliga uppmärksamhet, som från såväl den svenska som den holländska pressens sida ägnades Amsterdamutställningen, och de uttalanden, som i samband härmed förekommo, skulle vårt deltagande ha inneburit idel framgång. Man kan dock nu efteråt icke underlåta att framhålla, att resultaten av det omsorgsfulla förarbete, som från svensk sida nedlagts på denna veterligen första internationella presentation av vår kulturminnesvård och hembygdsrörelse, allvarligt vedervägrades genom åtskilliga elakartade tillbud, malörer och i olika hänseenden ogynnsamma omständigheter. Sålunda framkom, trots en expeditiösa kategoriska utfästelser, det från Stockholm sjöledes försända materialet betydligt försenat och monterades under de allra sista dagarna för varje utställning karaktäristiska febrila stök och nervösa stämning. Huvudparten av Samfundets material blev än ytterligare försenad och kunde monteras först tre dagar efter utställningens öppnande. Till dessa irritament sällade sig ett avbräck av än mera betänklig art. Det till den svenska avdelningens disposition garanterade utrymmet reducerades högst avsevärt — med ej mindre än omkr. en tredjedel — och vissa av utställningskommitterade rundhänt utfästa förmåner för de utländska inbjudna förklarades förverkade under den — i viss utsträckning godtagbara — motiveringen, att vi å vår sida icke uppfyllt överenskommelsen beträffande materialets inlevererande till den fastställda tidpunkten, 1 mars.

Trots dessa motigheter, vilka förde med sig en delvis ganska radikal revidering av på förhand träffade dispositioner, blev det dock möjligt att till utställningens högtidliga öppnande, den 16 mars, få färdig en efter omständigheterna fullt acceptabel svensk exposition. Om man undantager Samfundets som nämnt först några dagar senare iordningställda avdelning, företedde denna vernissagedagen följande uppställning.

Riksbildningsnämndens, alltså den statliga fornminnesvårdens avdelning omfattade en fondvägg, tre sidoväggar samt golvmontage. Fondväggen upptog förutom texttavlor porträtt av Gustav II Adolf, Bureus, Hans Hildebrand och Oscar Montelius samt vidare fotografiska förstoringar i ansevärt format av Rökstenen, Uppsala högar, Sigurdsristningen, Hagadösen, bautastenarna vid Asige och vid Grimeton, gånggriften vid Karleby, Kung Nordians hög m. fl. märkligare fasta fornlämningar. Förstoringar i mindre format visade bl. a. restaureringsarbetena vid Kiviksgraven, Lugnarohögen och Anundshögssområdet samt prov på fornlämningstyper i skilda delar av landet. En av sidoväggarna ägnades

Översiktsbild av den svenska avdelningen.

de kyrkliga minnesmärkena och dominerades av en kolossalförstoring av S:t Görans i Stockholms Storkyrka. Prov på kyrkorestaureringar demonstrerades medelst exempel från bl. a. Balingsta, Myresjö, Ignaberga och Hjälmseryds kyrkor, varjämte konservering av medeltida monumentalmåleri åskådliggjordes av bilder från Strängnäs domkyrka, Färentuna, Tensta m. fl. kyrkor. Till denna avdelning anslöt sig golvmontaget, vars centrala anordning utgjordes av en modell av Varnhems klosterkyrka och de utgrävda ruinerna. I anslutning härtill utställdes bildmaterial, belysande arbetena vid Varnhems, Vreta, Alvastra, Vadstena, Gudhems, Riseberga m. fl. klosterruiner. En andra sidovägg upptogs av profana byggnadsminnesmärken, grupperade kring en jätteförstoring av Vadstena slott. Här förekommo bilder från bl. a. Gripsholms, Kalmar, Malmöhus, Läckö och Skoklosters slott, Varbergs, Älvsborgs, Karlstens och Bohus fästningar, några herrgårdar samt (med hänsyn till holländarnas stora Linné-intresse) en del linneanska byggnader: födelsehemmet i Råshult, huset i Uppsala, Hammarby m. m. Den tredje sidoväggen hade utslutande reserverats Visby. En färglagd karta i mitten utvisade de märkligare byggnaderna, markerade i rött. Jätteförstoringar av Gamla apoteket och Valdemarskorset samt ett 30-tal bilder från staden, ringmuren, kyrkoruinerna o. s. v. utfyllde avdelningen.

Nordiska museets och Skansens avdelning tog i anspråk en fondvägg, varjämte en byst av Artur Hazelius placerats som centrum i golvmontaget inom hithörande avbalkning. Väggens mittparti upptogs av en stor, av Jerk Werkmäster utförd karta, visande Skansens utveckling. Ett av utförliga texter kommenterat bildmaterial skildrade åskådligt och instruktivt den roll, Hazeliis skapelse spelar i svenskt kulturliv.

Samfundet S:t Erik och Skönhetsrådet demonstrerade på en sidovägg staden Stockholms hembygdsvård. Avdelningen innehöll bl. a. en Stockholmskarta, en uppmätning av kvarteret Cepheus i Gamla stan, större bilder av Slottet, Riddarhuset, Stortorget och Stadshuset, samt ett 20-tal i mindre format från Staden mellan broarna, Söder och Djurgården.

En avdelning »Svenska provinsmuseer», som iordningställdes av Samfundet för hembygdsvård kunde av utrymmesskäl ej exponeras i anslutning till Samfundets övriga material utan måste sammanföras till en särskild avdelning, hänvisad till samma lokalitet som Nordiska museet och Skansen. Trots det snävt tillmätta, delvis i monteringshänseende föga fördelaktiga utrymmet kunde ett jämförelsevis stort antal vackra bilder från läns- och provinsmuseer, bygdsmuseer, bygdegårdar o. dyl. utställas. Till denna avdelning anslöt sig en av sekreteraren upprättad, färglagd Svergekarta, varå utmärktes vårt lands samtliga provinsmuseer, forngårdar, hembygdsföreningar o. s. v.

Samfundets material i övrigt avsåg att illustrera framför allt verksamheten till det nutida byggnadsskickets fromma. Sålunda åskådliggjordes såväl genom en serie kolorerade mönsterritningar som genom ett antal modeller de av Samfundet lanserade moderna gårds- och byggnadstyperna för den lantliga bebyggelsen i olika delar av vårt land. Å en karta hade markerats de platser, varest byggmästarkurser hittills ägt rum.

Utöver de avdelningar, för vilka ovan redogjorts, utställdes även dels litteratur rörande svensk kulturminnes- och hembygdsvård, dels svenska hemslöjdsalster. Några bundna praktpublikationer, såsom t. ex. Gamla svenska städer, den nya Boken om Skansen, Nordisk Rotogravyrs olika bildverk m. m. utplacerades här och var inom den svenska avdelningen. För huvudparten av den ganska omfångsrika litteraturen iordningställdes ett litet »referensbibliotek» i anslutning till Samfundets avdelning. Ett synnerligen tacknämligt dekorativt inslag erhöill expositionen i sin helhet tack vare de hemslöjdsalster, som beredvilligt ställdes till förfogande av Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbunds representant i Holland, fru E. de Miranda-Strömbom i Rotterdam. Dessa färgglada textila föremål framhävde ypperligt fotografimontaget, som annars lätt nog fått en färglös och torrt schematisk prägel, och bidro förvisso till att

Ett hörn av Samfundets för hembygdsvård avdelning.

vår avdelning stod sig gott i konkurrensen med de flertalet övriga utställare, bland vilka särskilt holländarna excellerade i brokiga panoramor, pittoreska modeller, belysta diapositiv o. a. publiklockande arrangemang.

Den svenska avdelningen hade ställts under presidium av en honnörskommitté, bestående av svenske ministern i Haag, envoyén Adlercreutz, riksantikvarien Curman, Nordiska museets styresman, professor Lindblom, ordföranden i Samfundet för hembygdsvård, direktör Otto Lindeberg, svenske generalkonsuln W. Dyckmeester i Amsterdam, doktor Hazelius samt undertecknad. Utställningen öppnades som nämnt fredagen den 16 mars med anföranden av landshövdingen Jhr. A. Röell och bestyrelsens ordförande, herr J. A. van Sonsbeeck. Den skulle pågå två månader men på grund av det över förväntan livliga publikintresset uppsköts stängningen från 15 maj till 3 juni. Utställningen hade då besökts av omkr. 20.000 personer.

Undertecknad kvarblev i Amsterdam större delen av mars månad och blev i tillfälle att demonstrera den svenska avdelningen för bl. a. prins-gemålen Henrik, kultusministern H. P. Marchant, svenska och danska ministrarna samt åtskilliga bemärkta representanter för neder-

ländsk kulturminnesvård, byggnadsverksamhet, museiväsen och hembygdsvård. De svenska insatserna på kulturminnesskyddets och hembygdsvårdens område rönt från olika håll — där man i regel ådagalade en tämligen ytlig förhandskänedom om berörda förhållanden — en påfallande välvillig uppskattning, och vackra erkännanden kommo expositionen till del från såväl fackmän som utställningspubliken i övrigt. Av ett ingående pressomnämmande, signerat Dr. M. D. Ozinga, må lämnas följande summariska referat.

»Den svenska avdelningen är av ett sådant intresse, att man gärna ägnar den en särskild uppmärksamhet på andra utställares bekostnad. Vad man först och främst får ett starkt intryck av, är den svenska rikedom på förhistoriska minnesmärken, skyddade alltsedan Gustaf Adolfs och Karl XII:s tider, samt på folkkonst. Hundratals lokalföreningar, de flesta med egna museer, vårda dessa fornlämningar och folkliga minnen. Tack vare understöd från statslotteriet har flerstädes kunnat uppföras pompösa museibyggnader. En särställning intager givetvis Nordiska museet med dess annex Skansen, världens största friluftsmuseum. En av intendent Sigurd Wallin utgiven, praktfull publikation belyser nämnda museum; överraskande skatter av svensk möbel- och interiörkonst.

Även byggnadsminnesmärken av mera monumental utformning, vilket för Sveriges vidkommande till övervägande del betyder kyrkorna, stå under statlig vård. Ett imponerande intryck av vad som i den vägen ut rättats erhåller man vid studiet av en bildpublikation över kyrkorestaureringar, utförda under ledning av den nuvarande riksantikvarien, Sigurd Curman. Bidrag till kostnaderna för dylika arbeten lämnas i vissa fall från den på frivillighetens väg 1930 upprättade s. k. Gustaf-Adolfsfonden. Att man även i Sverige förstått göra en dygd av nödvändigheten framgår av, att man vid restaureringsarbeten, såsom t. ex. vid Bohus fästning, i stor utsträckning berett arbetstillfällen åt arbetslösa.

I Stockholm bevakar sedan 1918 en rådgivande kommitté huvudstadens historiska och estetiska intressen. Vissa delar av den gamla staden komma att såsom reservat bevaras för framtiden. Den kulturminnesvårdande föreningen S:t Eriks verksamhet är av vida större omfattning än vad våra egna liknande föreningar i regel presterar. Icke minst betydelsefullt är dess utgivande av förträffliga publikationer, såsom t. ex. en bok om den gamla stadens borgarhus av den synnerligen kompetente Ragnar Josephson.

Ett intresseväckande och efterföljansvärt svenskt bokverk är även »Gamla svenska städer».

Den nutida byggnadsverksamheten, företrädesvis på landsbygden, till-

godoses dels genom en central byggnadsbyrå, dels även, med hänsyn till landets vidsträckta omfattning, genom ambulerande byggmästarekurser.»

Den uppmärksamhet, som alltså från holländsk sida ägnades presentationen av svensk kulturminnes- och hembygdsvård, motiverar från vår sida ett motsvarande intresse för vad våra värddar själva hade att bjuda på. Alldeles fränsett denna mellanfolkliga artighet måste oförbehållsamt erkännas, att den holländska expositionen, som under förhandenvarande omständigheter givetvis kunnat utformas avsevärt mera omfattande och särpräglad än vår egen, var i hög grad värd ett ingående studium. I all synnerhet erbjöd den goda förutsättningar för en ganska lärorik jämförelse mellan de tvenne ländernas hembygdsvårdsarbete. En dylik jämförelse, som föranledde åtskilliga beaktansvärda reflexioner och impulser, blev åtminstone för undertecknad den väsentligaste behållningen av den första internationella hembygdsvårdsutställningen. Då ämnet inte torde sakna sitt intresse för svenska hembygdsvårdsvänner, hyser jag den förhoppningen att framdeles få tillfälle att i denna tidskrifts spalter återkomma till det samma.

Samfundets karta över svenska hembygdsammanslutningar.

M E D D E L A N D E N

Stockholms län.

MÖRBY SLOTTSRUIN är under innevarande sommar föremål för omfattande konserveringsarbeten, som beräknas vara fullbordade i början av nästa år. Regeringen har för ändamålet ställt 25,000 kr. till Riksantikvarieämbetets förfogande. Mörby är byggt i mitten av 1500-talet av dåvarande riksmarsken Gabriel Oxenstierna, och anses vara ett av de ståtligaste uppsvenska 1500-talsslotten. Genom de företagna utgrävningarna har det framgått, att man här för första gången kan få en klar bild av hur ekonomivåningen i en uppsvensk 1500-talsborg sett ut.

Södermanlands län.

FORNMINNESINVENTERINGAR. Södermanlands hembygdsförbund har anställt fil. lic. I. Schnell innevarande sommar för att genomföra inventeringar av fornminnena i socknarna Björkvik och Runtuna. Inventeringen av Björkviks socken är nu slutförd och arbetet med Runtuna har börjat. Friherre Ernst Hermelin har tidigare under många år sysslat med fornminnena i Björkvik, vilket varit av stort värde för den nu slutförda inventeringen. Björkvik har därigenom blivit en av de bäst inventerade socknarna i hela landet.

Upplands län

HEMBYGDSGARDAR GENOM ARBETSLÖSA? Det saknas på landsbygden samlingslokaler, som lämpa sig för ideella sammanslutningar, påpekar Upplands kultur nämnd i en skrivelse till regeringen, vari väckes förslag om anordnande av s. k. bygdegårdar med anlitande av arbetslöshetsanslaget. I allmänhet stå endast

mindre lämpliga skollokaler till buds, och ej sällan förvägras denna lokals upplåtande även åt sådana sammanslutningar, som äga ett rent bildningssträvande syfte. Om statsmedel kunde tillerkännas lokala organisationer med ideellt och kulturellt syfte, ev. kommunala myndigheter eller förtroenderåd, med ändamål att därmed främja uppförandet av bygdegårdar, erbjuder sig nämnden stå till tjänst med anvisningar rörande platser, som i särskild grad ha behov av dylika.

Östergötlands län.

VADSTENA KRONOÄNG belägen väster om slottet skall bebyggas och Riksantikvariens finner det därvid vara av största betydelse att redan nu en enhetlig plan upprättas för det successiva genomförandet av de industriella byggnadsföretag, vilka äro eller kunna komma att bli aktuella. Med hänsyn härtill har stadsarkitekten K. von Schmalensee, Linköping, utarbetat en plan. I sin kritik av förslaget framhåller Riksantikvariens att man vid uppgörande av definitivt förslag till stadsplan för området bör taga största möjliga hänsyn till kravet på bebyggelsens tillbakahållande så långt som möjligt från slottet. För att från en viktig punkt av allmänna landsvägen söderut hålla utsikten mot slottet öppen och fri, bör all bebyggelse förläggas väster om en linje, dragen från den väster om järnvägsstationen belägna vägövergångens västra sida till yttersidan av slottets sydvästra torn. Då Vadstena kronoäng tillhör kronan och sålunda varje byggnadsföretag förutsätter upplåtelse eller avhändelse av mark från kronan, stå uppenbarligen möjligheter till buds att skapa garantier för att icke endast den allmänna planläggningen av områdets bebyggelse utan även genomförandet av de enskilda bygg-

nadsföretagen sker på ett med hänsyn till miljön tillfredsställande sätt. I syfte att uppnå garantier härför torde böra föreskrivas, att ritningar till blivande byggnader inom området skola uppgöras av arkitekt, vilken byggnadsstyrelsen kan godkänna.

Jönköpings län.

HEMBYGDSPÖRENING I LEMNHULT. Vid ett sammanträde med intresserade inom orten beslöt man att bilda en hembygdsförening i Lemnhult. Den nya föreningen har tagit som sin första uppgift att fortsätta och slutföra arbetena med den gamla kyrkoruinens konservering. Vidare arbetar man på att skapa ett hembygdsmuseum för att där förvara kulturhistoriskt värdefulla föremål, som i ett eller annat avseende ha gemenskap med Östra härad och kringliggande orter. Ordförande i föreningen är greve H. Hamilton, Trollebo, vice ordförande nämndeman Alfr. Karlsson, sekreterare kantor C. E. Nilsson och kassör fjärdingsman Robert Hjelm.

NYA HEMBYGDSGARDAR. Hembygdsföreningen i Smålands Rydaholm invigde den 29 juli sin hembygdsgård i Horda vid en anslående festlighet. Även Voxtorps hembygdsförening har invigt sin hembygdsgård, som består av en boningslänga med ladugård och visthusbod. Invigningen skedde den 5 augusti under högtidliga former. Hembygdsgården har redan omkring 300 äldre inventarier.

Kronobergs län.

GLASMUSEUM I VÄXJÖ. När planerna på en tillbyggnad av Smålands museum i Växjö började ta fasta former, framstod önskemålet att inom de nya lokalerna söka inrätta avdelningar belysande någon eller några av länets förnämsta industrier, exem-

pelvis glastillverkningen. Detta urgamla konsthantverk med förnämliga anor inom Småland — redan på 1620-talet omnämnes det Gyllenhielmska glasbruket vid Trestenhult — som under loppet av de senaste årtionden kommit att intaga en rangplats på världsmarknaden, och som i icke ringa mån bidragit till att gagna och glorifiera det svenska namnet, borde, ansåg man, om möjligt skänkas ett monument av bestående värde.

Vad man vid inrättandet av detta glasmuseum ville inrikta sig på var emellertid icke enbart att söka belysa den historiska utvecklingen av glastillverkningen, utan man ville jämsides därmed om möjligt även ge en inblick i glastillverkningen av idag. Med tanke på den höga nivå, på vilken den svenska glastillverkningen för närvarande befinner sig, borde ju en dylik permanent exponering av det bästa av dess produkter mer än något annat väcka liv och intresse för denna gren av svenskt konsthantverk.

Vid ett sammanträde, som på landshövding A. Beskows initiativ hölls år 1932 med för saken intresserade, framlades en av arkitekt P. Boberg skisserad plan till ett dylikt glasmuseum. Enligt planen borde den äldre glastillverkningen belysas med produkter från olika epoker, svenska såväl som utländska, ordnade så att de skänkte en historisk överblick, dels med modeller, foton eller dylikt av äldre hyttor, redskap, m. m. Föremålen härrörande från den nyare glastillverkningen borde om möjligt ordnas glasbruksvis utvisande de olika hyttornas specialiteter. Arligen borde anordnas en tillfällig utställning av glasbrukens tillverkning, och denna utställningen borde göras så stor och omfattande, att den kunde påräkna intresse från hela landet. Därvid borde lämpligen från resp. bruk uttagas för dem karakteristiska föremål representerande det bästa av dåtida smak och uppfattning att införlivas med museets fasta samlingar. Ett rikt bildmaterial rörande nutida anläggningar och till-

verklingar vore även önskvärt ävensom ett bibliotek, där all tillgänglig litteratur rörande glas, såväl svensk som utländsk, funnes att tillgå. Så inrättat med tillgång såväl till litteratur som till studiematerial borde glasmuseet bli av betydelse även för studerande på området.

Då Smålands museum inom den närmaste tiden står inför sitt fullbordande och invigningen beräknas äga rum nästkommande år, bedrivs för närvarande ett intensivt arbete för åstadkommande av glasavdelningen. Vid ett nyligen på landshövding Beskows kallelse hållet sammanträde med ett flertal svenska glasbruksägare konstaterades ett livligt intresse för saken, och samtidigt meddelades, att en kommitté bland glasbruksägarna blivit tillsatt, vilken åtagit sig föra saken framåt. Denna medverkan från glasbrukens sida är synnerligen glädjande, då museiledningen därigenom ser möjligheter att få till stånd den planerade avdelningen för nutida glas, vilken givetvis utan deras hjälp knappast gått att realisera. Som bevis på det stora intresse för saken, som redan för sports, har Smålands museum i Växjö fått motaga ett stort antal gåvor för avdelningen. Bl. a. har genom Föreningen Växjö musei vänner förvärv gjorts av ett flertal föremål, belysande ett för den småländska glasindustrin intressant skede.

Utgångspunkten vid planerandet av glasmuseet i Smålands museum i Växjö har varit, att det skulle bli ett monument över hela den svenska glastillverkningen, vilket ju kan motiveras genom att större delen av de svenska glasbruken äro förlagda till detta landskap. I den mån alla svenska bruk och för saken intresserade lämna sin medverkan, kan säkerligen glasmuseet i Smålands museum i Växjö få den stora betydelse, som man strävat efter.

Kalmar län.

SEVEDEBYGDENS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRENING invigde sitt fri-

luftsmuseum i Gästgivarehagen den 22 juli. På friluftsmuseet rymmes en del av en äldre stadsbild från Vimmerby bestående av östra tullportsstugan och gamla klockaregården eller den s. k. Melkersonska gården med tillhörande uthusbyggnader, vidare en bondgård, flyttad från Rumsquilla socken, en torpstuga från Pelarne samt slutligen en stickhyvel och en skvaltkvarn. Vid museets invigning hölls högtidstalet av intendenten vid Kalmar museum, fil. lic. Manne Hofrén.

Skåne.

SKANES HEMBYGDSFÖRBUND höll sitt årsmöte i Landskrona den 22 juli. Härvid omvaldes förbundets ordförande, landshövding Johan Nilsson, och samtliga i tur avgående styrelseledamöter. Vid årsmötet voro de skånska hembygdsföreningarna talrikt representerade genom utsedda fullmäktige. Efter förhandlingarnas slut företogs tillsammans med Rönnebergs härads nybildade hembygdsförening en utfärd till Ven, varvid även Skånes hertigpar och prins Eugen närvaro. På Ven besågs Tycho Brahe-minnena med de nyligen framgrävda resterna av papperskvarnen på södra delen av ön. Även S:t Ibs kyrka besöktes och därefter skedde avfärden tillbaka till fastlandet från Kyrkbackens hamn. I utfärden deltog omkr. 500 personer från alla delar av Skåne. Vid återkomsten till Landskrona besågs Landskrona nyordnade museum och man samlades sedan till en gemensam måltid på Strandpaviljongen.

VEMMENHÖGS HÄRADS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRENING invigde den 23 juli sitt museum i Skurup med de nyordnade samlingarna. Dessa komma här efter att hållas tillgängliga på bestämda tider.

ALBO HÄRADS HEMBYGDSFÖRENING bildades den 30 juli vid ett möte i Kivik,

varvid representanter från häradets olika socknar talrikt hade kommit tillstädes. Till ordförande valdes docent G. Aspelin, som vid tillfället höll ett kort föredrag om »Hembygdsföreningarnas uppgifter».

»ARILDS VÄNNER», en sammanslutning av badgäster och innevånare i Arild för badortens och samhällets förskönande och trevnad, som bildats för åtskilliga år sedan, har nyligen återupplivats och ett antal nya medlemmar ha anslutit sig. Föreningen skall även verka för upprättandet av ett hembygdsmuseum i Arild.

Hallands län.

VARBERGS MUSEUM har åter öppnats efter en genomgripande omläggning och utökning av samlingarna i nya lokaler. Syftet med hela denna omändring, som letts av museichefen intendenten A. Sandklef, har varit att i motsats till vad som förut varit fallet göra Varbergs museum till en sluten och enhetlig sak. Man har koncentrerat sig på lanthushållningen, arbetslivet och den ekonomiska sidan av allmogens liv och överlätit det andra åt museet i Halmstad, då man ansett det vara bättre att uppdelna på detta sätt än att som förr försöka samla så mycket som möjligt under en enda hatt. För den skull ha en del konstföremål överförts till Halmstad, medan Varbergs museum å andra sidan fått andra i utbyte. Den gamla avdelningen för kyrklig konst, har emellertid bevarats orörd.

Den ojämförligt största delen, omkring fyra femtedelar av samlingarna, kommer på lantbruksavdelningen för belysande av lanthushållningens historia. Man har därvid icke nöjt sig med att blott visa äldre föremål utan sökt åskådliggöra utvecklingen fram till vår egen tid. Där finnes t. ex. ett rum för mjölkhantering, där man kan följa denna viktiga näring från dess mest primitiva stadium fram till modern

rationell hushållning, som betjänar sig av en Alfa-Laval-separator av 1934 års modell. I ett annat rum ser man biskötslens gradvisa utveckling alltifrån de enklaste bikuporna, som bara bestodo av en ihålig trädstam fram till de sista eleganta funkiskuporna från Markaryd. På samma sätt åskådliggöres andra grenar av lanthushållningen och hantverket m. m.

För att underlätta förståelsen för de utställda föremålen äro samtliga avdelningar försedda med bilder, fotografiska förstorningar, tabeller och diagram. För att göra det statistiska materialet så tilltalande som möjligt har utarbetandet av översiktstavlorna givits en konstnärlig prägel. Bl. a. har konstnären Arvid Carlson i Falkenberg utfört 14 dekorativa tavlor över folk-mängd, areal, kreatursskötsel m. m.

Älvsborgs län.

SKALLSJÖ ÖDEKYRKA, vilken ligger högt uppe på skogsåsen söder om Sävåns dalgång, övergavs 1863, då den nya kyrkan byggdes. Den har sedan i hög grad varit utsatt för vandalism. Under några år räddades den från verklig undergång tack vare en privatmans initiativ. Men i längden kunde man icke hindra mindre nogräknade från att vandalisera byggnaden. Under 1880 och 1890-talen förföll den hastigt och i slutet av 1880-talet började man riva murarna och tillgrepp dynamit för att spränga sönder de kraftiga valven. Orsaken till denna framfart var, att man behövde mursten vid byggandet av en ladugård i trakten. I denna ladugård finnes nu en del av den gamla medeltidskyrkan. Sedan dess har ingenting gjorts åt området. Nu ämnar emellertid församlingen få hela området fridlyst och kyrkan konserverad.

PONTUS WIKNERS HEM, i Kikerud, där den store tänkaren föddes 1837, har iordningställt av Dalslands fornminnes- och

hembygdsförbund och invigdes den 5 augusti av landshövding von Sneidern.

Göteborgs och Bohus län.

MARSTRANDSBYGDENS FORNMINNESFÖRENING invigde den 29 juli sitt museum, som är inrymt i *Carlstens gamla fästning*. Man har lagt an på att låta samlingarna så troget som möjligt återge Marstrands och omgivande bygds kulturhistoria.

Skaraborgs län.

FALBYGDENS MUSEUM I FALKÖPING. Den av Falbygdens hembygds- och fornminnesförening tillsatta byggnadskommittén har låtit arkitekten Thure Svanberg i Göteborg utföra ritningar till en museibyggnad. Bottenvåningen skall bl. a. inrymma en åkerbrukshall och lapidarium samt rum för konservering m. m. Första våningen inrymmer folkbibliotek med läsrum samt stadsarkiv och sessionsrum samt salar för de förhistoriska samlingarna. Andra våningen, som får takbelysning, inrymmer de kyrkliga, högre stånd- och allmogesamlingarna samt även en sal för konst. Alla samlingarna omfatta för närvarande omkring 7.000 nummer.

NY HEMBYGDSGÅRD. I *Hyringa* socken har en kommitté tillsatts, som varit sysselsatt med att flytta och iordningställa socknens enda kvarvarande ryggåstuga. Den invigdes vid en festlighet den 29 juli och kommer att bevaras för framtiden av platsens fornminnesförening.

Värmlands län.

HEMBYGDSPFÖRENING I HOLMEDAL. Vid en hembygdsfest, som avhölls under juli månad i Holmedal beslöt man på initiativ av professor H. Kjellin att bilda en

hembygdsförening. För detta ändamål utsågs en interimsstyrelse, bestående av 7 personer: kyrkoherde Jacob Stake, Gustaf Andersson, Gårdtveten, Anders Danielsson, Tveten, Nils Olsson, Tängen, A. Bäcklund, Sehlen, Paul Nilsson, Mölnerud och Robert Andersson, Grötnäs.

NY HEMBYGDSGÅRD. *Stavnäs hembygdsförening* invigde sin hemgårdsgård den 22 juli, sedan arbetena med dess iordningställande hunnit definitivt avslutas.

Kopparbergs län.

DALARNAS HEMBYGDSFÖRBUND har hållit sin årsstämma i Falun under landshövding Bernhard Erikssons ordförandeskap. I styrelseberättelsen erinras om att en av förbundets förnämsta uppgifter är fornminnenas inventering i Dalarna, som på förbundets begäran utföres genom Riksantikvariens försorg och vars fältarbete bekostats av förbundet. Under året har en omfattande inventering utförts av fil. kand. I. Källström i Gagnefs och Als socknar. I samband med inventeringen har man fortsatt med restaurering av skadade forngravar. Även släktgårdsinventeringen har fortsatt under året, så att diplom kunnat utdelas till 153 släktgårdsägare. Den genom understöd av förbundets stipendiemedel utförda folktypsundersökningen, som utföres av fil. kand. B. Lundman, har under året omfattat Mora socken och delar av Orsa. En inventering av stenåldersfynd, befintliga i andra samlingar än hos Dala Fornsal samt hembygdsföreningar, har under året utförts i avsikt att erhålla en så vitt möjligt fullständig förteckning med avbildning och beskrivning av hela det i Dalarnas jord funna beståndet av stenåldersvapen och redskap. På förslag av d:r Karl Erik Forsslund beslutade årsstämman att tilldela rådman Karl Trotzig, Hedemora, länssarkitekt Magnus Dahlander, Säters och bergslagsläkare K. E. Hällsjö, St. Tuna, förbundets silvermedalj för det ut-

omordentliga arbete de nedlagt inom hembygdsvärden i Dalarna.

Gävleborgs län.

GÄSTRIKE-HÄLSINGE HEMBYGDSFÖRBUND har avhållit sitt årsmöte i Per-Arvidsgården i Ljusdal under ordförandeskap av landshövding S. Lübeck. Av styrelseberättelsen framgår att förbundet under 1933 erhållit 150.000 kr. av lotterimedel, vilka överlämnats till Hälsinglands museum i Hudiksvall byggnadsfond. Av landstinget har förbundet erhållit ett anslag av 1.500 kr. Under innevarande år ämnar förbundet begära ytterligare 25.000 kr. ur lotterimedel för att få intendentsfonden fullständig. Till länsintendent har förbundet utnämnt fil. d:r Philibert Humbla. Vid årsmötet förelåg en motion av rektor K. Hedlund, vari han uttalar att hembygdsförbundet skulle principiellt som sin mening uttala, att ett överflyttande till landsarkiv av de arkiv, som socknarna önska behålla och ikläda sig förpliktelser beträffande vård och underhåll för, skulle för hembygdsforskningen inom länet innebära så betydande hinder, att förbundet anser, att en kraftig aktion bör igångsättas för att Gefleborgs län i fråga om arkiven måtte givas samma ställning som Kopparbergs län. Efter en livlig diskussion beslöt förbundet

att denna aktion av förbundet ordnas så, att samstämmade beslut från kyrkofullmäktige och kyrkostämmor i de socknar, som på ovan nämnda villkor önska behålla arkiven, på förbundets initiativ begäras och av förbundet samlas och att möjligheter givas för de olika bygdernas hembygdsföreningar att uttala sitt instämmande i dessa beslut,

att hembygdsförbundet tar initiativ till att dessa beslut genom en manstark och representativ deputation bestående dels av från de olika socknarna utsedda representanter och dels av representanter för hembygdsförbundet överlämnas till ecklesia-

stikministern med framställning om initiativ till lagstiftning i avsett syfte

att förbundet eventuellt tar initiativet till att frågan, helst genom en motion av alla länets riksdagsmän, framföres vid nästa års riksdag.

NYA HEMBYGDSFÖRENINGAR I BJURÅKER OCH DELSBO. Under juni månad har konstituerande sammanträde ägt rum med *Bjuråkers hembygdsförening*. Till styrelse valdes inspektör G. Duse, Hedvigsfors, ordförande, länsskogvaktare E. Sandberg, Västansjö, vice ordförande samt jordbruksarbetare Jon Jonsson, Ånga, sekreterare.

Ungefär samtidigt bildades en hembygdsförening i *Delsbo*, varvid utsågs en interimsstyrelse bestående av kamrer P. J. Hansén, fru Ruth Hansén, fru Tyra Fischer, kyrkovärden E. Bergqvist, hemmansägare Olle Persson, Mora och Olof Hansson, Brändbo samt kantor Axel Strange.

Jämtlands län.

HEIMBYGDA, hembygdssammanslutningen för Jämtlands län, har avhållit sitt årsmöte under ordförandeskap av landshövding M. Munck af Rosenschöld. Av styrelseberättelsen 1933 framgår att fältundersökningarna och konserveringsarbetena bedrivits som förut. Slöjdnämnden har utarbetat en undervisningsplan för slöjdkurser för arbetslösa ungdom, och ett 20-tal sådana kurser ha avhållits i olika delar av länet i snickeri, skomakeri etc. samt i vävnad och sömnad. Av särskilt intresse är den på initiativ av landshövdingen Munck af Rosenschöld igångsatta folkdräktsinventeringen, förut omnämnd i denna tidskrift, vilken ej minst ur forskningssynpunkt givit överraskande goda resultat. Ett 100-tal ombud representerande länets alla socknar ha medverkat och nedlagt ett energiskt och målmedvetet arbete. Materialets bearbetande har påbörjats men medel för dess rationella fullföljande saknas för närva-

rande. Andra tilldelningen — 50.000 kr. — av till tjänstemannafonden tilldelade penninglotterimedel har lyfts.

Västernorrlands län

TORSAKERS HEMBYGDSFÖRENING hade konstituerande sammanträde den 16

LITTERATUR

Köbstadsmuseet »Den gamle By». Aarvog 1932 og 1933. Aarhus 1933.

»Den gamle By» i Aarhus är en säregen museianläggning, som tagit till sin uppgift att ge en levande bild av köpstaden i äldre tid med alla dess skiftande hantverk, småindustrier och handel. I Årsbok för hembygdsvård 1933 lämnade museets energiske styresman Peter Holm en redogörelse för dess tillblivelse och dess idé. Innevarande år är det ett kvarts sekel, sedan den första byggnaden, den nuvarande borgmästaregården, uppfördes i sin ursprungliga gestalt och därmed gav impulsen till museets vidare utveckling fram mot den stora skapelse det sedan har blivit.

I årsboken, som i all sin anspråkslöshet dock har en viss karaktär av festskrift, markerande en etapp i utvecklingen, inleder Christian Axel Jensen med »Museums-tanker», en orienterande översikt över de kulturhistoriska samlingarnas framväxt i Norden och »Den gamle Bys» plats i det historiska schemat. Museets direktör Peter Holm ger i »Tilbageblik» en koncentrerad och saklig framställning av museets tillblivelse år efter år och meddelar därjämte en ingående redogörelse för de synbarligen ytterst givande åren 1932 och 1933, då man på »Den gamle By» med hjälp av hela Danmark kan man visst säga uppfört icke

juni å kommunalrummet i Prästmon. De av interimstyrelsen utarbetade stadgarna antogs i oförändrat skick. Till styrelsemedlemmar valdes agronom Gustaf Åström, Prästmon, ordförande och sekreterare, hemmansägare E. Hallin, Aspby, Johannes Näsholm, Harv, hemmansägare Ernst Näsholm, Fanom och Jonas Hamrin, Hämra.

mindre än 9 kulturhistoriska anläggningar: tobakshuset, bryggeriet, urmakarens hus med verkstad och butik, guldsmedens hus, brännerigården, repslagarebanan, glasmästarens verkstad, smedjan och slutligen en lada i skiftesverk eller ett s. k. bålhus. I anslutning till dessa nyförvärv skildrar Emanuel Sejr den äldre tobakshanteringen i en på sakuppgifter rik artikel kallad »I den gamle Tobaksfabrik», Karl Möller skildrar på samma sätt den äldre glastillverkningen och Helge Søgaard redogör för repslagarebanan och dess kulturhistoriska förutsättningar. Den trevliga skriften avslutas med museets redogörelser för 1932 och 1933.

A. N.

Carl-Martin Bergstrand. Kulturbilder från 1700-talets Västergötland. Andra delen. N. J. Gumperts bokhandel, Göteborg, i distr. Göteborg 1934.

Första delen av denna samling kulturbilder anmälades i Tidskrift för hembygdsvård 1933 hft. 5. Någon andra del har visserligen icke varit utlovad av författaren, men det är just därför så mycket mer glädjande att den har kommit. Uppställningen är densamma som i första delen. Utgivaren själv skymtar endast i en kort inledning. Sedan låter han de gamla kyrko-

böckerna själva tala. Och de ha mycket att förtälja, seder och förhållanden, som vi knappast skulle vänta att finna i skrift, omtalas där enkelt och rättfram. Särskilgen komma de båda nu utkomna delarna av kulturbilder från Västergötland att giva impulsen till liknande publikationer från andra landskap. De äro överallt välbehöfliga och välkomna.

A. N.

Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens Årsskrift. Stockholm 1934.

Svenska Naturskyddsföreningen har innevarande år firat sitt 25-årsjubileum. Under de gångna åren har denna förening utfört storverk för den svenska naturens skyddande, både sådana, som synas, och sådana, som nu kanske icke synas i egentlig mening men dock krävt ett omfattande arbete. Hänsyn och skydd för den omgivande naturen och dess säregenheter ligger numera varje bildad svensk om hjärtat. Att det så har blivit är till icke ringa del Svenska Naturskyddsföreningens förtjänst.

Föreningen har firat 25-årsjubileum och dess välkända och vackra publikation utkommer med sin tjugofemte årgång. Med anledning av jubileet inledes boken med en översikt över naturskyddsrelsens debet och kredit under de gångna åren med önskemål och förhoppningar för framtiden, skriven av föreningens förre ordförande, överdirektör Axel Gavelin. Årsboken är i övrigt huvudsakligen ägnad åt den svenska lövskogen och lövängen.

Uppsatser: Bertil Lindquist: Den svenska lövskogen, Severin Schiöler: Norrländska lustgårdar. Ett och annat om sydberg och deras problem, Rutger Serander: Linné och lövängen, Mårten Sjöbeck: Lövskogen och människan, Nils Lithberg: Gotlandsängen, Carl Fries: Lövskogen och fåglarna, Edvard Wibeck: Näktergal på lövängsholmar i Stora Värtan. En skyddsvärd arkipelag,

Ingmar Fröman: Viksberg och murgrönan, Folke Persson: Tåkern och torkan, Eric Hultén: Pälssälarna i Berrings hav. Ett naturskydd på ekonomisk grundval.

Därjämte: Smärre uppsatser och meddelanden, Litteraturanmälningar, Viktigare naturskyddsärenden behandlade av vetenskapsakademien 1933, Naturskyddslitteratur, tryckt i Sverige år 1933 samt Redogörelser.

Som vanligt är årsskriften rikt och vackert för att icke säga konstnärligt illustrerad. Svenska Naturskyddsföreningen kan utan tvekel vara stolt över sin tjugofemte årsbok.

A. N.

Lustgården. Årsskrift för Föreningen för Dendrologi och Parkvård. Arg. 14., Stockholm 1934.

Sven A. Hermelin: Herrgårdsträdgårdens anpassning efter nutiden. Ett estetiskt och ekonomiskt problem, Herm. Eriksson: Dendrologiska sevärdheter i Sydnerke, T. Leonards: En allmogeträdgård i Nerke, Nils Sylvén: Nerke ur dendrologisk synvinkel, Smärre uppsatser och meddelanden, Litteraturanvisningar, Litteratur rörande dendrologi och parkvård utkommen under år 1931. Förteckning utarbetad av Hellen Améen-Malmström, Redogörelser.

Värnamo hembygdsförenings årsskrift. 1934. Värnamo 1934.

P. G. Vejde: Ur Lagadalens hävder, Landet, floden, vägen. Axel Eile: Den småländske Orfeus eller guldharpans kraft vid Värnamo åbro, Gustaf Fagner: En kunglig förordning om religionsfrihet i anledning av Reftelebornas kätter i under Erik XIV:s tid, Curt Härenstam: Fynd på Bältaregården, K. W. Johansson: Torpakulturen på Herrestad, Berät-

telse över Värnamo Hembygdsförenings verksamhet år 1933.

Västmanlands fornminnesförenings årsskrift XXII 1934. Fornborgarna i Västmanlands län av Ivar Schnell. Västerås 1934.

Årsskriften fyller denna gång av en enda längre avhandling, »Fornborgarna i Västmanlands län» av fil. lic. Ivar Schnell. Föreningen har tidigare tillämpat samma princip då den önskat publicera en längre sammanhängande avhandling. För nästa år utlovas ånyo ett mera omväxlande innehåll i årsskriften. Ivar Schnells avhandling om fornborgarna upptar 100 trycksidor med noggranna litteraturförteckningar och register och ett kort sammandrag på engelska. Framställningen bygger såväl på äldre arkivalier som på författarens egna omfattande fältundersökningar. Den är försedd med ett rikhaltigt illustrationsmaterial bestående av äldre teckningar och kartor, författarens egna uppmätningar, terrängfotografier och ett stort antal synnerligen instruktiva flygfoton.

Dalarnas hembygdsbok 1934. Falun 1934.

Carl Larsson i By: Engelbrektsvisan, K. E. Hällsjö: Engelbrektsminnet, Kjell Kumlien: Sveriges adel och Engelbrekts folkresning, Helmer Lager-

gren: Engelbrekt Engelbrektssons familjeförhållanden, Karl Trotzig: Borganäs i Hedemora, Mats Åmark: Ett broderskapsbrev från Husby kloster, Sigurd Erixon: Bidrag till Dalkarlvandringarnas historia, John Nihlén: Slagglämnarna på Håvånäs i Sollerö socken, Emil Herlenius: Religiösa rörelser i Älvdalen 1840—1870, (forts.) Bertil J. Lundman: Folktypsundersökningar i Övre Dalarna, E. H. Nord: Styggforsen, Simon Ahlman: Om forkörare och kolbönder, Näsnissa Olof Samuelsson: Dräktalmanacka för Orsa socken, Lars Levander: Dalmålsordboken 1933, Karl-Erik Forsslund: Två Bergslagsdiktare, Böcker och Tidskrifter, Dalarnas Fornminnes och Hembygds Förbunds årsberättelse för år 1933.

Norrbotten. Norrbottens läns hembygdsförenings årsbok 1934. Luleå 1934.

Bertil Nilsson: Älvdalen och jag, Hugo Lindgren: Carl XV:s resa genom Norrbotten, Ossian Olofsson: Edefors laxfiske, Albert Nordberg: Från gamla hem i Luleå socken, Otto Lindgren: Jokkmokks markna, J. G. Ullenius: Laxljustring i Rödlövsreka, Edvard Wibeck: En sommarvandring till Muddus, Gunnar Ullenius: Bygdens kulturminnesvård, Meddelanden och årsberättelser.

AKTIEBOLAGET

SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET

LUND

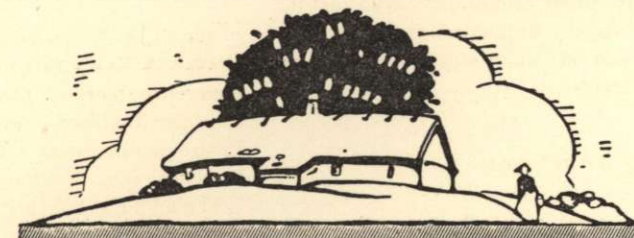
UTFÖR ALLA SLAGS

BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGD SVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSANSTALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421, 8280

MARDELL

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

M E D

ÅRSBOK FÖR HEMBYGDSVÅRD

UTGÖR

DET CENTRALA ORGANET FÖR DEN
SVENSKA HEMBYGDSRÖRELSEN

TIDSKRIFTEN

utkommer med 6 häften årligen, innehållande
aktuella problem med meddelanden om hem-
bygdsvårdsarbetet och litteraturoversikter.

ÅRSBOKEN

innehåller sammanfattande skildringar av
svensk hembygdsvårds olika sidor, rikt
illustrerade och skrivna av fackmän.

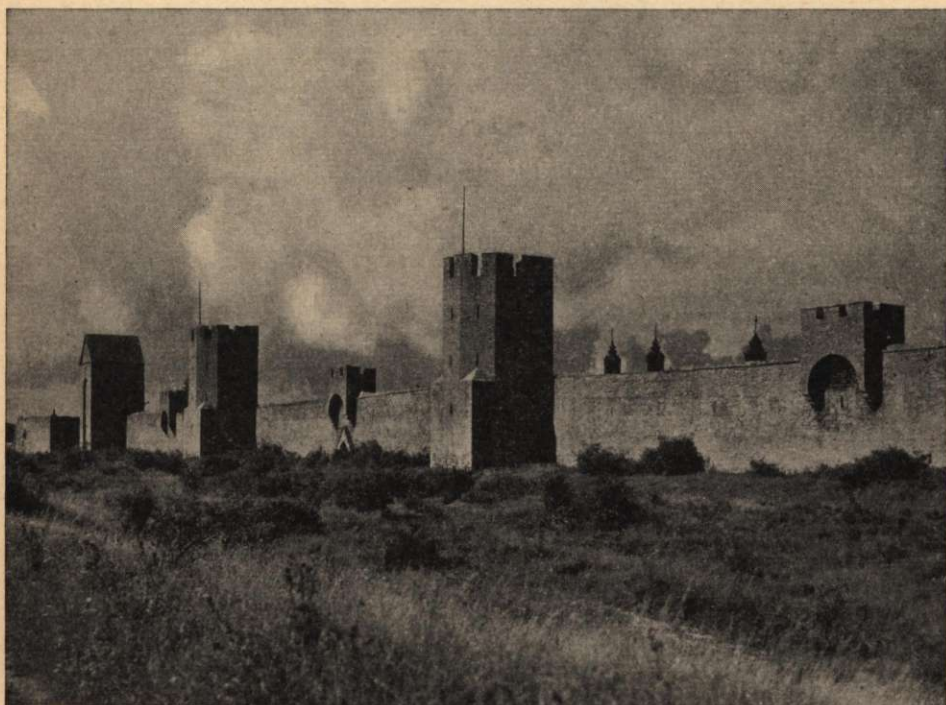
MEDLEMMARNA

i SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD
erhålla såväl tidskriften som årsboken gratis.

ÅRSAVGIFTEN **5** KRONOR

kan insändas under adress Samfundet
för hembygdsvård, Bantorget, 3, Lund.
Postgirokonto n:r 8136.

TIDSKRIFT
FÖR **HEMBYGDSVÅRD**

ÅRG. 15

5

I 9 3 4

INNEHÅLL: JOHN NIHLÉN: Aktuella uppgifter för hembygdsrörelsen. *Samfundet för hembygdsvård*. Meddelanden.

Endast det bästa är gott nog!
Jaga därför med

GYTTORPS
JAKTPATRONER

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härövan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en särskild rabatt av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags löseegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade- m. fl. försäkringar*.

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

AKTIEBOLAGET
SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET
LUND

UTFÖR ALLA SLAGS
BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGDSVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSANSTALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421, 8280

HARDELL

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XV, 1934

RED. F. HAZELIUS

HÄFTE V

RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

AKTUELLA UPPGIFTER FÖR HEMBYGDSRÖRELSEN

INLEDNINGSFÖREDRAG VID SAMFUNDETS FÖR HEMBYGDSVÅRD OMBUDSMÖTE I
VISBY DEN 4 AUG. 1934.

Av Fil. Dr. John Nihlén

HEMBYGDSRÖRELSEN måste begränsa sina uppgifter för att kunna göra en insats; dess arbete måste bli mera effektivt för att verksamheten ej endast skall bli en tom gest; dess program måste utformas klarare och bestämdare — den skall veta vad den vill!

Att den har en uppgift att fylla är ställt utom allt tvivel, större nu än tidigare. Hela rörelsen har under den sista mansåldern endast varit en inledning. Det egentliga arbetet bör begynna nu; de aktuella uppgifterna äro många och viktiga.

Låt oss då till en början hålla isär den officiella, vetenskapliga kulturminnesvården och den folkliga, frivilliga hembygdsvården, uppbyggen av frivilliga krafter. Det är ingen onaturlig dualism, som behöver skapa slitningar, men en nödvändig gränslinje vars hävdande enligt min mening ger betingelserna för större samarbete och bättre resultat. Verksamhetsområdena måste då och då sammanfalla, viktiga gemensamma uppgifter utföras i samråd; det gäller särskilt fornvården, där staten har övervakningsskyldighet på ett helt annat sätt än i fråga om övriga kulturminnen. Men i stort sett äro de båda organen klart skilda — eller borde och kunde vara det.

De många krafter som på olika håll och med skilda medel arbeta i rörelsens anda skulle enas och samlas i sina uppgifter mer än som hittills skett, och detta borde göras i en organisation, som vore inspirerande, sammanlänkande, smidig och rörlig.

Man bör till en början icke negligera den opposition, som under de senaste åren gjort sig gällande mot hembygdsrörelsen. Den har blottat en likgiltighet eller rent av aversion mot rörelsen och dess tendenser i kret-

sar av olika slag, och utan tvekan har den på många håll försvårat arbetet. Kritiken har skjutit över målet — den har ofta framförts av personer som stått främmande för andan i rörelsen — men till någon del har den varit berättigad.

Bygdens tudelning med gammelgården och dansbanan som samlande, motsatta krafter är på många håll ett faktum, ej sällan beroende på att hembygdsrörelsens män isolerat sig, varit sig själva nog; å andra sidan får man ej glömma att motsättningar av denna art aldrig gå att helt övervinna. Ej heller kan den kritik tillbakavisas, som hävdar att föreningar och småmuséer ägnat sig allt för mycket åt föremålssamlande och död konservering. Gammelgårdar och bygdemuséer ha ofta stått som avskräckande exempel på tråkiga institutioner, till vilka livets pust sällan kommit. Den kampglada ungdomen, verksam i nuet, har man därför ej sällan ställt utanför.

Men i stort sett har kritiken skjutit över målet. Den har stirrat sig blind på överdrifterna, den har ej beaktat de livsdugliga sidorna, ej märkt att en nydaning redan begynt.

Hembygdsrörelsen bör nu i allmänhet ha avslutat sin samlande verksamhet, ett imponerande, frivilligt arbete, som vi kanske ännu ej fullt kunna överblicka. De *praktiska, pedagogiska, folkbildande* uppgifterna tränga sig nu fram i främsta ledet. De göra det av egen kraft och det är av största vikt att rörelsen förstår tidens tecken och går intresset tillmötes, samlande och stödjande.

Det kan och måste diskuteras vilka linjer man härvid bör följa.

Jag börjar med de små och viktigaste enheterna, *hembygdsföreningarna*. Som bekant existerar f. n. mer än 400 dylika sammanslutningar i vårt land och nya bildas för varje år. Några av dessa föra väl en tynande tillvaro och en hel del äro kanske onödiga men oftast äro de resultatet av ett intresse, som rätt inriktat kan skapa bestående resultat. Den värdefulla institution vi redan äga i alla dessa föreningar, bör därför tillvaratagas och utbyggas under lämplig ledning. För både forskning och folkbildning är det av oskattbart värde att ha denna förankring hos folket självt dessa representanter och rapportörer, på olika sätt sakkunniga, i skilda bygder. För hela vår hembygds- och folkbildningsverksamhet utgöra de ett fundament, som ej får raseras.

Uppgifterna för dessa föreningar — jag tänker nu i första hand på den rena landsbygden — äro många och påtagliga. Här skola endast några av dem nämnas.

Hembygdegårdarna böra i större utsträckning bli samlingsplats för människor, ej endast muséer. Där *ruminteriörer* finnas skola de naturligtvis

ge en etnologiskt trogen bild av en gammal miljö, men minst lika viktigt är, att man dessutom skapar moderna interiörer, där gammalt och nytt förenats till en syntes, som är brukbar i vår egen tid. De banala, standardiserade hemmen på svensk landsbygd äro en ödslig verklighet. Med små medel skulle här en renässans kunna äga rum. Men i det fallet som i så många andra hjälper inte predikan. Man måste i handling visa vad man vill, skapa färdiga interiörer, visa hur lätt och billigt det går att för en ringa penning rigga upp en gammal soffa eller ett åldrigt skåp, limstryka en vägg, lasera ett bord, skapa hemtrevnad och skönhet utan stor apparat. Hembygdegårdarna skulle alltid ha sådana mönster och de skulle årligen ha utställningar, »bygge och bo» av den typ som hittills egentligen endast de större städerna begåvats med. Det svenska hemmet är i det stycket mycket försummat.

Samtidigt skulle hembygdegården — jag återkommer därtill — vara ett verkligt hem; i det fallet har man hittills varit för räddhågad. Organisationer med folkbildning på sitt program skulle i gården ha hem och säte, samlingsrum, studierum, bibliotek o. s. v. Den skulle på så sätt bli en levande kraft och en samlingspunkt i bygdens liv. Det är glädjande, att en av våra yngsta och mest lovande ungdomsorganisationer, J. U. F., som också har hembygdsvården på sitt program, tagit upp och förverkligat bygdegårdsidén efter liknande linjer. Man har härvid, där så kunnat ske, valt gårdar med tradition och stil, restaurerat dem pietetsfullt, inrett dem med hänsyn till både gammal och ny tid. Resultatet är i många avseenden storartat. Här yppar sig enligt min mening möjligheter till ett vittgående samarbete. På hur många platser skulle icke hembygdegården med sina stora tomma utrymmen kunna upplåtas till en bygdegård av detta slag. Dess samlingar skulle naturligtvis bibehållas, men de skulle få maka åt sig och bereda plats åt levande människor och deras verk. Kan icke detta ske finnas andra möjligheter till samarbete, t. ex. vid val av bygdegård, inredning, studieverksamheten o. s. v. Inom J. U. F. ha dessa planer mottagits med intresse och stor förståelse.

En annan linje är den rent *pedagogiska* och det är kanske den viktigaste. Här öppna sig en rad utvägar, vilka kunna följas utan stora resurser. Skolan är ofta medelpunkten i en bygd; den kan och bör vara det också för hembygdsföreningen och inom dess ram och med tillhjälp av dess folk kan den uträtta stora ting utan både hembygdegård och museum. Dess salar stå öppna för möten och samlingar, dess väggar kunna rymma ett helt bildgalleri från trakten, dess materialrum ha plats för de mindre samlingar, som i undervisningen kunna illustrera bygdens natur och kultur.

En sådan anknytning till skolan håller på att prövas på Gotland. Hembygdsföreningen eller hembygdskommittén — det behöver inte vara någon stor apparat — arbetar med bygdens beskrivning, i ord och bild. I en socken, Stenkyrka, inventeras det äldre beståndet av gårdar; Gotland har en bondearkitektur av särskilt förnäm kvalitet, som det gäller att värna mot onödiga gottköpsstilar. Några av de mest typiska gårdarna få äran att i förstorad fotografisk kopia uppsättas i skolsalen, försedd med en enkel men för barnen och folk i allmänhet upplysande text. En sådan utställning, som gärna kan vara permanent, har betydelse ur flera synpunkter: den binder barnen på ett naturligt sätt vid sin egen bygd, och den skapar bättre förståelse för den förnäma arkitektur, som ännu finnes bevarad på ön, en arkitektur, som i många fall har traditioner från medeltiden och som av okunnighet eller ovist nit och fullständigt i onödan övergivits av många byggmästare. En byggnad som står avbildad i skolan river man inte i onödan! Här har också påbörjats en fotografering av de olika folktyperna, och man har samlat gamla fotografier ur de privata familjealbumen. Det skall dels bli ett arkiv, dels är det meningen att också i detta fall göra en utställning i skolan. De bästa korten och framförallt de som avbildar gamla och nya märkesmän i bygden bli förstorade och hängas upp ovan skolbänkarna. Det kan bli ett ståtligt galleri av bygdens egna store. Naturligtvis skall man inte kasta bort de andra gubbarna; nej, låt gärna Linné och Svedenborg, Karl XII och de andra sitta kvar. Det är inte meningen att uppamma bygdehögfärden. Men låt gärna en och annan bild av afrikanska negerhyddor eller gröna oxar och kor få vika för några enkla bilder av för historien okända men för bygdens liv betydelsefulla människor. Det skapar den rätta förankringen i hembygden, ger den sitt rätta realistiska värde och de rätta utgångspunkterna för fortsatta studier.

Det finnes också andra vägar, vilka vi också delvis försökt på Gotland. En av dessa är *filmningen*. Den nya smalfilmen ger stora möjligheter. Folktyper, arbetsliv, yrken, lekar, festligheter, hemliv, landskap o. s. v. kunna på detta sätt levandegöras. Det skapar ett stort intresse i bygden, och det är inte svårt att få medverkande. Det brukar heller inte vara svårt att få folk till fester, då filmen visas. Ett utmärkt sätt att väcka liv i en trakt, där intresset håller på att svalna! Men det bör användas också där intresset är stort, och man har där stora möjligheter att få bra och utförliga serier. Filmerna visas några gånger och sedan läggas de upp i föreningens arkiv — ett brandfritt kassaskåp bör varje förening ha tillgång till. När det gäller filmning är ett länsförbunds organisation till stor nytta. Ett hembygdsförbund kan gemensamt inköpa både filmkamera, som

nu kan fås till ett överkomligt pris, och projektionsapparat, vilken är ganska dyr i inköp. Men en egen vanlig kamera bör finnas hos varje liten förening. Den är ofta viktigare än ett museum i dessa rivningsraseriets tider. En annan metod för folkminnesinsamlingen är *diktafonen*, i vilken man kan låta berättare, gamla kända bygdemän, sångare o. s. v. tala och sjunga. Den kan användas också för upptagning av bygdemål, gamla ramsor m. m.

Det anförda torde vara tillräckligt för att visa hur många nya uppgifter och hur många arbetsmetoder hembygdsrörelsen ännu har. På Gotland är detta arbete särskilt betydelsefullt på grund av uppgifternas mångfald och öns rikedom på kulturminnen. Ur kulturhistorisk synpunkt är ön stor som Lapland, och det fordras sannerligen stor ansträngning för att utföra nödvändigt räddnings- och övervakningsarbete. Där måste ett stort allmänt intresse mobiliseras i bygderna, och det är just det som göres genom de små hembygdsföreningarna. I en del fall göra väl dessa inte så stor nytta, någon eller några komma väl att självdö — det är alltid så med frivilligt, ideellt arbete — men de livskraftiga återstå och det är de som skola verka.

Och — jag återkommer ännu en gång till det — skolorna måste samarbeta med hembygdsrörelsen, ännu mer än de hittills gjort. All hembygdsundervisning först och främst men även undervisningen i t. ex. historia, geografi och naturkunnighet måste ske med utgångspunkt från den egna bygden och dess liv. Det gäller att skapa ett fast och levande underlag för barnens kunskapsinhämtande, att väcka en sund, lidelsefri och vederhäftig kärlek till den egna bygden och den större kulturkrets, som den tillhör. Det är en stor folkuppfostrande uppgift, som både folkbildningens och vetenskapens män böra ha intresse av.

Det är bl. a. på dessa vägar som hembygdsrörelsen skall förnyas. Man skall alltså vända huvudintresset från föremålssamlandet och forngårdsbyggandet till den pedagogiska, folkuppfostrande sidan. Naturligtvis skola samlingarna och museerna ännu finnas, och det är ännu på många håll behov av sådana. Men det får inte bli för många, och all kraft får inte ägnas de döda tingen och deras etiketterande. Ett länsmuseum och för större bygder centrala hembygds museer är fullt tillräckligt. De böra skötas av starka hembygdsföreningar med män och pengar, det förra viktigast! Även de små föreningarna kunna och böra ha små samlingar — det är inte så farligt, som mången tror. Men de böra inte vara permanenta. Några för bygden typiska inredningar och lämpliga föremål för undervisningen i skolan är nog. Vad som kommer därutöver bör föras vidare till det större museet. Strunt, om inte en sådan fördelning skulle

kunna ske utan större svårigheter. Hembygdsföreningarna, särskilt de små och de nya, böra vaka över att inga kulturhistoriskt värdefulla föremål försvinna — sådant händer nämligen ännu och ganska ofta — lägga vantarna på dessa och gärna lagra dem tills vidare. Föremålen äro i varje fall säkrare i en hembygdsförening än om de ligga och slänga i uthus och bodar eller vandra den vanliga vägen ut i handeln.

Hembygdsrörelsen har alltså tillräckligt med aktuella och särpräglade uppgifter för att icke slå sig till ro. Dess nya skede har anknytningar långt bakåt i tiden. I viss mån kan rörelsen sägas vara ett romantikens barn — det konstateras ofta med en föraktlig biton — men i vidare bemärkelse har den sina rötter mycket djupare. Den finns som tendens under upplysningstiden med sin förnäma kultur- och hembygdsvård, rationell, mångomfattande och framgångsrik. Den har då kontakt med kontinenten och bäres främst av den bildade klassens vakna intresse. De praktiska värven — jordbruk, husbyggnad, trädgårdsodling — gå hand i hand med de mera teoretiska — antikstudier, fransk bildning, folkuppfostran. En god folkförsörjning och en sund folkbildning voro de dominerande intressena i Gotlands ekonomiska sällskap, bildat 1791 (landets första hushållningssällskap), vars storstilade, tidspräglade program också innehöll hembygdsvård; flera sockenbeskrivningar tillkommo t. ex. på sällskapets initiativ. Mot denna rationella tid med ett starkt kombinerat intresse för praktiska och andliga ting, i många stycken lik vår, ha vi nytta av att blicka tillbaka; den har ej få lärdomar att ge oss.

Även om romantiken och dess efterklang, sekelslutets punschpatriotism, bygdenationalismen har fått vika för efterkrigsårens nyktra, framåtriktade människa, har »den förstelnade hembygdsrörelsen» sin uppgift att fylla. Hembygdsrörelsen ligger djupare än dessa tillfälliga strömningar och den har *inte* sett sina bästa dagar. Det är först nu, som den skall sätta in, det är nu den behövs och nu den har förutsättningar att lyckas. Resterna av den gamla materiella kulturen ha samlats i ladorna och det är på sina håll inte mycket mer att göra. Den andliga kulturens kvarlevor äro ännu ej höstade och det är ännu ett stort och viktigt räddningsarbete som återstår. Men det viktigaste är att levandegöra det livskraftiga, att försöka skapa en särpräglad, personlig och lödig kultur i de olika bygderna och att göra detta i klar opposition mot de talrika förflackande tendenserna och under samarbete med bygdens eget folk. Det är ett stort och betydelsefullt program, som alla krafter kunna enas om. Saktnod och splittring är farliga saker just nu. Enighet och framåtanda är vad som höves oss.

SAMFUND E T FÖR HEMBYGDSVÅRD

Samfundets för hembygdsvård års- möte den 4—6 augusti 1934.

De flesta deltagarna i Samfundets årsmöte — det nittonde — anlände till Visby lördagen den 4 på morgonen med Stockholmsbåten. Dagen till ära voro flaggorna hissade runt ringmuren och även offentliga och enskilda byggnader flaggade. Programmet hade uppgjorts i samråd med Gotlands Turistförening, som på ett utmärkt sätt ordnat de praktiska detaljerna. Liksom fallet varit vid de flesta föregående årsmötena gynnades även detta av ett underbart väder och deltagare hade infunnit sig från Norrbotten i norr och Skåne i söder från Uppland i öster och Värmland i väster.

På lördagen hölls ombudsmöte i Läroverkets aula kl. 9, varvid valda ombud representerade till Samfundet korporativt anslutna förbund. Till att leda förhandlingarna vid ombudsmötet utsågs Samfundets ordförande, direktör O. Lindeberg. Till justeringsmän för dagens protokoll utsågos direktör Lindeberg och rådmann Trotzig. I tur avgående styrelsemedlemmar voro intendent Sven T. Kjellberg och folkhögskollärare Fritjof Hazelius. Vid förrättat val omvaldes till styrelsemedlem herr Hazelius och istället för intendent Kjellberg, som av sagt sig uppdraget, landsantikvarie Bertil Waldén, Örebro. Där efter höll fil. dr. John Nihlén föredrag över ämnet »Aktuella uppgifter för hembygdsrörelsen», vilket återfinnes in extenso i början av detta häfte.

Vid den efterföljande diskussionen yttrade sig J. U. F:s studielärare lektor L. Bolin, Falun. Han framhöll nödvändigheten för folkbildningsarbetet att bygga på hembygdens grund och ansåg, att Samfundet måste ta hand om det spirande hembygdsintresset i de folkliga föreningarna ute i bygderna, ej minst J. U. F.,

annars måste de arbeta på egen hand. J. U. F. har redan över 40 bygdegårdar, där man försöker binda samman det levande med det förgångna, och talaren utvecklade betydelsen av såväl deras förekomst som av det arbete en hembygdsförening kan utföra för att sätta folk i arbete, som intresserar dem, ger deras liv innehåll o. s. v. och för att utnyttja människors fritid i hembygdsvårdens och naturskyddets tjänst. Länssarkitekt M. Dahlander, Säter, ansåg vad doktor Nihlén anfört vara utomordentligt betydelsefullt och fann hans program fullt klart. Man bör emellertid ej döma hembygdsföreningarna för hårt, om de lägga huvudvikten vid samlandet. Det var dock deras första uppgift, och detta arbete har utgått från folket självt. Det gäller att länka in utvecklingen på rätta vägar. När det talas om att bygga i gammal stil, så får man komma ihåg, att det gamla materialet ej längre finns, men å andra sidan gå funktionalismens förespråkare ofta till överdrift. Det gäller att förena funktionalismen och den gamla bygdeformen och sålunda åstadkomma en byggnadsform, som ej svär mot bygdens karaktär men ändå är fullt ändamålsenlig. Talaren, som prisade det arbete, som Samfundets byggnadsbyrå utfört, hemställde, att denna sak måtte tas under allvarlig omprövning. Major A. Zetterling, Tingstäde, anförde sina erfarenheter av hur bygdebefolkningen — troligen ej minst tack vare hembygdsföreningen — småningom slagit om från likgiltighet till intresse för utforskandet av det intressanta bulverket i Tingstäde träsk och anslöt till föredragshållarens riktlinjer. Doktor E. Bergman, Eskilstuna, anslöt sig till det väsentliga i föredraget men betonade, att det icke räcker med ett centralmuseum för en provins för att hålla intresset för hembygdsrörelsens uppgift vid makt. Mindre

hembygdsföreningar med egna gammeldagar ha i det avseendet en stor uppgift att fylla. Hembygdsrörelsen hade nu växt ut till en verklig folkrörelse, som ej blott bör samla gamla saker utan även verka fostrande på barnen och bygga upp nytt på det bästa av den gamla kulturen. Doktor Nihlén ansåg, att man ej borde vara rädd för att bilda hembygdsföreningar, då det borde gå lika lätt som att bilda studiecirklar. Det bör emellertid vara arbetande föreningar, hellre små kommittéer än stora föreningar, där man sätter in alla sockenpampar, om de ha intresse för saken eller ej. Det gäller nämligen att både ta vara på intresset ute i bygderna och att ge hembygdsföreningarna en huvudorganisation för ett fruktbärande samarbete. Doktor Nihlén kom även in på frågan om nöjeslivet och förklarade sig, ehuru icke moralist, reagera mot den själens och kroppens försumpning, som det moderna dansbaneeländet medför. Han ville, att hembygdsrörelsen modigt själv skulle ta hand om dansen, låta ungdomen dansa på dansbanor vid bygdegårdarna, där även sockenpamparna, ja, varför inte också landshövdingen och biskopen kunde vara med. Intendent N. Alenius, Uppsala, påpekade bristen på kvalificerade ledare för arbetet i hembygdsvärdens tjänst. Folkskollärarna torde ha de största förutsättningarna att bli ledare, men de måste få en speciell utbildning för detta ledarskap. Doktor Bergman ivrade också för att hembygdsföreningarna skulle försöka bidra till att hålla nöjeslivet uppe på ett högt plan. Han påpekade därjämte vikten av att hembygdsföreningarna hölle kontakt med landsmän utanför det egna landskapets och landets gränser. Lektor Bohlin betonade i ett följande yttrande betydelsen av en kontakt mellan olika bildningsorganisationer på samma ort. Där en hembygdsförening ej kunde komma till stånd, borde åtminstone en hembygdsnämnd el. dyl. bildas för samarbete. Vad intendent Alenius påpekade angående

ledareutbildningen, ansåg lektor Bolin, att seminarierna mycket väl kunde taga sig an uppgiften och han förordade en hemställan härom från Samfundets sida.

Riksantikvarien S. Curman påpekade risken av att man vid behandlingen av frågan dragit in hembygdsrörelsen i hela dess vidd, och undrade om det icke vore nödvändigt att göra klart för sig begränsningens betydelse. En hembygdsrörelse kan ha ofantligt många skilda uppgifter, men allt kan ej direkt kallas hembygdsvärd och det torde vara omöjligt att finna personer eller organisationer, som kunna ta sig an samtliga dessa skiftande uppgifter. Här som på så många andra områden måste man tänka sig ett samarbete mellan olika personer och föreningar. Samfundet bör kanske — i enlighet med sitt namn — koncentrera sig på värden av hembygden men detta utesluter icke att ett samarbete upprätthålles med ungdomens bildningsorganisationer o. dyl. Det gäller att koncentrera sig, man bör ej släppa ut vattnet på för stora ytor. Riksantikvarien sade sig ej vara blind för betydelsen av alla dessa s. a. s. andra områden av hembygdsvärden, som bör åligga Samfundet. I detta sammanhang ville han särskilt fästa uppmärksamheten vid vad arkitekt Dahlander yttrat om den nuvarande omgestaltningen av byggnadernas utseende genom byggnadsverksamheten. När Samfundet en gång bildades, var det nog främst med tanke på att göra en hembygdsvärdande insats på detta område, och här har förbundet fortfarande en stor uppgift genom att lämna råd och anvisningar. Även det oerhörda vägbyggandet, som sker utan hänsyntagande till tradition och kultur ingriper starkt på bygdens utseende. Här menade riksantikvarien att verkliga våldsdåd begåtts. Hela frågan om bygdens utseende och utformning bör ses även från hembygdsvärdens synpunkt. Det finns viktiga uppgifter, som fordra, att vi göra något och göra det snart.

Efter en kort paus öppnades officiellt årsmötet av ordföranden, direktör Lindeberg, på vars förslag vice ordföranden i föreningen Gotlands fornvänner, rektor Steffen i landshövding Rodhes frånvaro utsågs att leda dagens förhandlingar. Till vice ordförande utsågs direktör Lindeberg. Mötet beslöt att avsända hyllningstelegram till Samfundets hedersordförande H. K. H. Kronprinsen, å vilket svar sedermera ingick.

Rektor Steffen hälsade å Gotlands fornvänners vägnar årsmötets deltagare välkomna i ett anförande, där han berörde det gotländska fornminnesarvet och dess utforskande genom tiderna och slutade detta med följande ord: »Vi äro var och en i sin stad berättigade att vårda vårt eget, framför allt att göra det själv och bevara det själv i vår egen omgivning och skapa nytt, där det behöves, men icke i blindo utan på det beståendes och traditionellas grund, så att vi åt framtiden rädda det mesta möjliga av forntiden, av minnen och obehäflad natur. Och härvid äro vi visserligen villiga att utan småsinnad bygdepatriotism mottaga råd, anvisningar, moraliskt och estetiskt stöd av andra, både från de högsta fornvärdande myndigheterna och från sammanslutningar av erfarna, kunniga och ideellt sinnade personer såsom Samfundet för hembygdsvärd, vars förhandlingar och övriga åtgöranden jag är säker om att Gotlands folk skall följa med respekt och uppmärksamhet och härmed hälsar jag Eder alla såväl Samfundets medlemmar som övriga deltagare välkomna till detta Samfundets för hembygdsvärd nittonde årsmöte.»

Därefter hölls föredrag av intendent Th. Erlandsson, skaparen av hembygds-museet i Bunge, ett av de mest betydande i Sverige. Han talade om *Gotländsk kulturmärkesvärd* och redogjorde för de åtgärder, som vidtagits för att skydda och vårda de gamla minnena av den gotländska kulturen, särskilt på landsbygden.

Efter föredraget behandlades de i stad-

garna föreskrivna ärendena. Styrelse- och revisionsberättelse för 1933 godkändes och ansvarsfrihet beviljades. Före styrelsevalet meddelades, att riksantikvarien och Nordiska museet som sin ledamot i styrelsen utsett förste amanuensen vid Nordiska museet Sigfrid Svensson och styrelsen för Svenska arkitektföreningen arkitekt Eskil Sundahl. Ombudsmötet, hade som redan nämnts, tidigare utsett folkhögskollärare Fritjof Hazelius och landsantikvarie Bertil Waldén och för mötet återstod att välja vice ordförande och två ledamöter. Till vice ordförande återvaldes enhälligt rådman Karl Trotzig och likaså de två andra i tur avgående styrelseledamöterna, nämligen fil. d.r. C. J. Anrick och arkitekt John Akerlund. I egenskap av skattmästare är major H. von Heidenstam självskriven ledamot av styrelsen. Till revisorer valdes direktör Sven Nissvandt och intendent Torsten Althin samt till suppleant konsul K. G. Almén.

Från Örebro läns hembygdsförbund förelåg inbjudan till Samfundet att avhålla årsmötet 1935 i Örebro och beslöt årsmötet med tacksamhet antaga denna inbjudan.

Till justeringsmän för årsmötets protokoll utsågos direktör Lindeberg och rådman Trotzig.

Efter lunchpausen samlades deltagarna i Gotlands fornsal, vars förhistoriska avdelning demonstrerades av docent M. Stenberger och den medeltida av professor J. Roosval. Därefter företogs en rundtur i buss och till fots genom Visby, vars sevärdheter besågos under sakkunnig ledning.

Dagen avslutades med gemensam middag på Snäckgårdsbaden. Bland gästerna märktes landshövdingen Rodhe, biskop Rundgren, stadsfullmäktiges ordförande, riksdagsman Svedman och ordföranden i schweiziska förbundet för hembygdsvärd, hovrättspresidenten G. Boerlin, Basel. Söndagen och måndagen ägnades åt utfärder runt Gotland under ledning av d.r. Nihlén.

Söndags morgon kl. 9 samlades deltagarna till en färd genom södra Gotland. Under färden besågs först den intressanta skeppssättningen vid Ansarve i Tofta samt därefter Västergarns och Hablingbo kyrkor. Efter besök vid Katlunds, den största och intressantaste medeltida gårdsanläggningen på Gotland, som nu äges av Gotlands fornvänner, vilka där igångsatt omfattande restaureringsarbeten, gick färden över den intressanta Mästermyr till Hemse, där fru Rosenblom hade dukat ett frukostbord, som väckte allmän förtjusning. På hemvägen besågs Stånga kyrka och besök gjordes vid hembygdsföreningen Lojsta slott, där särskilt den s. k. Lojsta hall, ett bostadshus från tiden närmast e. Kr., som man sökt rekonstruera på de här bevarade grundmurarna, väckte intresse. Vid Roma kloster ruiner, som därefter besöktes, höll Riksantikvarien ett kort föredrag om cistercienserorden och dess klosterbyggnader med särskilt hänsyn till Roma.

På kvällen var en medeltida stämningstund anordnad för deltagarna i Helge Ands kyrkoruin, varvid sång utfördes av fru Walborg Beer och violinsolo av musikdirektör Friedr. Mehler.

Måndagen gick färden till norra Gotland. Sedan man besett Steninge kyrka och det stora vikingagravfältet vid L. Bjers gick färden längs Kappelshamnsviken med sina gamla kalkugnar samt förbi Fleringe till det kulturhistoriska museet i Bunge, som demonstrerades av dess skapare, folkskollärare Th. Erlandsson. Lunch intogs i Färösund, varefter deltagarna besökte Kylej med dess intressanta raukar och den s. k. Strandridaregården, uppförd 1730 av den beryktade kalkpatronen Johan Ahlbom och nu ägd av Hellvi hembygdsförening. I Tingstäde redogjorde major Zetterling för sina intressanta undersökningar av bulverket i Tingstäde träsk och demonstrerade de utställda fynden och de av honom utförda modellerna.

Efter återkomsten till Visby samlades

deltagarna till en gemensam middag på Stadshotellet, där ordföranden direktör Lindeberg riktade ett varmt tack till alla dem, som medverkat att göra Samfundets årsmöte så lyckat och givande.

Samfundets för hembygdsvård byggnadsmaterialutställning och dess efterföljare.

Den utställning av byggnadsmaterial, som Samfundet för snart två år sedan anordnade i samband med sin byggnadsbyrå i Stockholm och som pågick till hösten 1933, har sedermera fullföljts under delvis annan ledning och i annan lokal, till den nu uppgått i det företag, som under namn av A.-B. Byggtjänst öppnat permanent byggnadsmaterialutställning av betydande mått i Centrumbyggnaden vid Kungsgatan.

Samfundet har därvid tillförsäkrat sig lokal för sin byggnadsbyrå i samband med den stora utställningen och kommer därigenom att i rikt mått kunna erbjuda sin kundrets de förmåner, som tillgång till en central upplysningsbyrå och ett rikhaltigt åskådningsmaterial bereda. Den nya utställningen avser nämligen att innefatta en i möjligaste mån fullständig samling av de viktigare byggnadsmaterialen och i viss mån även inredningsartiklar, men därjämte kommer där att i pedagogiskt syfte visas illustrationsmaterial till nyaste forskningsrön på byggnadsteknikens, brandskyddets och hithörande områden. Till utställningen är anknuten en föreläsningssal, i vilken f. n. anordnats en tidskrifts- och byggnadsteknisk litteraturmässa, där Samfundet är representerat med en utställning, omfattande förutom tidskriften med årsboken och de båda publikationerna Gravkonst och Lantmannabyggnader även några prov ur den serie nya typtrytningar, varmed byggnadsbyrån sedan mer än ett år varit sysselsatt och som man hoppas på näret kunna ställa till egnahemsbyggarnes förfogande.

MEDELLANDEN

Stockholm

MILITÄRT FRILUFTSMUSEUM PÅ GÄRDET. I samband med planerna på resandet av en minnessten över den militära övningsplatsen på Gärdet har ett projekt uppstått att omkring den s. k. Borgen anlägga ett militärt friluftsmuseum. Det är kapten Y. Rydbeck, som kommit upp med idén och lyckats föra projektet vidare, så att det nu finns stora utsikter att kunna genomdriva det. Man har tänkt sig att i parkområdet kring Borgen gruppera de olika boställstyperna jämte en minnessten och därigenom få fram ett armémminnesmärke inte endast för Ladugårdsgårde utan också över hela det försvunna indelningsverket och därigenom för kommande generationer visa hur krigsmakten under fredliga århundraden levde här i landet. Några intresserade officerare inom garnisonens truppförband och arméfördelningsstaben ha bildat en kommitté för att föra frågan vidare och arméfördelningschefen general G. Liliehöök har tillskrivit föreningen Stockholms fasta försvaret med förslag om samarbete.

Stockholms län

DEN PÅ SJÖFAGEL RIKA SJÖN RÄVALN vid Norrviken norr om Stockholm har, sedan samtliga strandägare givit sitt tillstånd, fridlysts och all jakt samt skottlossning vid sjön är numera förbjudna.

Södermanlands län

HEMBYGDSFÖRENING I V. VINGÅKER. På initiativ av tillsyningslärare Gust. Helén har en hembygdsförening bildats i V. Vingåker. Till interimsstyrelse utsågos friherrinnan Märtha Palmstierna, Skenäs, tillsyningslärare Gust. Helén, nämndeman Ernst Jansson, Vad, bankkassör Carl Cas- sel och kontraktsprosten Gunnar Vall.

Östergötlands län

BIRGITTAMUSEIFÖRENINGEN I VADSTENA har beslutat att hos vitterhetsakademiens förvaltningsutskott hemställa om föreningens upplösning, varvid dess kapital skulle lika delas mellan Birgittastiftelsen och stadsmuseiföreningen. Dess samlingar skulle i den mån de härstammade från klostret eller klosterkyrkan tillfalla Birgittastiftelsen, övriga stadsmuseiföreningen. Dessutom skulle vid donationen till den senare knytas det önskemålet, att stadsmuseiföreningen i sina stadgar skulle inrycka att den även skulle arbeta för slottets restaurering. Man förutsatte nämligen, att föreningen skulle söka få lokaler upplåtna i slottet.

Jönköpings län

EN HEMBYGDSFÖRENING I MALEXANDER bildades för några år sedan men avsmnade utan vidare. Nu ha på initiativ av kyrkoherde Hylander m. fl. försök gjorts att återuppliva föreningen. Vid sammanträde i slutet av augusti bildades en kommitté för att utarbeta stadgar m. m. Till ledamöter i denna kommitté utsågos kyrkoherde K. Hylander, sammankallande, disponent Elis Wettergren, Stjärnesand, kommunalordf. K. B. Andersson, Landsnäs, skogvaktare Olof Thorzén, Danielshammar, samt trädgårdsmästare Gillis Andersson, Båtnäs.

Skåne

SKANES HEMBYGDSFÖRBUND hemställer till Kungl. Maj:t om anslag av lotterimedel med tillhopa 350.000 kr. Av beloppet avses 150.000 kr. att tillsammans med tidigare erhållna kr. 50.000 bilda en lönefond för en fackutbildad konsulterande intendent för Skåne och 200.000 kr. till

bildande av en verksamhetsfond, vars årliga avkastning skulle användas till större kulturminnesvårdande uppgifter och för till förbundet anslutna föreningars och museers behov.

Under de gångna åren ha allt flera föreningar anslutit sig till förbundet, och antalet av dessa uppgick i fjor till 24. En av förbundets uppgifter har varit att bilda nya hembygdsföreningar i de trakter, där sådana tidigare ej funnits, för att därigenom kunna förankra arbetet i hela landskapet. De större kulturminnesvårdande uppgifter, som förbundet hittills kunnat taga verksam del i, ha tyvärr icke varit många, då förbundet alltsedan sin tillkomst haft synnerligen begränsade medel till sitt förfogande. Förbundet har dock haft tillfälle att verksamt bidra till konserveringen av den märkliga ruinen Månstorps gavlar, och vidare har med förbundets stöd Frosta härads hembygdsförening genomfört restaureringen av fältet med skeppssättningar på Nunnäs på östra stranden av Ringsjön. Nu senast har Färs härads hembygdsförening anlitat förbundets hjälp för nedmärkningen av Sövde gamla prästgård, som är avsedd att återuppföras på annan plats.

Vid lösandet av vissa andra kulturminnesvårdande uppgifter har förbundet måst inskränka sig till att sprida intresse och förståelse för uppgiften, och där vissa kulturminnesmärken icke stått att rädda, har förbundet hopp att om möjligt i samarbete med riksantikvarieämbetet åtaga sig allt flera uppgifter inom Skånes kulturminnesvård. Förbundets arbetsuppgifter för den närmaste framtiden äro av både viktig och omfattande art. Verksamheten kommer att som hittills uppdelas på två linjer, den konsultativa och den direkt kulturminnesvårdande. Den konsultativa verksamheten bygger på den tanken, att föreningarna i största möjliga utsträckning skola själva kunna handha sina uppgifter. Därigenom gives möjlighet till egna

initiativ och till en rikt förgrenad självverksamhet, som städse visat sig befrämja det gemensamma arbetet. Vid en sådan självverksamhet är det dock nödvändigt för de i skilda delar av landskapet arbetande föreningarna att vid behov ha tillgång till fackman utan att detta behöver medföra större kostnader för föreningarna.

ALBO HEMBYGDSFÖRENING bildades vid sammanträde i augusti vid ett möte i Kivik. Till styrelse valdes docent Gunnar Aspelin, Lund, ordförande, kyrkoherden Nils Boström, S:t Olof, folkskollärarinnan Olga Bengtsson, Rörum, rektor Johan Brandt, Kivik, kantor Johan Nihlén, Andrarum, f. d. handlanden Sven Lövgren, S:t Olof, och kamrer Sture Persson, Vitaby.

Halland

GÖDESTADS ÖDEKYRKA KONSERVERAS. Gödestads gamla ödekyrka, belägen nordost om Varberg, övergavs i slutet av 1800-talet, då församlingen byggde en ny kyrka. Den gamla kyrkan förföll snart och stenbrytning ökade förödelsen. I sommar har emellertid ruinen konserverats under kontrollantskap av intendenten Erik Salvén.

Göteborg och Bohus län

KULTURMINNESFÖRENINGEN GATENHIELM har tagit initiativet till att åstadkomma ett kulturreservat av gamla byggnader m. m. i Göteborg. I första hand avser man att inköpa den s. k. Söderlingska trädgården vid Djurgårdsgatan. Den nuvarande ägaren begär 350.000 kr. för hela området och 242.000 för de fem sjättedelar därav, på vilkas förvärvande man i främsta rummet inriktar sig. Genom beslut av stadsfullmäktige förra året reserverades för ändamålet 125.000 kr. av utdelningen ur Lindbergsska fonden under

förutsättning att föreningen Gatenhielm lyckades uppbringa en lika stor summa. Intresset för att bevara den ur kulturhistorisk synpunkt så värdefulla trädgården visade sig redan då så stort, att en petition samlade 9.000 namn ur alla samhällsklasser.

Den moderna bebyggelsen har redan utplånat många av de idyller, som gjort Majorna till en så intressant stadsdel. Sjökapstensboställen och hantverkshus från 16- och 1700-talen äro numera en sällsynthet; så mycket angelägnare är det att bevara vad som återstår. Området mellan Bangatan och Djurgårdsgatan, som bl. a. upptar Gatenhielmska huset och trädgården, är kärnan i det gamla Majorna, en tjugande idyll med åldriga och pittoreska byggnader och lummig grönska. Vid Ölvägen, som slingrar sig genom området, finner man hus från 1600-talet. Av hela detta område ämnar nu föreningen Gatenhielm göra ett kulturreservat. De gamla husen vid Ölvägen skola få stå kvar och till den Söderlingska trädgården skola flyttas gamla byggnader från andra delar av staden. Den döda museistämningen ämnar man avvärja genom att hyra ut husen, de som önska skola här finna en lugn fristad. Önska de nuvarande hyresgästerna bo kvar skall detta givetvis ordnas, någon brysk vräkning kommer icke ifråga. Sammanlagt ett 20-tal hus beräknar man kunna inrymmas på området utan störande trängsel.

HEMBYGDSMUSEUM I MOLLÖSUND. Fornminnessällskapet Vikarvet har inköpt en gammal väderkvarn och flyttat densamma till lämplig central plats vid municipalsamhället, där den är synlig långt ut till havs. Vid flyttningen har kvarnen restaurerats och i densamma är nu ordnad ett hembygdsmuseum.

FYRARNAS PA NORD-KOSTER, som uppfördes 1849, tjänstgjorde i många år som vägledning för de sjöfarande, som passe-

rade den av lömska undervattensskär uppfyllda farleden därutanför. Sedan fyrtorn uppförts på annat ställe, fingo de gamla fyrtornen mer och mer förfalla. Till sist hade skadorna blivit så omfattande, att fara för ras förelåg. Lotsstyrelsen tillkännagav då sin avsikt att jämna tornen med marken. Befolkningen tog emellertid initiativet till att istandsätta tornen. Genom museiintendenten Sven Kjellbergs hjälp och hans hemställan hos riksantikvarien vanns lotsstyrelsens förståelse för saken. Insamlingen inbragte över 900 kr. och lotsstyrelsens bidrag kr. 500 jämte ytterligare 100 kr. från riksantikvarien möjliggjorde fyrtornens konservering, sedan öbefolkningen åtagit sig att kostnadsfritt verkställa alla transporter till bergstoppen från bergets fot. Reparationsarbetet påbörjades i juni och efter ett par månader kunde arbetet avslutas.

Dalsland

PONTUS WIKNERSMUSEUM. Den 5 augusti invigdes Pontus Wiknersmuseet i Kikerud. Museet är inrymt i det hus, där Wikner föddes. Det lilla torpet, som restaurerats, innehåller ett litet minnesmuseum, som bl. a. omfattar en del unika fotografier, brev och handlingar samt ett urval av filosofens bibliotek.

Västergötland

MINNESFJÄLLETS VID LUGNAS införlivande med Tekniska museet har ifrågasatts av riksantikvarien och museet har nu beslutat vidtaga åtgärder för undersökning i och för ett sådant införlivande.

Minnesfjället utgör ett av de underjordiska stenbrott, i vilka man uttagit ämnen till kvarnstenar. Dessa ämnen utgöras av en särskild art av gnejs, som visat sig synnerligen lämplig för tillverkning av kvarnstenar. Kvarnstenstillverkningen har också säkerligen pågått på samma ställe ända sedan 1100- eller 1200-talet och intill våra

dagrar. Nu kunna Lugnässtenarna inte längre konkurrera med kvarnstenarna av konststen. Minnesfjället är skänkt till Västergötlands fornminnesförening och står under överinseende av en person, som själv varit verksam som kvarnstenshugare i sina yngre dagar. Utefter hela bergsområdet finnas lämningar efter sådana s. k. fjäll, där man arbetat med kvarnstensämnen.

TROLLHÄTTANS FORNGÅRD. Den planerade forngården i Trollhättan kommer att få sin plats i naturparken vid fal-lens västra strand. För ordnande av an-läggningen har en särskild kommitté till-satts bestående av kamrer Arvid Carlsson, stadsingenjör Karl Pehrsson, elektriker E. Nordén samt förrädsförvaltare J. Detter-berg. Början kommer under den närmaste tiden att göras med Fors sockens gamla klockstapel, vilken föreningen erhöill så-som gåva för några år sedan. Senare kom-mer turen till den gamla ryggåstugan från Asaka, som föreningen införlivat med sina samlingar. Nästa etapp blir troligen förflyttningen av »Betty Backs» stuga. Denna stuga anses typisk för den äldre bebyggelsen i samhället och har av skol-åtyrelsen överlämnats till föreningen, som i densamma inrymt en del av sina sam-lingar.

Västmanlands län

NORBERG FAR ETT ENGELBREKTS-RUM. I samband med Engelbrektsfirandet utställdes i Norbergs tingshus en del me-deltida kulturföremål och fotografiska ko-pior belysande bl. a. bergsbruket, bygg-nadsskicket, heminredningen och dräkt-skicket under Engelbrekts tid. Ett stort antal av dessa utställda föremål ha in-förlivats med hembygdsföreningens sam-lingar i den gamla 1700-tals bergsmans-gården invid Norbergs kyrka, där man i dagarna inrett ett särskilt Engelbrektsrum.

SÄTERDALEN RÄDDAS FRÅN VANDA-LISERING. Den gamla stridsfrågan om vattenfallet, där estetiska intressen och industriintressen stått emot varandra, sy-nes nu bli löst i samförståndets tecken. Efter många långvariga processer mellan staden och Bispbergs A.-B. om vattenrät-ten tillerkändes bolaget hos K. M:t rätt att bygga ut hela fallsträckan. Natur-skyddsvännerna gjorde energiska ansträng-ningar att försöka rädda dalen undan vandalisering genom vattenfallsutbyggnaden, men domstolarna togo icke hänsyn härtill. Nu har emellertid bolaget självt gått dessa strävanden till mötes och för-klarat sig bl. a. avstå från utbyggnad av den nedre fallsträckan. I gengäld får sta-den överlåta viss vattenrätt, som ligger ovanför kvarnen.

Jämtlands län

MUSEUM PÅ FRÖSÖN. Sedan någon tid har Frösö hembygdsförening arbetat på att åstadkomma en samling av gamla Frösö-saker och förvandla gamla biblioteksbygg-naden vid Stocke till ett bygdemuseum. Biblioteksbyggnaden, uppförd 1833 i klas-sisk stil, har i sommar restaurerats och invigts. I samband med invigningen hade en utställning av skulptur och tavlor med Frösömotiv anordnats. På Frösön upp-rättades 1578 Jämtlands första skola och 1679 vid Stocke en trivialskola, som 1847 flyttades till Östersund. Biblioteksbyggna-den uppfördes av professor S. Zetterström, som skänkte sitt bibliotek, Jämtlands bib-liotek, till skolan. 1910 flyttades biblio-teket till Östersund. Vid Frösö trivial-skola funnos jämte rektorn tre kollegor och en kollegabostad står kvar strax in-till biblioteket. Denna har restaurerats av hembygdsföreningen och skall en gång bli en hembygdsgård, i vilken man skall få en föreställning om hur en läroverkslä-rare levde på slutet av 1700-talet.

GRAVKONST

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Inledning av arkitekt Harald Wadsjö

Innehåller ett 100-tal avbildningar efter nykomponerade gravvårdar och 8 typalfabet med siffror samt dessutom över 150 avbildningar efter gamla gravvårdar, belysande traditionen på detta område. I en särskild avhandling, försedd med över 90 illustrationer, behandlar professor Helge Kjellin symboler och emblem å gamla gravvårdar.

Pris kr. 5

RITNINGAR TILL LANTMANNABYGGNADER

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Innehåller fullständiga ritningar, planer, genomskärningar och fasader till 16 gårdar för olika trakter av Sverige.

Pris kronor 12: —

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisi-tion hos Samfundets expedition kronor 9: —.

SAMFUNDETS FÖR HEMBYGDSVÅRD

BYGGMÄSTARESKOLA

PÅ HVILAN / ÅKARP

(VID MALMÖ)

STATSUNDERSTÖDD LÄROANSTALT UNDER
INSPEKTION AV K. SKOLÖVERSTYRELSEN

ÅTTONDE LÄSÅRET 9 JANUARI—3 APRIL 1934

Byggnadslära med byggnadsritning.

Föreläsningar: Materiallära, konstruktionslära, statik, planlösning, yttre formgivning, inredningsarbeten, värme och ventilation, bostadshygien, kalkylation.

Praktiska övningar: Uppmätning, upprättande av förslag till byggnader, arbetsritningar, arbetsbeskrivningar, kostnadsberäkningar, avvägning och nivellering.

Svenska byggnadsskickets historia och hembygdsvård.

Matematik och fysik.

Svenska språket med affärsskrivning.

Bokföreläsning och yrkeslagstiftning.

Stipendier och studielån.

Närmare upplysningar genom skolans föreståndare FIL. LIC. FRITJOF HAZELIUS,
Hasselagård, Åkarp.

TIDSKRIFT
FÖR **HEMBYGD SVÅRD**

ÅRG. 15

6

I 9 3 4

INNEHÅLL: BERTIL WALDÉN: Sverige på Amsterdambutställningen 1934. BERTIL WALDÉN: Holländsk hembygdsvård — och svensk. *Samfundet för hembygdsvård*. Meddelanden. Insänd litteratur.

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaflenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härövan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en särskild rabatt av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags lösegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade-* m. fl. försäkringar.

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XV, 1934

RED. F. HAZELIUS

HÄFTE VI

RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

HOLLÄNSK HEMBYGDSVÅRD — OCH SVENSK

Av Landsantikvarien Bertil Waldén

I FEMTE häftet av denna tidskrifts åttonde årgång (1927) finnes införd en redogörelse för det holländska hembygdsvårdsarbetet, författad av sekreteraren i »Bond Heemschut», arkitekten A. A. Kok. Intresserade hänvisas till denna innehållsrika skildring, som gör det överflödigt att mera ingående relatera de den ifrågavarande verksamheten berörande erfarenheterna och intrycken från den internationella hembygdsvårdsutställningen i Amsterdam våren 1934. Detta har ej heller varit avsikten; såsom i slutorden till min uppsats i fjärde häftet av innevarande årgång angavs, är det för en jämförelse mellan förutsättningar, arbetsmetoder och syften inom holländsk och svensk hembygdsrörelse, som tidskriftens redaktion välvilligt ännu en gång ställt utrymme till mitt förfogande.

Att börja med en parentes: med utställningens »internationella» karaktär var det visserligen så och så bestämt. Den var i första hand en holländsk manifestation, avsedd att slå det stora slaget för det egna landets hembygdsvård, vars mönstergilla organisationsformer och effektivitet ju endast kunde framträda desto mera verkningsfullt vid en jämförelse med vad Belgien, Luxemburg, Sydafrika (!) m. fl. representerade nationer visade sig förmå prestera. Stormakterna saknades; likaså exempelvis Norge, Schweiz och Österrike, som förvisso kunde ha haft ett och annat av intresse att bjuda på. Endast Danmark och Sverige bidrogo med kollektioner, som i någon mån — ehuru naturligtvis inte kvantitativt — kunde betecknas såsom jämnspelta med den holländska generalmönstringen.

Utställarnas antal uppgick till ett femtiotal, varav — om man medräknar de koloniala bidragen — i det närmaste nittio procent voro av inhemskt ursprung. Vad man från första stund fick ett starkt intryck av,

var den framträdande roll, som det enskilda initiativet och den frivilliga verksamheten spela i Hollands kulturminnesvård och hembygdsrörelse. Den statliga och av allmänna medel ombesörjda minnesvärden är — i all synnerhet vid en jämförelse med svenska förhållanden — av skäligen ringa omfattning, huvudsakligen inriktad på ett tämligen begränsat antal s. k. riksmönument. I övrigt försiggår det mesta tack vare enskilda sammanslutningar och med anlitande av den privata offervilligheten. De många föreningar, som existera, ha i fråga om program och arbetsmetoder en endast i undantagsfall mera uppenbar likhet med den gängse typen svenska hembygdsföreningar. Den ledande organisationen, »Bond Heemschut», äger ju hos oss sin direkta motsvarighet i Samfundet för hembygdsvård, men till skillnad från detta ägnar det holländska samfundet den antikvariskt och musealt inriktade verksamheten en ganska ringa uppmärksamhet. De talrika stadsföreningarna — Holland är ju i exceptionell grad de gamla, till dels »döda» städernas land — överensstämman förklarligt nog beträffande syften och propaganda med Samfundets S:t Erik och Skönhetsrådets minnesvårdande och smakfrämjande verksamhet i Stockholm. Hit äro att hänföra »Vereeniging Haarlem», »Vereeniging Oud Hoorn», föreningarna i Leiden, Edam och Middelburg m. fl. Rörande de synnerligen tacknämliga kulturminnesvårdande åtgöranden, som kommit till stånd tack vare dessa lokala föreningars initiativ, blev jag i tillfälle bilda mig en uppfattning ej blott på utställningen utan vid åtskilliga besök å ort och ställe.

Så finner man en hel rad sammanslutningar med alldeles speciella uppgifter, vilka som sagt endast i några få fall äro analoga med våra bygdeorganisationers och friluftsmuseianläggningars. Sålunda har föreningen »De Hollandsche Molen» tagit under sitt beskyrm de tusentals holländska väderkvarnarna och övervakar, att dessa karaktäristiska inslag i landskapsbilden icke förvanskas utan att man vid nybyggen uppför tilltalande, stilenliga och (i den mån den tekniska utrustningen möjliggör det) traditionstroga väderkvarnar, för vilka föreningen propagerar genom typmodeller, mönsterritningar, förvärv av gamla vackra kvarnar o. s. v. Föreningarna »Hendrick de Keyser» och »Menno van Coehoorn» ägna sig åt värden, istandsättandet och utforskandet av den äldre bebyggelsen och i all synnerhet de många ståtliga befästningsanläggningar, företrädesvis från 1500-talet, som finnas bevarade överallt i Holland och vilka i många fall utgöra stolta historiska minnesmärken från befrielsekampen mot spanjorerna.

En krävande, ej minst med tanke på svenska förhållanden förebildlig och intresseväckande uppgift har den »permanenta kommissionen» »De

weg in het landschap» (»W. I. L.», vägen i landskapet) tagit på sig. Holland har ju ett oerhört rikt utvecklat kommunikationsväsen, som naturligtvis i våra dagar är underkastat en intensiv förnyelse och utbyggnad. Vi i Sverige, som under det sistförflutna årtiondets perioder av högkonjunktur och — i alldeles särskilt hög grad — depression sett så många gamla vackra vägar spolieras, kunde ha anledning vänta, att något liknande skett i Holland, där man byggt nya vägar i en utsträckning och med ett överdåd, som vi trots allt inte kunna uppvisa maken till. Men nej, de gamla vägarna — i regel kantade av härliga, hundraåriga alléer — betraktas i de allra flesta fall som kultur- och naturminnesmärken av omistligt värde och fredas som sådana. De nya vägarna få söka sig ny terräng, och det är ytterst stränga krav, som ställas på dem, att de skola förlänas en lugn, tilltalande, värdig utformning, som icke förstör eller otillbörligt inkräktar på landskapskaraktären. Det kan nästan tyckas, som om de estetiska synpunkterna skulle gå före de praktiska, men därmed är nog ingen fara, ty ett ändamålsenligare modernt kommunikationssystem än dessa magnifika, raka, breda, naturligtvis genomgående permanentbelagda holländska autostrador torde man få leta efter även på kontinenten. Det säger sig självt, att även utmed de nya vägarna regelbundet planteras alléer, som i en framtid komma att ge en präktig inramning åt dessa imponerande chausséer. Och var man far fram, spanar man förgäves efter grustag, vanprydande lämningar efter vägbygget — liksom också efter de jätteskyltar och reklamer, som skämma ut så mången svensk landskapsidyll. Och kommer man till dynerna eller till skogsbygden, skall man få se prov på nutida väganläggningar, som icke kunna kallas annat än konstverk, så välberäknat och hänsynsfullt ha de anpassats efter terräng och landskapsmiljö, som åter och åter lockas att i pittoreska aspekter och majestätiska perspektiv avslöja sina mest fördelaktiga sidor.

Vad som ovan sagts om vägen i landskapet kan äga tillämpning även på tal om byggnaden i miljön. Samma måttfullhet, samma hänsynstagande kännetecknar åtminstone det mesta av den högeligen livaktiga holländska byggnadsverksamheten av dags dato. Holländaren kan som bekant minst av allt kallas fantast och slösare, han är en prosaisk, nykter, försiktig och sparsam verklighetsmänniska — men i sin medfödda, sedan generationer nedärvda känsla för skönhets- och traditionsvärden handlar han ofta enligt principer, vilka av det s. k. praktiska livets män hos oss ovedersägligen skulle hänfullt avfärdas som romantiska griller, sentimentalitet och — värst av allt — slöseri med dyra pengar. Kanske kommer det sig därav, att han räknar med värden, som inte kunna omsättas i nu gällande, inte alltför tillförlitliga valutor?

Jag vill anföra ett exempel. I Haarlem finnes ett gammalt vackert porttorn från 1500-talet, jämte katedralen och Frans Halsmuseet stadens stolt. Där har nu hänt någonting, som inte bara haarlemborna utan en god del av hela landets befolkning betraktar närmast som en nationalolycka. Ett par hundra meter från porttornet har uppförts en stor och ful gasklocka. Invid tornet eller överhuvud inne på stadens gator ser man den knappast, men väl utanför staden märker man från alla blickpunkter, huru gasklockan växer och växer, dominerar silhouetten och totalt slår ihjäl det pittoreska porttornet med dess små smäckra spiror. Över denna vandalism är man nu i snart sagt hela Holland ytterligt uppbragt, och där har vuxit fram en opinion, som väl vid detta laget väl skulle någon mörk natt ha sprängt gasklockan i luften, om inte den risken förefunnits, att porttornet och halva Haarlem följt med vid explosionen. Det torde icke vara uteslutet, att vederbörande under trycket av den allmänna indignationen nödgas att förr eller senare flytta på sin gasklocka. Ett är i varje fall säkert: något liknande tilltag kommer inte att upprepas annorstädes!

Den fatala gasklockan i Haarlem är en olyckshändelse; att den dessbättre kunde betecknas som ett sällsynt undantag, kunde man lätt nog förvissa sig om. De vattentorn, kraftverk, transformatorer, broar, viadukter, kraftledning, bensinstationer, vägmärken o. a. påtagligt moderna inslag i terräng och bebyggelse, som jag hade tillfälle se, voro nästan alltid diskret inpassade i miljön och av en visserligen utpräglat konstruktiv och funktionell men icke på något vis outrerad eller störande formgivning. Den hänsyn, som ideligen, ideligen tagits till landskapet och bebyggelsemiljön, var uppenbar, omisskännlig och beundransvärd.

»Bond Heemschut», »Hendrick de Keyser» m. fl. på byggnadsvården inriktade sammanslutningar söka dels bereda skydd åt kulturhistoriskt märkliga äldre miljöer och enstaka byggnader, dels även tillhandaga den aktuella byggnadsverksamheten med stöd, råd och anvisningar i syfte att förebygga främmande och störande inslag i den nya bebyggelsen. Ett kraftigt bistånd kan man härvid påräkna i de på sina håll mycket stränga byggnadsförordningarna, som lämna betydligt snävt spelrum åt den individuella byggmästarfantasi. I vissa kommuner existera med anmärkningsvärt stor maktfullkomlighet utrustade välfärdsutskott, närmast motsvarande Stockholms Skönhetsråd, med representanter för de lokala myndigheterna, arkitekter och byggföretagare. I storstäderna, där mäktiga aktiebolag och bostadsföreningar handhava den i påfallande hög grad enskilda byggnadsverksamheten, ha i dessa »skönhetsråd» enrollerats landets skickligaste arkitekter, vilket fört med sig, att exempelvis Amster-

dam och Haag kunna uppvisa en vittomfattande modern bebyggelse, som i fråga om planmässighet samt monumental och smaksäker utformning torde kunna räknas bland det allra bästa åtminstone vår världsdel äger att f. n. bjuda på¹⁾. Till småsamhällenas och landsbygdens tjänst fungera överallt av de hembygdsvårdande organisationerna upprättade byggnadsbyråer samt enskilda arkitekter.

Den enligt mitt förmenande föredömliga, sunda och sansade utveckling, som den intensiva moderna byggnadsverksamheten i Holland åtminstone i stort sett företer, är naturligtvis ej uteslutande de till hembygdsvårdens fromma verkande sammanslutningarnas förtjänst. Snarare äro dessa organisationer att beteckna som mer eller mindre självfallna exponenter för ett helt folks omdöme, smak och intentioner. Den till synes svärförenliga, i själva verket ytterst befruktande blandning av betänksam konservatism och djärv modernism, som kan sägas utgöra ett konstituerande grunddrag i den holländska folkkaraktären, kommer i alldeles särskilt påtaglig grad till synes just på detta område. Det mesta nya som bygges kan anses vara en modifierad funktionalism, som funnit sig själv, funnit sin nationella art och uttrycksform och som förvånansvärt väl samsas med den traditionella byggnadsstil, som sedan renässansen varit nära nog den enda och allenahärskande i Holland. I ett tankeexperiment, som låter en smula fantastiskt, skulle man kunna plocka ut ett hus från vart och ett av århundradena 1500—1900, rada upp dem bredvid varandra utmed en gata — och det hela skulle ändå verka lugnt, enhetligt och omisskännligt stilbefryndat.

För all del, på vissa punkter måste man ju komma med nog så berättigade motsägelser, reservationer och kritik. De restaureringsprinciper, som ännu tyckas på flera och även högst officiella håll vara de gällande, föreföllo stundom vara av den art, som tillämpades i Sverige för en 25—30 år sedan, men knappast senare. Och åtskilliga av de arkitekter, som lyckliggöra holländska egnahemsägare och villabyggare med tillbörligt nationella och traditionella mönsterritningar, skulle nog inte ha funnit någon vidare marknad hos oss i Sverige på de senaste 15—20 åren. (Se t. ex. illustrationerna å s. 149 till Koks ovannämnda uppsats i h. 5, 1927!) På det området ligga nog vi svenskar — åtminstone genomsnittligt taget — ovedersägligen någon hästlängd före.

Åtskilligt skulle vara att tillägga, särskilt om den intensiva, enligt svensk måttstock kanske stundom en smula billiga och naiva men förden skull säkert inte mindre effektiva propaganda i hembygdsvårdande syfte

¹⁾ Undertecknad har mera ingående behandlat dessa förhållanden i en artikel i Stockholms-Tidningen Stockholms Dagblad 27/5 1934, vartill intresserade hänvisas.

som bedrives av sammanslutningar sådana som bl. a. föreningarna »för befordran av hembygdsvårdstanken bland ungdomen», »för skolträdgårdar och planteringar», »för skydd av naturmonument», »Det utrechtiska landskapet», »Det gelderska landskapet», »Gelderska föreningen till befordran av bibehållandet av skönheten på landsbygd och i stad», »Nederländska hedförbundet», »Det nederländska friluftsmuseet», »Bygge- och bostadsvård» samt sist men icke minst A. N. W. B. och K. N. A. C., de holländska motsvarigheterna till vårt lands S. T. F. och K. A. K.

Vill man söka att i en sammanfattande formel uttrycka dessa många organisationers och all denna propagandas strävanden kan en dylik te sig ungefär sålunda: det gäller se till, att den nutida utvecklingen, i den mån den berör landskapet och bebyggelsen, får en sådan karaktär, finner sådana former, som icke spolia, vandalisera eller förrycka de värden vårt land äger i fråga om naturskönhet samt historiskt eller konstnärligt värdefulla miljöer.

Eller i ett slagord —: *schut uw heem!*

»Schut uw heem!» — det var inte bara utställningens väl funna motto, det är också hela den holländska hembygdsrörelsens ledande paroll. Ordens makt över tanken är gunås beaktansvärt stor; det hade måhända icke varit ur vägen, om även den svenska hembygdsrörelsen haft att tillgå någon suggestiv devis, lämplig som propagandates, ej minst för ett fälttecken vid en mellanfolklig konfrontation. Nu blev därav intet; och kanske var det bäst så. Det är nämligen inte så lätt att i lapidarisk och expressiv form ge klaven till den svenska hembygdsrörelsen, vars ideologi mera sällan kännetecknats av stringent tankeklarhet men desto oftare av känslotänkande. Nå, alltid hade man ju kunnat citera

»den dag kan gry, då allt ditt guld ej räcker
att forma bilden av den svunna tid...»

— men det är en reflexion, inte en apell. Gör man ett försök att konvertera detta hovsamma memento i ett kategoriskt imperativ, i en positiv anmaning, så kan man — försåvitt man samtidigt vidhåller kravet på att kontentan i det hela skall äga resonans i ett faktiskt skeende — knappast finna på något klyftigare än detta: *bygg med det snaraste ett hembygdsmuseum!*

Våra holländska värddar aldrig ens antydde önskvärdheten av att vi borde skylta med något dylikt tänkespråk som motsvarighet till deras städse återkommande »Schut uw heem!» Men jag är icke så alldeles säker på, att ej en och annan hade några funderingar i den vägen, må vara icke syftande till någon antites i stil med ovanstående, naturligtvis ganska

TIDSKRIFT

FÖR

HEMBYGD SVÅRD

Utgiven av Samfundet för Hembygdsvård

UPPSATSER

GOTTFRED BEHRM: Byggnadskonsten på	31
NILS A. BLANC: Landsbygden som byggnadsproblem	1
EMANUEL BERGMAN: Svenska hembygdsvårdsföreningar i Chicago	6
JOHAN H. HEDIN: Hembygdsforskningens betydelse för	1
BRUNO WILHELM: Hembygdsforskningens betydelse för	1
BRUNO WILHELM: Hembygdsforskningens betydelse för	1

LITTERATUR

CARL-MARIE LUNDQVIST: Hembygdsforskningens betydelse för	57
Björkingeboken. Björkinge musei- och hembygdsförenings årsbok 1934	14
Dalarnas hembygdsvård 1933	37
Dalarnas hembygdsvård 1934	58
SIGURD ERIKSSON o. SIGURD WILHELM: Svenska kulturbilder XI-XII. Anm. av Johan	1
Götlind	21192211 7 1934
Falbygden 2. utg. av Falbygden hembygds- och fornminnesförening genom Johan	16
Götlind	no2211 1934 7 1934
Fryslands län och nu. 3. Skrifserie utg. av Fryslands hembygdsförening	36
Från By sockengille VIII	37
Gammal Hälsingekultur. Meddelanden från Hälsingelands fornminnesförening	27
Kohstads museet »Den gamle By». Anm. av A. N.	36
Lustgården. Årsskrift för Föreningen för dendrologi och parkvård	37
Mäster Gudmunds gilles årsbok 1933	14
Norrbottnens län hembygdsförenings årsbok 1932-1933	27
Norrbottnens län hembygdsförenings årsbok 1934	58
Sörmlandsbygden. Södermanlands hembygdsförbunds årsbok 1933	14
Sveriges natur. Svenska naturskyddsföreningens årskrift. Anm. av A. N.	57
Vår bygd. Hallands hembygdsförbunds årskrift 1934	36
Värmland län och nu. 1933	14
Värnamo hembygdsförenings årskrift 1933	36
Värnamo hembygdsförenings årskrift 1934	37
Västmanlands fornminnesförenings årskrift XXII. 1934	58
Imänd litteratur	27, 84

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Byggnästareskolan i Åkarp	14
Anslag av lotterimedel	64
Program för Samfundet för Hembygdsvård 6 augusti 1934	35
Berättelse	38

FEMTONDE ÅRGÅNGEN 1934

Red. F. Hazelius
Red.-sekr. Albert Nilsson

GOTTFRIED BEIJER: Byggnadskonsten på landet	31
NILS A. BLANCK: Landsbygdens byggnadsproblem	1
EMANUEL BERGMAN: Svenska hembygdsföreningar i Chikago	6
JOHN NIHLÉN: Aktuella uppgifter för hembygdsrörelsen	59
BERTIL WALDÉN: Sverige på Amsterdammutställningen 1934	43
BERTIL WALDÉN: Holländsk hembygdsvård - och svensk	73

CARL-MARTIN BERGSTRAND: Kulturbilder från 1700-talets Västergötland. Anm. av A. N.	57
Blekingeboken. Blekinge musei- och hembygdsförbunds årsbok 1934	14
Dalarnas hembygdsbok 1933	27
Dalarnas hembygdsbok 1934	58
SIGURD ERIXON o. SIGURD WALLIN: Svenska kulturbilder XI—XII. Anm. av Johan	
Götland	26
Falbygden 2 utg. av Falbygden hembygds- och fornminnesförening genom Johan	
Götland	26
Fryksände förr och nu. 3. Skriftserie utg. av Fryksände hembygdsförening	26
Från By sockengille VIII.	27
Gammal Hälsingekultur. Meddelanden från Hälsinglands fornminnessällskap	27
Købstadsmuséet »Den gamle By». Anm. av A. N.	56
Lustgården. Årsskrift för Föreningen för dendrologi och parkvård	57
Mäster Gudmunds gilles årsbok 1933	14
Norrbottnens läns hembygdsförenings årsbok 1932—1933	27
Norrbottnens läns hembygdsförenings årsbok 1934	58
Sörmlandsbygden. Södermanlands hembygdsförbunds årsbok 1933	14
Sveriges natur. Svenska naturskyddsföreningens årsskrift. Anm. av A. N.	57
Vår bygd. Hallands hembygdsförbunds årsskrift 1934	26
Värmland förr och nu, 1933	14
Värnamo hembygdsförenings årsskrift 1933	26
Värnamo hembygdsförenings årsskrift 1934	57
Västmanlands fornminnesförenings årsskrift XXII, 1934	58
Insänd litteratur	27, 84

Byggmästareskolan i Åkarp	14
Anslag ur lotterimedel	14
Program för Samfundets för hembygdsvård årsmöte i Visby den 4-6 augusti 1934	15
Berättelse över Samfundets för hembygdsvård verksamhet under år 1933	38

Samfundets för hembygdsvård årsmöte den 4-6 augusti 1934.....	65
Samfundets för hembygdsvård byggnadsmaterialutställning och dess efterföljare	68
Hembygdsvården och vägarna	80
Boningshus och ekonomibyggnader på landsbygden.....	81
Yrkesutbildningsverksamheten	81

MEDDELANDEN:

Utredning rörande naturskyddet	19
Stockholm.....	19, 69
Stockholms län.....	19, 50, 69, 81
Uppsala län.....	19, 50
Södermanlands län.....	19, 42, 50, 69
Östergötlands län.....	20, 50, 69
Jönköpings län.....	21, 51, 69
Kronobergs län.....	21, 51, 82
Kalmar län.....	21, 52, 82
Gotlands län.....	21
Blekinge län.....	21, 42
Skåne.....	52, 69
Hallands län.....	21, 42, 53, 70, 82
Göteborgs och Bohus län.....	23, 54, 70
Dalsland.....	71
Västergötland.....	23, 53, 54, 71, 83
Värmlands län.....	23, 54, 83
Örebro län.....	23
Västmanlands län.....	72
Kopparbergs län.....	24, 54, 83
Gävleborgs län.....	24, 42, 55
Jämtlands län.....	25, 55, 72
Västernorrlands län.....	56

hårddragna filippik men ändå betingade av den allom och envar uppenbara väsensskillnaden mellan holländskt »heemschut» och svensk hembygdsvård.

Ty det mottagande, som i samband med utställningen ägnades demonstrationen av vad vi i trängre bemärkelse kalla den svenska hembygdsrörelsen och dess anläggningar i form av hembygdsmuseer, forngårdar o. s. v., blev, det måste erkännas, en överraskning och i viss mån en besvikelse. På förhand hade man ju frestats tro, att just denna avdelning skulle röna livlig uppskattning, just därför att vi i o. m. den hade att bjuda på något tämligen unikt, något som i fråga om omfattning och intensitet saknar motsvarigheter utom Sveriges gränser, något som vi själva — och med all rätt — äro mycket stolta över. I detta hänseende blev emellertid uppmärksamheten, om än avgjort välvillig, dock på något vis lam och oförstående. Kort sagt: man begrep inte det fina i kråksången. Och sedan jag själv beretts tillfälle att få de inblickar i holländsk hembygdsvård, för vilka ovan summariskt redogjorts, begrep jag, varför man inte begrep.

Det är nog närmast så, att holländaren och svensken, när det gäller begreppet hembygdsvård, vända ryggen åt varandra, ha uppmärksamheten riktad åt var sitt håll. Den svenska hembygdsrörelsen är så gott som uteslutande tillbakablickande, den holländska är orienterad i nuet och ser mot framtiden.

För att rätt fatta grunden till denna artskillnad är det två förhållanden, som man särskilt måste hålla i minnet, nämligen dels övermåttat på väl bevarad gammaltidsmiljö i Holland, dels landets förhållandevis ringa rester av ursprunglig natur. »Det levande förflutna» spelar där en helt annan, kvantitativt oerhört mycket mera omfattande roll än hos oss. Och under det att Sverige, när allt kommer omkring, är ett land av väldiga naturdomäner med här och var inflikade, större eller mindre arealer, som kunna betecknas som kulturlandskap, så är Holland ett enda kulturlandskap med här och var utsparade, till omfånget mestadels skäligen begränsade naturreservat.

Kärleken till naturen — dynerna, ljunghedarna, bokskogarna m. fl. ännu jämförelsevis oberörda miljöer försvaras och vårdas numera med en nästan rörande pietet — och överflödet på kulturhistoriskt märkliga bebyggelse- o. a. relikter, vilka göra anläggandet av hembygdsmuseer i svensk bemärkelse till något skäligen överflödigt, ha givit den holländska hembygdsvården dess inriktning. »Schut uw heem!» — se där vad vi mena med hembygdsvård, säga holländarna. Och jag måste — utan att därigenom vilja på minsta sätt förringa värdet av våra svenska in-

satser och arbetsmetoder — erkänna, att vad de hade att framvisa var imponerande, intresseväckande och i många fall efterföljansvärt. Men tacknämliigare och mera värd än alla berömvärda insatser från de hembygdsvårdande organisationernas sida fann jag dock till syvende og sist vara menige mans känsla av ansvar mot både forntid och framtid, det holländska folkets klart ådagalagda vilja att väl vårda och förvalta det rika arvet från generationer som gått före, liksom också att till de generationer som komma lämna det oskattbara arvet av en vacker och väl vårdad hembygd. En sådan hembygd, där på det förgångnas grund det nya och livsdugliga finner växtkraft i värdiga och välansade former, det är ett mera ovärderligt arv till kommande släktled än aldrig så många forngårdar. Ett *hem*, inte ett hembygdsmuseum — det är på det den holländska hembygdsvården går ut, och det är något i den tankegången, som det inte kan skada att också vi här hemma i Sverige ta fasta på.

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Hembygdsvården och vägarna.

Just nu pågår i vårt lands olika delar synnerligen omfattande vägarbeten och väganläggningar. Det är därvid möjligt, att kraven på en ur trafiksynpunkt fullt tillfredställande sträckning av vägarna kan komma i strid med hänsyn till natur- och kulturminnen i bygden. Allt för ofta ha därvid de ideella synpunkterna haft svårt att göra sig gällande. Detta beror måhända icke så mycket på vägbyggarnas bristande vilja att taga hänsyn till de ideella kraven som på en otillräcklig kännedom om vad dessa krav verkligen ha att betyda för den enskilde såväl som för samhället i sin helhet.

Samfundet för hembygdsvård har därför riktat en vädjan till samtliga vägstyrelser att vid vägomläggningar inom resp. arbetsområden i möjligaste mån icke blott tillgodose den moderna trafikteknikens utan även hembygdsvårdens, kulturminnesvårdens och naturskyddets krav och har preciserat sina önskemål i sådant avseende i nedanstående 8 punkter.

1. *Iakttagande av mjuk och vacker linjeföring vid vägens sträckning såväl i höjdsom planled.* Varken en måttlig stigning eller en svag kurva utgör numera någon nämnvärd olägenhet för trafiken. Enformighet bör undvikas, och en svagt buktande väg är att föredraga framför en linjerak.

2. *Tillvaratagande av de möjligheter att skapa nya skönhetsvärden, som en brobyggnad nästan alltid erbjuder.* Den moderna tekniken besitter möjligheter att i varje särskilt fall utan åsidosättande av ekonomiska hänsyn finna en estetiskt tilltalande lösning.

3. *Ernående så vitt möjligt av fri och tilltalande utsikt från vägen.* Vinsten av en sådan motiverar fullt ut en förskjutning av vägen, även om anläggningen därigenom något försvåras.

4. *Skydd för och hänsyn till en säregen och vacker natur samt naturminnesmärken av alla slag.* Vägen bör i möjligaste mån höra samman med den natur, som den går fram igenom. Söndersprängning av naturliga bergspartier och uppläggning av höga valar bör undvikas.

5. *Skydd för och hänsyn till en säregen och gammal vacker bygd samt kulturminnesmärken av alla slag.* Vägen bör i möjligaste mån även höra samman med den bygd den genomgår och som den av ålder tillhört. Äldre vägar böra så litet som möjligt ändras till sitt huvudläge, och hänsyn bör tagas lika mycket till bygdernas liv som till genomgångstrafiken.

6. *Skydd för och, om så erfordras, fackmässig undersökning av de kulturminnen från olika tider, som påträffas.* Allt, som kan antagas vara av betydelse för bättre belysning av en gångens tids historia, bör omedelbart anmälas till kronobetjäningen eller kulturminnesvårdens företrädare i orten eller ock direkt till de centrala myndigheterna.

7. *Hänsyn till den befintliga och framtida bebyggelsen.* Redan befintlig bebyggelse, särskilt om den är av säregen art, bör skonas. Samtidigt bör tillses, att goda betingelser skapas för framtida bebyggelse vid vägar, där sådan kan förväntas.

8. *Hänsyn till vårt vägväsendes egen historia.* Äldre, tekniskt intressanta trafiksystem och anläggningar böra så vitt möjligt bibehållas. På de ställen, där de gamla vägsträckningarna äro särskilt lämpliga turistvägar, böra de bibehållas och även underhållas.

Boningshus och ekonomibyggnader på landsbygden.

Samfundet för hembygdsvård har tillsammans med Svenska arkitektföreningen

och Centralförbundet för socialt arbete hemställt hos Kungl. maj:t att erforderliga åtgärder måtte vidtagas för att uppförandet av boningshus och ekonomibyggnader på landsbygden, framförallt de, vartill statslån utgå, må främjas bland annat därigenom att råd och anvisningar, lämpliga typritningar och beskrivningar m. m. tillhandahållas de byggande och genom att övriga ritningar komma under nödig tekniskt sakkunnig granskning samt att säkerhet i övrigt vinnes för bästa möjliga användning av de för byggnadsverksamheten anslagna medlen. Åtgärder, som befinnas bäst ägnade att främja landsbygdens byggnads- och bostadsförhållanden i allmänhet, böra vidtagas. I skrivelsen föreslås, att dylikt kunde ske genom föranstaltande av en särskild utredning eller genom anknytning till någon av de pågående utredningarna inom bostads- och byggnadsväsendet.

Yrkesutbildningsverksamheten.

Samfundets för hembygdsvård byggmästareskola på Hvilan börjar sin nionde årskurs den 9 januari 1935, och äro samtliga 18 platser belagda.

Under hösten ha trenne korta byggmästarekurser avhållits: på Strängnäs lantmannaskola (9 elever), på Umeå lantbruksskola (15 elever) och på Katrinebergs folkhögskola i Halland (14 elever).

För läsåret 1934—1935 har anhållan inkommit, att kurser måtte avhållas i Skaraborgs, Östergötlands och Gotlands län.

M E D D E L A N D E N

Stockholms län

HEMBYGDSGÅRD I RIALA. Ett antal intresserade Rialabor har inköpt en hundraårig byggnad för att inreda densamma till hembygdsgård. Konstituerande samman-

träde med delägarna har ägt rum och till styrelse utsågos: pastor Nordberg, ordförande, herr Ejnar Larsson, Ekeby, hemmansägare Georg Andersson, Snåret, samt kyrkvårdarna Joh. Andersson, Enby, och G. Leander, Ekeby.

Kronobergs län

HOVMANTORPS HEMBYGDSFÖRENING bildades vid sammanträde i oktober månad. Till styrelse utsågos: herr Josef Brandting, herr I. Kranz, skräddarmästare C. Sjöstedt, herr C. O. Karlsson samt stud. F. Andersson.

Kalmar län

RAUKBILDNINGARNA VID BYRUMS SANDVIK PÅ ÖLAND böra skyddas. Länsstyrelsen i Kalmar län har hos vetenskapsakademien hemställt, att åtgärder måtte vidtagas för att de märkliga raukbildningarna vid Byrums Sandvik skyddas.

Raukområdet är beläget på mark, som vid år 1873 fastställt laga skifte på det s. k. Missalvaret undantogs såsom gemensamt för de fastigheter inom Byrums by, som icke tillhörde k. maj:t och kronan. Området ansluter sig i norr till den s. k. Byrums Sandvik, en av de bästa och mest omtyckta bad- och campingplatserna på Öland. Dessa båda områden utgöra tillsammans en av öns största sevärdheter. Emellertid hava på sistone förhållanden skapats, som utgöra en allvarlig fara för att raukbildningarna komma att förstöras eller i varje fall göras otillgängliga för allmänheten. Sedan nämligen ett pensionat uppförts strax öster om den nordligaste delen av raukområdet, har försäljningen av ett flertal lägenheter söder därom skett på så sätt att raukområdet från öster till väster delats i smala, 25 å 30 meter breda remsor med olika ägare. Området, som förut varit en byallmänning, dit vem som helst hade tillträde, komme sålunda i framtiden att kunna avstängas för allmänheten, varjämte anledning finnes antaga, att vissa lägenhetsägare av oförstånd komme att göra våld på dess säregna natur. Då nu tvenne av de skedda upplåtelseerna gjorts till föremål för avstyckning, har överlantmätaren ansett sig skyldig göra anmälan till länsstyrelsen för den åtgärd till skyddande av ifrågakarande naturmin-

nesmärken, vartill förhållandena må anses böra föranleda.

Länsstyrelsen framhåller i sin skrivelse till akademien, att nämnda raukbildningar utgöra ett av de märkligaste naturminnesmärkena på Öland, varför det ur naturskyddssynpunkt skulle vara synnerligen olyckligt, om de områden, där dessa bildningar äro belägna, skulle exploateras på sätt av överlantmätarens skrivelse synes framgå. Länsstyrelsen anser därför synnerligen angeläget, att åtgärder skyndsamt vidtagas för områdenas skyddande. Det synes, som om bästa utvägen härvid vore, att akademien jämlikt § 75 i lagen om expropriation hos k. maj:t gjorde framställning därom, att i skrivelsen omnämda områden avsättas såsom naturminnesmärken.

Hallands län

NATURSKYDDET I HALLAND. Södra Hallands hembygdsförening har inköpt den gamla gårdsanläggningen Bollaltebygget i Knäreds socken för att bevara densamma som kulturminnesmärke och kommer att övertaga gården den 1 juli 1935. Dessutom är det föreningens förhoppning att kunna förvärva en del utmarker för att få helhetsintrycket av gården så fullständigt som möjligt och därigenom bevara något av den ursprungliga sydhalländska hednaturen.

Enslövs hembygdsförening har ingått med skrivelse till länsstyrelsen med begäran att berget Virsehätt jämte närmaste omgivningar inom Virshult i Enslövs socken måtte fridlysas såsom naturminnesmärke. Jordägaren har ställt sig välvillig och förstående till föreningens strävan att söka bevara denna pärla av Hallands natur och medgivit fridlysningen. Detta område bör skyddas, dels emedan det är en av Hallands naturskönaste platser, dels emedan det har säregna berg- och klippformationer och dels emedan inom detsamma finnas intressanta kulturminnen och geologiska ytbildningar.

Virsehätt höjer sig ur Sennanåns dalgång som ett fristående urbergsmassiv med nästan lodräta väggar. Genom förklyftning och frostsprängning ha massor av stenblock avskilts från bergväggarna och bilda nu vid bergets fot en grotesk anhopning av större och mindre hållar och klippstycken. På bergets väggar synas nischliknande grottor och här och var finnas rännor av växlande bredd och djup. En yppig vegetation bekläder bergets krön och sluttningar, och trädbeståndet utgöres i huvudsak av ek uppblandad med bok, en inom bygden fordom tämligen allmän men numera sällsynt skogstyp av växtgeografiskt intresse. Omgivningarna runt omkring berget äro även bevoxna av vackra skogsbestånd, bland vilka märkas ett par björkdungar, en talldunge och för övrigt blandskog hassel, björk, rönn och ek. Av geologiska bildningar finnas inom området ett par åsgropar och en ravin, och bland kulturminnen märkas lämningar av en förhistorisk bygdeborg jämte ett flertal s. k. odlingsrösen.

Västergötland

GRÄFSNÄSTRAKTENS HEMBYGDSFÖRENING har bildats vid sammanträde i september månad. Föreningens närmaste uppgift är att konservera Gräfsnäs slottsruin. Styrelsen består av sju medlemmar, två från Erska socken, två från St. Mellby och en från vardera Lagmansered, Magra och Långared. Till ordförande utsågs kyrkoherde G. Strandman, St. Mellby.

Värmlands län

NYA HEMBYGDSFÖRENINGAR. Holmedals hembygdsförening konstituerades vid sammanträde i november månad, varvid stadgeförslag antogs och styrelse utsågs, vilken senare består av: kyrkoherde Jacob Stake, Holmedal, And. Danielsson, Tvetet, Gustav Andersson, Gårdtveten, Nils Ohlson, Tängen, A. Bäcklund, Sehlen, Paul Nilsson, Mölnared, och Robert Andersson, Grötnäs.

Redan för flera år sedan beslöts på ett möte i Stöllet, att man skulle bilda en hembygdsförening inom N. Ny, men den gången misslyckades detta. I september hölls ett nytt konstituerande sammanträde för samma ändamål och en tiomannakommitté tillsattes för att närmare utreda och undersöka möjligheterna för att nu starta denna förening.

Man planerar även en förening i Glava. Som hembygdsgård hade man tänkt sig den gamla prästgården vid Stommen, vilken nu äges av Billeruds aktiebolag.

Kopparbergs län

BJÖRKALLÉN VID STORA TUNA KYRKA bör räddas. Svenska Naturskyddsföreningen uttalar i skrivelse till länsstyrelsen i Kopparbergs län sin anslutning till de av en deputation från Stora Tuna församling hos länsstyrelsen framförda önskemålen beträffande ifrågasatt vägomläggning vid Buskäker. Det planerade företaget, som har till syfte att bereda skenfri korsning mellan landsvägen och Södra Dalarnes järnväg, skulle komma att förorsaka svåra landskapliga ingrepp. Sålunda skulle t. ex. sänkningen av vägen medföra, att den vackra björkallén mellan Stora Tuna kyrka och Rommehed, raseras, varjämte den vidsträckta utsikten över Tunaslätten från den nuvarande vägbanan, skulle gå förlorad. Vidare anses den avloppsledning, som måste anordnas från vägporten och som skulle leda regnvattnet från skärningen och kringliggande områden ned i Frostbrunnsdalen, komma att innebära stor fara för den märkliga dalgången. Avloppsvattnet skulle nämligen kunna förorsaka riskfulla skärningar i dalens lösa jordlager. Dalen har hittills genom intresserat arbete i bygden skyddats och vårdats och det synes nödvändigt att betryggande anstalter vidtagas för att, i händelse detta vägarbete kommer till utförande, förhindra skadeverkningar genom avloppsvattnet.

INSÄND LITTERATUR

Lorentz Bolin: Studieplan i naturskydd. Jordbrukare-Ungdomens förbund. Stockholm 1934.

Carl Fries: I skogen. Nordisk Rotogravyr, Stockholm 1934.

Norsk folkemuseum. Beretning om virksomheten 1933—34. XXXIX. Oslo 1934.

Gustaf Rydstedt: Håggens hembygdsbok. Östersund 1933.

Svenska kulturbilder. Ny följd del I och II. Red.: *Sigurd Erixon* och *Sigurd Wallin*. Skoglunds, Stockholm 1934.

Västra Värmlands fornminnesförening. Vägledning genom samlingarna i Arvika museum. Arvika 1934.

Karl A. Östlund: Omkring Töck och Östen. Göteborg 1930.

Ariel. Tidskrift för folkligt studie- och bildningsarbete. Red.: *Justus Elgeskog*. 13. årg. Stockholm 1934.

Arkitekten. Meddelelser fra Akademisk Arkitektforening. Tidskrift for Arkitektur og dekorativ Kunst. Maanedshæfte. Aarg. XXXVI. Red.: *Willy Hansen*. København 1934.

Arkitekten. Meddelelser fra Akademisk Arkitektforening. Tidskrift for Arkitektur og dekorativ Kunst. Ugehæfte. Aarg. XXXVI. Red.: *Willy Hansen*. København 1934.

Budkavlen. Organ för Brages sektion för folklivsforskning och Institutet för Nordisk Etnologi vid Abo akademi. Red.: *Gabriel Nikander*. Årg. XIII. Abo 1934.

Byggnästaren. Tidskrift för arkitektur och byggnadsteknik. Arkitektupplagan. Red.: *Nils Åhrbom*. Stockholm 1934.

Byggnästaren. Tidskrift för arkitektur och byggnadsteknik. Allm. upplagan. Red.: *Jerker Asplund*. Stockholm 1934.

Byggnadsvärlden. Tidskrift för allsidig byggnadskonst. Utg. av *H. Bönisch*. Stockholm 1934.

Form. Svenska slöjdföreningens tidskrift. Årg. XXX. Red.: *Gregor Paulsson*. Stockholm 1934.

Havekunst. Udg. for Norden af Dansk Anlægsartnerforening i Samarbejde med Dansk Havearkitektforening, Det kgl. danske Haveselskab og Foreningen Svenska Trädgårdsarkitekter. 15 Aarg. København 1934.

Hembygden. Utg. av Svenska ungdomsringen för bygdekultur. Red.: *Hj. Gustavsson*. 14. årg. Stockholm 1934.

Heemschut. Maandblad van den Bond Heemschut. Red.: *A. A. Kok*. 11. Jaarg. Amsterdam 1934.

Heimat. Vorarlberger Monatshefte herausg. von Vorarlberger Landesmuseum in Bregenz. 15. Jahrg. Innsbruck 1934.

Heimatschutz. Zeitschrift der schweizer. Vereinigung für Heimatschutz. Revue de la Ligue pour la Conservation de la Suisse pittoresque. Red.: *Albert Baur*. Jahrg. XXIX. Basel 1934.

J. U. F.-Bladet. Organ för jordbrukareungdomens förbund. Red.: *Sigurd Svensson*. 14. årg. Stockholm 1934.

Kalender utg. av Svenska folkskolans vänner 1934. 49. årg. Red.: *Evert Ekroth*. Hälsingfors 1934.

Norra Allbo hembygdsförenings årsbok 1934. Moheda 1934.

Tidskrift för föreläsungsverksamheten. Red.: *Albert Sjöstrand*. X. årg. Eksjö 1934.

AKTIEBOLAGET

SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET

LUND

UTFÖR ALLA SLAGS

BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGD SVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSÄNSTALT
HIPPODRÖMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421.8280

MARSELL

GRAVKONST

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Inledning av arkitekt Harald Wadsjö

Innehåller ett 100-tal avbildningar efter nykomponerade gravvårdar och 8 typalfabet med siffror samt dessutom över 150 avbildningar efter gamla gravvårdar, belysande traditionen på detta område. I en särskild avhandling, försedd med över 90 illustrationer, behandlar professor *Helge Kjellin* symboler och emblem å gamla gravvårdar.

Pris kr. 5

RITNINGAR TILL LANTMANNABYGGNADER

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Innehåller fullständiga ritningar, planer, genomskärningar och fasader till 16 gårdar för olika trakter av Sverige.

Pris kronor 12: —

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 9: —.